

משנה השבוע

חג הסוכות תשפ"ז
[שנה ט"ז - גליון ג']

דברות קודש
שיעור הלכה
ניצוצי הדף
מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש
ליקוטי מגיד משנה
מצוה יומית
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא
א געדאנק פון פרשה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה
מערכת המשנה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

לימוד מצוה יומית

ערב שבת:	י"ד תשרי
מצוה נג.	לדון בנוקי הבור
שבת קודש:	ט"ו תשרי
מצוה נד.	דין גנב בתשלומים

חג הסוכות - שמע"צ

יום ראשון:	ט"ז תשרי
מצוה נה.	לדון בנוקי הבער
יום שני:	י"ז תשרי
מצוה נו.	לדון בנוקי אש
יום שלישי:	י"ח תשרי
מצוה נז.	דין שומר חנם
יום רביעי:	י"ט תשרי
מצוה נח.	דין טוען ונטען
יום חמישי:	כ' תשרי
מצוה נט.	דין שומר שכר ושוכר
ערב שבת:	כ"א תשרי
מצוה ס.	דין השואל
שבת קודש:	כ"ב תשרי
מצוה סא.	דין המפתה

פרשת בראשית

יום ראשון:	כ"ג תשרי
מצוה סב.	לא להחיות מכשפה
יום שני:	כ"ד תשרי
מצוה סג.	הונאת הגר בדברים
יום שלישי:	כ"ה תשרי
מצוה סד.	הונאת הגר בממון
יום רביעי:	כ"ו תשרי
מצוה סה.	עינוי יתום ואלמנה
יום חמישי:	כ"ז תשרי
מצוה סו.	מצות הלואה לעני

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה..ג

מצוה יומית.....ו

ליקוטי מגיד משנה.....ח

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"איב

מערכת המשנהמג

שיעורי הלכהמה

ניצוצי הדףנא

מראי מקומות ללימוד דף היומי.....נד

הילולא דצדיקאנו

מגיד משנה לנוערסג

קול אונגוואר

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

605.477.4427

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוש תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

א' סוכות תשע"ד

לא הלכו בה', כלומר בכוונתה ולשמה. אלו דברי הרב החסיד ז"ל, והם נאים ראויין למי שאמרם.

ויש לבאר מה שכתב בר"ן ז"ל בזה שלא היתה חשובה בעיניהם התורה, דהנה ראיתי בשם העוללות אפרים שפי" מחז"ל (נדרים שם) ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם? וכו' שאין מברכין בתורה תחילה. כי האוהב תורה מברך לבנו דהעיקר שיהא ת"ח וצדיק, אך מאחר שאם אין קמח אין תורה, לכן אח"כ מברך לבנו שיהי' עשיר ופרנסתו תהא ברווח. אבל מי שאינו אוהב תורה, מברך תחילה לבנו שיהי' עשיר, ואח"כ דרך אגב מברכו ג"כ שיהי' ת"ח. וז"ש מפני שאין מברכים בתורה תחילה, שאין מברכין לבניהם תחילה בתורה.

ובזה פירש הכת"ס הכתוב "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה" (בראשית מח: כ). דהנה אפרים הי' בבחינת יששכר שנתגדל על ברכי יעקב, ומנשה בחינת זבולון איש על ביתו. והאב מברך את בנו בשני בחינות - שיהי' תורה וגדולה במקום אחד. וכמו שפירשו "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (תהלים קלג: א), ד'שבת אחים' רומז על יששכר וזבולון. אבל אין זה גזירת הכתוב

"ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג: מ). ובמדרש, לכפר על מעשה ראשון. והדבר צריך ביאור, ועוד ענינים שיתבארו בעזה"י.

והנה אמרו ז"ל (נדרים פא.) דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב "מי האיש החכם ויבן את זאת" (ירמי' ט: יא). דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב (שם: יב) "ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו'", היינו "לא שמעו בקולי", היינו "לא הלכו בה". אמר רב יהודה אמר רב, שאין מברכין בתורה תחילה.

ובר"ן שם וז"ל, ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק, דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ. דאם איתא 'על עזבם את תורת' כפשטא, משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירושוהו, והלוא דבר גלוי היה וקל לפרש.

אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ. עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב, שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה. והיינו

בתורה, וכן עזאי אומר "זה ספר תולדות אדם" גדול מזה. והיינו דבן עזאי דריש "זה ספר תולדות אדם" שכל אדם יאהב את חבירו כאילו הוא תולדה שלו, כלומר בנו. ור' עקיבא אומר כל אדם יאהב את חבירו כעצמו. ובזה פליגי, דבן עזאי סבר אדם אוהב את בנו יותר מגופו, ור' עקיבא סבר אדם אוהב את גופו יותר מבנו, ע"כ. ועיין בחיד"א בס' דבש לפי ועומ"ק מזה.

והנראה דהכוונה עד כמה צריך האדם להקדים כבוד קונו לפני כבוד עצמו, דהרי אמר הלל (שבת לא.) מה דעלך שני לחברך לא תעביד, דהיינו שזה מציל שיוכל לשמור התורה, דהיינו תקדים כבוד המקום לכה"פ לכבודו, וכמ"ש רש"י "רעך" דהיינו הקב"ה. אבל לשיטת בן עזאי שאדם אוהב בנו יותר, צריך להקדים כבוד השי"ת לכבוד עצמו, כמו שאוהב בנו יותר מעצמו.

ומצינו עה"פ "שובה ישראל" (הושע יד:ב) שאמרו במדרש (ב"ר פ"ד י"ט), אמר הקב"ה לראובן, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ואיזה זה הושע, שנא' "שובה ישראל עד ה' אלקיך". ויש לדייק הלשון 'אתה פתחת בתשובה תחילה', וכבר דיבר בקדשו מזה בספה"ק ישמח ישראל ועוד.

ולענ"ד כנ"ל דיש בני אדם אשר עושים תשובה, אבל זה אינו נכנס לפנים וזה אינו דבר הראשון, ותחילת דינו של אדם על דברי תורה. ובספר אורחות חיים להרא"ש כ' כי תחילת דינו של אדם קבעת

דמי שהוא בבחינת יששכר צריך להיות עני, ומי שהוא בבחינת זבולון צריך להיות ע"ה. אלא 'גם יחד', שיהיו שני הבחינות ביחד.

וכן הכוונה ב"ישימך אלקים כאפרים וכמנשה", שיהי' בבנו שניהם יחד. אבל תנאי אחד יש בזה, שצריך להיות תורתו עיקר. ובזה מסיים הכתוב "וישם את אפרים לפני מנשה", שצריך לדקדק בברכתו להקדים בחינת אפרים כנ"ל.

וכן יצחק בברכתו ליעקב דייק "ויתן לך האלקים מטל השמים" רמז בזה לענינים שמיימים, ואח"כ "ומשמני הארץ" רמז לענינים ארציים כנ"ל. ועי' ספה"ק שפע חיים (חור"פ' יחיא תשמ"ב) ובמנחת יצחק (פ' ויצא), ובמגיד משנה.

ובזה ראיתי לפרש בספה"ק ילקוט הגרשוני לדור"ד, דמימות לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, דהיינו שיהי' אצלו קדושת התורה וקדושת הגדולה במקום אחד ממש, ואכמ"ל.

והנה בתו"כ (פ' קדושים, הובא בבע"ת) עה"פ "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה:א), דאמר ר"ע "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט:יח) - זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר "זה ספר תולדות אדם", גדול הימנו. וע"ש מה שפי', שמשום ד"בצלם אלקים עשה את האדם" (בראשית ט:ו) חייב לכבדו יותר מעצמו. וכ"ק אאדמו"ר דיבר הרבה פעמים מזה.

והנה בראב"ן (סי' ל"ז) על מה שאמרו בב"ר ובתו"כ (פ' קדושים) דר' עקיבא אומר "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול

שיהי' לו בן בנו [הרבה דורות אח"כ] מזכותו שיהי' לו תחילת דבריו תשובה, דהיינו עיקר דבריו.

וזהו ביאור הזוה"ק שכתב על אלו המתפללים צרכי גופם בראש השנה, "הני כלבי דצווחי הב הב", דעיקר צריכים לבקש על כבוד שמים. ויש לומר על דרך הנ"ל מה הקדים בתפלתו, כבוד שמים או כבוד עצמו - מה היא עיקר בחייו, וכמו שמתפללים בכל יום בברכת אהבת עולם "כי הם חיינו ואורך ימינו", האם באמת זה חיינו האמיתי.

ועד"ז מבואר דברי המדרש "ולקחתם לכם ביום הראשון" לכפר על מעשה ראשון, דהיינו מה הי' אצלך דבר הראשון בחיים שלך. וזהו ג"כ ראשון לחשבון עונות, דהעיקר מהו הדבר הראשון, ומזה נדע במה לחשוב.

והשי"ת יעזור בימי העננים בית אהרן ברכו את ה' דקאי על ביתו, שזכינו בזכותו של אהרן, דהיינו הסוכה כדברי הגמ' במס' ר"ה שבא בזכות של אהרן, וכל הצלא דמהימנותא בא מזכות של אהרן. ואולי דזה ג"כ הכוונה שבא בהסוכה, שדבר הראשון והעיקר הוא בית ה', וכדברי הספה"ק ד"וארו עם ענני שמיא" (דניאל ז:יג) קאי על ימי הסוכות, נזכה בקרוב ל'וארו עם ענני שמיא' בישועתן ונחמתן של ישראל בכלליות ובפרטיות, ונזכה לגאוו"ש בב"א.

עתים לתורה וכו'. ובספר דרך ישרה (אות צ"א משנה הלכות) כתב שהוא עפ"י הגמ' (שבת לא.) אמרו תחילת דינו של אדם שואלין לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה.

ומיהו בגמ' סנהדרין (ז.) אמר רב המנונא, אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה, שנאמר "פוטר מים ראשית מדון" (משלי יז:יד). ועיין תוס' שם דבשבת מירי באדם שעוסק בתורה אלא שלא קבע עתים, ובסנהדרין מירי כשלא עסק כלל. אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה, ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה.

ועיין א"ר בשם זקנו מהר"ש (הובא בפמ"ג או"ח סי' קנ"ט) ששואלין תחילה על משא ומתן, שאם לא הי' באמונה אז גם התורה אינה כלום, ע"ש. ורבינו דייק בלשונו 'תחילת דינו של אדם', כלומר שהשאלה ששואלין אפשר ישאלו קודם אודות משא ומתן באמונה, אבל תחילת דינו שידונו אותו יהי' על דברי תורה ע"ש.

ולהנ"ל יש לומר דאפי' מה שידונו צריך שיהי' תחילת דינו של אדם על דברי תורה, שאפי' שעוסק במשא ומתן עיקר של חייו הוא דברים שבקדושה וזה החשיבות העיקרי. וזה שאמר הקב"ה לראובן 'אתה פתחת בתשובה תחילה', וכמ"ש על ראובן שעסק בשקו ובתעניתו, וזה אצלו ענין של תחילה, וע"ז קאמר

מצוה יומית

מצוות נז-ס. דיני שומרים

י"ח-כ"א תשרי תשפ"ז

אבל המחנה אפרים מסתפק בדבר ההולך ונפסד מאליו, ואינו דומה למה שנזכר במחבר, שודאי מוטל עליו לשומרה שלא יופסד, וצריך לנערה וכדומה, וזה בכלל מה שהתחייב עצמו בשמירתה. אבל דבר הנפסד מאֵליו ואין בידו לשומרה מההפסד, הגם שבאופן זה עליו למכרו בב"ד, מ"מ אפשר שמה שחייב למכרו בב"ד אינו מדין שומר הוא, א"כ אף דבשניהם ההפסד מאֵליו בא, מ"מ לא דמי כלל.

מחלוקת המג"א והחק יעקב

ולעצם החקירה נראה לפענ"ד, שתלוי במחלוקת הפוסקים. הנה בשו"ע (או"ח סי' תמ"ג) לענין חמץ של חבירו שהיה בידו בפקדון ולא מכרו ועבר עליו הפסד. כתב המג"א (שם סק"ד) נראה שהנפקד חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד, דהא שומר חנם שהיה יכול להציל ברועים ובמקלות ולא הציל חייב, וה"נ היה לו למכרו קודם זמן איסורא.

והחק יעקב (שם סק"ח) הביא דעת המג"א, ושהשער אפרים (סי' כ"ח) הסכים עמו. אך החק יעקב חולק עליהם, שהרי בחו"מ (סי' רצ"ב סע' י"ז) כתב שאין הנפקד מחויב למכרו, רק משום השבת אבידה לבעליו, וכן משמע קצת מפרש"י (ב"ק צח:).

נראה לכאורה כי בזה חולקין, שזה שחייב למכרו הוא מדין השבת אבידה ואינו מדין שומרין, לפ"ז על מה שלא מכר

אם לא הציל הפירות מהפסד אם חייב לשלם

בחכמת שלמה (חו"מ סי' רצ"א סע' ו') הביא חקירת המחנה אפרים (הל' שומרים) שנסתפק במי שהפקיד אצל חבירו פקדון וראה הנפקד שהיו הולכין ואבודין ולא מכרה בב"ד, אם נקרא פשיעה וחייב לשלם, או כיון שההפסד בא ממילא שלא ע"י מעשה הנפקד, נהי שלכתחילה מחוייב להצילו מן ההפסד, מ"מ אם לא עשה כן י"ל דפטור, שאין זה בכלל חיוב שמירתו.

דעת החכמת שלמה שחייב

והחכמת שלמה תמה עליו, דאישתמיטת"י הלכה מפורשת בשו"ע (חו"מ סי' ע"ב סע' כ"ז) שכתב שם המחבר, וז"ל: ואם מודה ששם אותו במקום שאינו משתמר מן העכברים, או לא נערו כראוי, חייב לשלם הפחת, ע"ש. מוכח, כי גם עבור שלא נערו כראוי, למרות שזה הפסד הבא ממילא, מ"מ חייב מכח שהיה חייב לנערו כראוי, וצ"ע שנעלם מיניה זה, ע"ש.

דחיית החכמת שלמה

ולפענ"ד אינו ראייה ונראה לחלק, שהמחבר מיירי בחיובים מהלכות שומרים. והנה המפקיד אצל חבירו נתחייב הנפקד בדיני שומרין, והוא שלא יניחם במקום עכברים, וינער הבגד אחת לשלושים יום או כיוצא בו, כפי שצריך לשמירת הבגד, ומיד כשקיבל עליו שמירתו קיבל עליו לעשות כן, והוא דין מדיני שומרין, ולכן כל שלא עשה כדיני שומרין הו"ל פושע.

משמעות המחבר שיש חילוק בין חמץ לשאר פקדון

וכך יש לדייק מלשון המחבר (סי' רצ"ב סע' ט"ו) שכתב, אבל אם חסרו יותר מכדי חסרונן וכו' מוכרן בב"ד, ולא כתב מדין השבת אבידה. וכן בסעיף ט"ז, המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו, דבש ונפסד, יין והחמין, עושה תקנה לבעל הפקדון אם אינו בעיר ומוכרן בב"ד. ולא כתב שהוא מדין השבת אבידה. ובסעיף י"ז בחמץ בפסח כתב, המפקיד חמץ אצל חבירו והגיע פסח וכו' יוצא ומוכר בשוק לשעתו מפני השבת אבידה לבעלים. לפ"ז נראה שבסעיף ט"ו וט"ז לא משום השבת אבידה היא, אלא מדין שמירת הפקדון.

מחלוקת הטור והרמב"ן

ועיין הגהות רע"א שם, על מה שכתב המחבר ומוכרן בב"ד, שבטור איתא 'יכול' למוכרן, והרמב"ן במלחמות כתב דצריך למוכרן, ע"ש. וי"ל דבהא תליא, דלמ"ד יכול למוכרן סובר דליכא חיובא, ולא הוי אלא מדין השבת אבידה, או אפילו פחות מזה. ולמ"ד צריך למוכרן ע"כ משום חיוב שומרים הוא, וצ"ע. (שו"ת משנ"ה חיי"ז סי' קמ"ז)

עובר על 'והשבות לו' (דברים כב:ב), אבל אינו חייב לשלם, וזהו דעת החק יעקב. והמג"א סובר שהוא דין מדיני שומרין, וכיון שלא מכרו פשע בשמירתו וחייב לשלם.

דחיית הראיה של החק יעקב

איברא שמה שהביא החק יעקב ראייה נגד המג"א, שבאופן זה אינו אלא משיב אבידה, לכאורה הגם שראייתו לענין חמץ ראייה הוא, אבל מ"מ עדיין אין ראייה משם לענין פקדון דעלמא. שלכאורה יש לחלק בין חמץ בפסח שאין החסרון בחמץ, שהרי החמץ כשהוא לעצמו לא נפסד, אלא שע"י איסור פסח נאסר החמץ, ולכן הוא נפסד.

ובאופן זה יש לומר דודאי אין חייב השומר להציל אלא מדין השבת אבידה, שכשקבל עליו השמירה, לא היה עולה על דעתו שיבוא פסח ולא יטלנו בינתיים. אבל המקבל פקדון סתם, צריך לחוש שמא יפסד, ובאיזה אופן שיפסד צריך לשמרו מן ההפסד אפילו יפסיד ממילא, ושפיר י"ל שבאופן חייב לשלם מדין שומרין.

ליקוטי מגיד משנה חג הסוכות

למ"ד סוכות זכר לענני הכבוד הרי הוא מעשה ניסים, וא"כ איך מברכים ע"ז

כתיב (ויקרא כג:מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות וגו'". ואיתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) הבונה סוכה מברך לעשות סוכה. ובש"ס בבלי (סוכה מו.) איתא דאין מברכין על העשיה, אלא סומכין על הקידוש בליל סוכות. ולכאורה כיון דכתיב (שם:מג) 'כי בסוכות הושבת', היינו ענני כבוד, ובשו"ע (או"ח סי' תרכ"ה) פסקו הב"ח (ד"ה בסוכת) והמגן אברהם (סק"א) שכשיושב בסוכה יכוון על ענני כבוד, ועננים הוא מעשה ניסים, א"כ האיך מברכין על מצות סוכה, ובפרט ביוצאי מצרים במדבר,^א הא אין מברכין על מעשה ניסים.^ב

אין מברכין על הנס שאינו מטבע העולם

ונראה לי בס"ד לחדש, דהא דאמרו אין מברכין על מעשה נס, היינו רק אם מקיים מצוה בדבר שאינו מטבע העולם, אלא נולד ע"י נס, וכהאי גוונא ודאי אמרינן דאין מברכין. ולמשל אם ירד כבש מן השמים ע"י נס, ואנן רוצין להקריבה, וכעין הא (סנהדרין נט:) שנפלו חתיכות בשר מן השמים וכו', ואמרו ליה מן השמים יורד רק דבר

^א ובענין אם דור המדבר קיים מצות סוכה, נחלקו בזה האחרונים, בספר בית אלקים למב"ט (שער היסודות פרק ל"ז) כתב דלכאורה מצות סוכה אף שהיא רמז לענני כבוד, אפשר שהיתה נוהגת במדבר, רמז למה שהיה בכל השנה כולה. אך אפשר דהגם שחג המצות והשבועות נהגו במדבר, חג הסוכות לענין ישיבה בסוכה לא נהגו, שהרי היו מסוככים בענני כבוד, ואיך יעשו סוכה תחת שם סוכה. ולכן נאמר "למען ידעו 'דורותיכם' כי בסוכות וגו'", כי לא נצטוו במצוה זו מיד, כי אם לדורות הבאים אחרי דור המדבר.

ובספר בנין שלמה (להגר"ש הכהן מווילנא הקדמה ב' לפ' ראה) כתב לצדד לומר, שאפשר שגם בדור המדבר נצטוו במצוות ישיבה בסוכה, ואף שאז לא נצרך זכר לענני כבוד, מ"מ צריכים היו לישיב בסוכות מפני טעמים אחרים. וכמו במצות מצה ומרור דנצטוו אז, אף דלדידהו לא שייך זכר כ"כ. ושמה בדור המדבר ישבו תחת ענני כבוד כל ימות השנה, וענני כבוד היה סכך כשר, דהוו גידולי הארץ, כמ"ש (בראשית ב:ו) 'ואד יעלה מן הארץ', וכדאיתא (סוכה יא:), וגם אינו מקבל טומאה.

ומ"ש 'בסוכות תשבו', כלומר בסוכות שאתם יושבים כל ימות השנה, מחויבים לישיב בהם בחג הסוכות, רק דבשאר ימות השנה הוא רשות, ואי בעי אכיל חוץ לענני כבוד, אבל בימות החג צריך לישיב ולאכול ולישן דוקא תחת ענני כבוד. וטעם הישיבה אז בדור המדבר הוא מטעם אחר, דכל מצוה יש לה כמה טעמים זולת הטעם דכתבה התורה, והדר אמר 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', זהו כשיכנסו לארץ ישראל, ואז יהיה עוד טעם לישיבה 'למען ידעו' וכו'.

^ב א"ה: לעת עתה לא מצאתי מקור לזה שאין מברכין על מעשה ניסים. והנה רבינו מביא להלן שאין מקריבין קרבן בדבר שנולד ע"י נס, ואולי משום הכי אין מברכין על מעשה ניסים. ובגמרא איתא (תענית כד:) שאין נהנין ממצוה ניסים, ואולי משום שאין נהנין, לכן אין מברכין.

טהור, וכן בחטים שירדו מן השמים, וכמו שאיתא בגמרא (מנחות סט:): ואנן צריכין למנחות חטים שגדלו בארץ, דמ"מ אין הם החטים שהתורה אמרה. וכן אם חשבו על המן שירד להם מן השמים שיהיו חטים, דהרי כל טעם שרצו טעמו במן, לא היה כשר להקרבה. ולכן למאן דאמר שהקריבו מנחות במדבר (שם מה:): לקחו מהתגרים שבשוק, או שהיה להם ממה שהוציאו ממצרים.

על הנס שנעשה לאבותינו מברכין

אבל בנס שנעשה לאבותינו, וכגון סוכות שנעשו לאבותינו ביציאת מצרים, ועכשיו אנו מודים על הנס שעשה הקב"ה לאבותינו שסכך אותם בענני כבוד ודאי שפיר מברכין, שהרי רק לאבותינו נעשה הנס, ועל זה אנו מברכין, ואין זה בכלל שאין מברכין על הנס.

ביאור מדוע נשים פטורות ממצות סוכה, הרי היו באותו הנס

בדבר שאלתו דהרי גם הנשים ישבו בענני כבוד והיו באותו הנס, לפי מה שכתבו הטור ושו"ע (או"ח סי' תרכ"ה) דהלכה כרבי אליעזר ד'בסוכות הושבת' (ויקרא כג:מג), ענני כבוד ממש היו (סוכה יא:), אם כן אמאי אינן חייבות בסוכה, כמו שחייבות בארבע כוסות (פסחים קח:), בנר חנוכה (שבת כג:), ובקריאת המגילה (מגילה ד:). מהאי טעמא.

מכל האזרח ילפינן שנשים פטורות מסוכה

הנה באמת כי נשים אימעטו מקרא מפורש (שם:כב) ד'כל האזרח בישראל', להוציא את הנשים (סוכה כח:), וא"כ אדרבה אי לאו קרא היו חייבות, דלכאורה קרא למה לי, הא הוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא, ועל כרחך משום דגם הן היו באותו נס, ועיין סוכה (שם) ותו קרא למה לי וכו', הא סוכה הוה מצות עשה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכו'. ומשני אמר אביי, סלקא דעתך אמינא 'תשבו' כעין תדורו - מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו. רבא אמר איצטריך, סלקא דעתך אמינא יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות, מה להלן נשים חייבות (פסחים מג:): אף כאן נשים חייבות, קא משמע לן, ע"ש. על כל פנים ילפינן מפסוק מפורש לפוטרו מסוכה, ובלאו הכי היו חייבות.

אין דורשין טעמא דקרא

ואי כוונתו להקשות, למה באמת פטור הכתוב, אין אנו דורשין טעמא דקרא (עי' ב"מ קטו:), ובפרט למאן דאמר (סוכה שם) דהלכה למשה מסיני הוא דפטורין, ודאי אין בידינו טעם לדבר.

מצות סוכה לצאת לחוץ לכן נשים פטורות

ומיהו כדי לשבר את האוזן היה אפשר לומר, דענין סוכה הוא לצאת מבית לחוץ, דהיינו מדירת קבע לדירת ארעי (שם נ:). וכמו שאנו אומרים ובזכות צאתי מביתי החוצה וכו',

וכיון דכל ישראל יוצאין בסוכה אחת (סוכה כז:), ובנשים הרי כתיב (תהלים מה:יד) "כל כבודה בת מלך פנימה", אינו מדרך צניעות להן לצאת ולדור בחוץ בדירת ארעי כזו מגולה מלמעלה, אף שצלתה מרובה מחמתה. ולא דמי למקרא מגילה והדלקת נר חנוכה ואכילת מצה, שמקיימים את המצות בבית פנימה. והגם שעיקר הדלקת נר חנוכה מבחוץ היא (שבת כא:), אינו אלא להדליק, דהדלקה עושה מצוה (שם כג:), ומיד היא חוזרת, אבל הכא צריכה לצאת החוצה.

ובאמת כתב החת"ס ז"ל לענין נרות חנוכה (שבת כא: ד"ה והמהדרין) דאפילו למ"ד להדליק נר לכל אחד ואחד היינו המהדרין מן המהדרין, אפ"ה לא אמרו כן בנשים, אלא לעולם האשה יוצא בהדלקת בעלה, וכן לא ראינו בתולות להדליק נרות חנוכה בבית הוריהם או אצל בעליהם. וכתב משום דעיקר הדלקת נרות נתקנה מפתח ביתו בחוץ, והרי כל כבודה בת מלך פנימה, לכן לא רצו לתקן להם מצות הדלקה, רק אם אין לה מי שידליק. א"כ י"ל כן לענין סוכה דכלל לא תיקנו, דבחנוכה עכ"פ רק מדליקין וחוזרין מיד, ולא כן בסוכה.

מעיקר הדין נשים פטורות אפילו היו באותו הנס

איברא דמעיקר הדין, גם מדין מצה היו פטורות מכח מצות עשה שהזמן גרמא, כמבואר בגמרא (פסחים שם) דסלקא דעתך אמינא דפטורות מלאו דבל תאכל חמץ (דברים טז:ג), והשתא דאיתרבו להו בבל תאכל חמץ, איתרבו נמי לאכילת מצה כרבי אליעזר, דאמר רבי אליעזר נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר (שם) "לא תאכל עליו חמץ וגו'" - כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה, והני נשי נמי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ, ישנן בקום אכול מצה, הרי דאף דהיו בנס מצרים, אפילו הכי היו פטורות מאכילת מצה, מטעם מצות עשה שהזמן גרמא, אי לאו משום דאיתרבא, וא"כ מעיקרא ליכא קושיא, דבהשקפה ראשונה היו פטורות מכל ואפילו היו באותו נס.

בדרבנן נשים חייבות גם במצות עשה שהזמן גרמא

והא דחייבות בנר חנוכה ובמקרא מגילה, אע"ג שהם מצות עשה שהזמן גרמא, אף דנתנו טעם משום שגם הן היו באותו נס, יש לומר עוד דחייבות כיון דהוי מצוות דרבנן, וסבירא לן דבמצות עשה דרבנן נשים חייבות אפילו הן זמן גרמא, עי' רש"י (ברכות כ: ד"ה וחייבין), ותוס' (שם ד"ה בתפלה) שחלקו בזה. ובספר ארחות חיים (לוניל הל' שבת דין שלש סעודות ס"ב) כתב בפשיטות מהאי טעמא דנשים חייבות בשלש סעודות משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא דרבנן, ובהא נשים ג"כ חייבות, ע"ש.

טעם שלא עשו ישראל בעצמם זכר על נס המן והבאר שהיו להם

ומיושב נמי מה שהביא מהחיד"א (ראש דוד פ' אמור, וראה מדבר קדמות מע' ס' אות י"א) טעם על מה שצוה השי"ת לעשות זכר לענני כבוד בסוכה, ולא עשו כן במן ובאר. וכתב בשם הרב יהודה חאביליוו שענני כבוד היו רק ישראל מיוחדים בטובה זו, כי הערב רב פלט אותם הענן (זוה"ק ח"ב קצא:), משא"כ מן ובאר (הובאו דבריו בבני יששכר תשרי מאמר י' אות ט"ו). וכבודו הקשה, דסוף סוף גם לבני ישראל היה נס ארבעים שנה,

ולמה לא עשו זכר, והניח בצ"ע. והאמת דלא קשה, דלא עשו זכר לנס רק על מה שעשה הקב"ה רק בשביל ישראל, דבזה הראה חיבתם של ישראל ביחוד. אבל מה שעשה גם לאחרים עמהם אין זה נס מיוחד לישראל, ולא ניכר בזה אהבה מיוחדת לעם ישראל, ואין צריך זכר.

נשים שחיבבו את הארץ לא היו צריכות לסוכה

עוד אמרתי טעם דנשים פטורות מסוכה, לפ"מ דכתיב (דברים א:ב, ועי' רש"י שם) "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר", ואילו לא חטאו ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל ולא היו צריכים לסוכות. אלא לפי שמאסו בארץ חמדה וחטאו, נשארו במדבר ארבעים שנה והיו צריכים לסוכות. אבל זה רק מחמת החטא, ואילו לא חטאו לא היו צריכים לסוכות כלל.

וכבר כתבתי במקום אחר, דמה שנחלקו (סוכה יא:) אי סוכות ממש היו או ענני כבוד, דתרווייהו אמת, דמתחילה היו ענני כבוד, ולאחר שחטאו ונשארו במדבר עשו להם סוכות ממש. אבל הנשים שחיבבו ארץ ישראל, כמו שכתב רש"י (במדבר כו:סד) בבנות צלפחד, ולא חטאו גם בעגל ושאר חטאים שבמדבר, לא היו צריכים לסוכות, והיו נכנסים מיד לארץ ישראל, וכיון דכל זה בא מחמת האנשים, ולכן לא יתחייבו רק האנשים.

ישוב קושית התוס'

ובזה מיושבת קושית התוס' (פסחים קח: ד"ה היו באותו הנס): והא דאמרין דפטורות מסוכה אע"ג דאף הן היו באותו הנס, 'כי בסוכות הושבת'. אדרבה, הסוכות היו מחמת החטא, והם לא חטאו, ולא היו צריכים לסוכות.

לא עשו זכר למן כיון שלא בא על החטא

ובזה מיושב נמי למה לא עשו זכר למן, כי זה לא בא בשביל החטא,¹ וכמו שלא עשו זכר ל"שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה" (דברים ח:ד) ושאר נסים שעשו להם ביציאת מצרים.

¹ והביאור בזה יכולים לומר עפ"מ שכתב הבני יששכר (תשרי מאמר י' אות ח"י) דמצות תשובה מהני רק לישראל, כיון שהם בנים למקום (ב"ב י.), ואב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין לב.). והנה בכדי להוכיח לכל באי עולם שנתקבלה תשובתינו, כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, צונו הש"י אחר עבור ימי התשובה, ליקח ביום החג הקדוש הזה ד' מינים, ואלו הד' מינים אין שום שליטה לשר עליהן, רק כביכול הש"י בעצמו (רמ"ע מפאנו, מאמר עין גנים ח"ב). אם כן אלו הד' מינים נקראים שרביטו של מלך, וזהו הוראה שאנחנו נקראים בנים, והש"י נקרא עלינו אב, דאי לא תימא הכי ותאמר שאנחנו עבדים והש"י נקרא עלינו מלך, הלוא אסור להשתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב.), והאיך צונו ליקח אלו הד' מינים וכו'. ממילא לפ"ז אנן נמי נימא במצות סוכה כתיב (שמות מ:לד) "ויכס הענן וכו' מלא את המשכן", וכן כתיב (מ"א ח:יב) בבנין בית עולמים בימי שלמה "והענן מלא את בית ה' וגו' או אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפלי", שהוא ענן וכו' א"כ כביכול הענן והערפל נקרא שרביטו וסוסו כביכול.

דברי אלקים חיים

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חג הסוכות תשפ"ו ליל ראשון בסוכה

משמע לך, מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי. נטלו ויצא בו, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא.

מתנה גמורה ע"מ שיחזיר

ובכתב הרא"ש (פ"ק סי' ל') וז"ל, וצריך שיתנה לו במתנה גמורה על מנת שיחזיר, ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו לו במתנה בשעת חזרה. אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהיה שלי בכתחילה, לא יצא בו, דהוי כמו שאל.

ותדע מדאמר לקמן (מו:): לא ליקני אינש לוליבא לינוקא ביומא טבא קמא, דינוקא מקני קני, אקנויי לא מקני. ואם אינו צריך להחזיר לו במתנה, נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא, ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא. אלא ודאי צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא, עכ"ל.

מחלוקת הרא"ש ורבינו ישעי' במתנה ע"מ להחזיר

בנב' (סוכה מא:): "ולקחתם" (ויקרא כג:מ) שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד. "לכם" משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. מכאן אמרו חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג כלולכו של חברו אא"כ נתנו לו במתנה.

ומעשה ברכן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין ספינה, ולא היה לולב אלא לרכן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה. נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה. נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו במתנה לרבי עקיבא. נטלו רבי עקיבא ויצא בו, והחזירו לרכן גמליאל. למה לי למימר החזירו, מילתא אגב אורחיה קא

והנה הושיב הוא ית"ש בענני כבוד את ישראל, הרי משתמשים בשרביטו וסוסו כביכול, מזה מוכח שישראל נקראים בנים והש"י למו אב, ועל כן ממתנות מן וברא נהנו גם הערב רב. משא"כ מן ענני כבוד לא נהנו, כי הענן פלט אותם, להיות הענן שרביטו של מלך, ואינם רשאים להשתמש בשרביטו של מלך כישראל שנקראים בנים.

והנה צונו הש"י בימים ההם בזמן הזה מצות סוכה, 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי', ומוכח דנקראים בנים ונתקבלה תשובתם. וזהו שסיים אני הוי"ה אלקיכם, היינו סיבתכם העמוסים מני בטן כמה דאת אמר (דברים יד:א) "בנים אתם לה' אלקיכם", ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, לא עשה כן לכל גוי.

וזהו כוונת רבינו זי"ע, משום שענני הכבוד באים בשביל החטא, כלומר להורות שהש"י מקבל תשובת בני ישראל כיון שהם בנים למקום.

לא נפיק ב' עד דמקניא ליה קניית הגוף לשעה

ובן בשו"ת הרא"ש (כלל ל"ה סי' ב' ד"ה אלה, ועיין בחידושי המשנה על קידושין דף ו') מביא תשובת רבינו אביגדור כהן צדק שכתב וז"ל, ואותה ששנינו (סוכה מא:) אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון כלולכו של חבירו, אע"ג דיהיב ליה בפירוש הנאת שימוש, דהיינו נטילתו לצאת בו ולא נפיק ביה עד דמקניא ליה קניית הגוף לשעה לכל הפחות, התם היינו טעמא דכתיב (ויקרא כג:מ) 'לכם', משלכם, דקנין הגוף משמע ולא סגי בהנאת שימוש לחוד. וא"ת הלוא מתנה ע"מ להחזיר קנין פירות בעלמא קרי ליה בפרק יש נוחלין (ב"ב קלז.) ונפיק ביה. י"ל דלהכי קרי ליה קנין פירות, שאינו יכול לאכלו, אבל מיהו קנין הגוף לשעה מיקרי, ובהכי סגי ד'ולקחתם לכם' משלכם, משעת לקיחה קפיד רחמנא שיהיה משלו, והא איכא, עכ"ל. וכן משמע דעת הרשב"ם (ב"ב קלז.). וכן דעת הרמב"ם כמ"ש האמרי ברוך בהגהות הקצוה"ח (סי' רמ"א סק"ד). וכן דעת הרשב"א כמ"ש הגרש"ק בספר החיים (הל' לולב סי' תרנ"ח ס"ג).

והקצוה"ח (סי' רמ"א סק"ד) כתב לחלוק ע"ד הרא"ש בענין מתנה ע"מ להחזיר, וכתב כדעת רבינו אביגדור המובא לעיל דמתנה ע"מ להחזיר היינו מתנה לשעה, ואח"כ חזרת מאליו להנותן, ע"ש.

ובכתב הברוך טעם (בהגהות אמרי ברוך על הקצוה"ח) להקשות על הקצוה"ח, דמתנה לשעה ע"כ הוי רק כשאלה על זמן, דהא לא נפקע קנין הגוף של הנותן אף באותו זמן שהיא במתנה אצל המקבל. דאם נימא דנפקע, במה חזרת עליו כבתחילה בלא קנין.

ולא דמי לאחריך לפלוני (ב"ב קלז.) שבאמת

וב"ב הריטב"א (קידושין ו: דיה ה"ג) וז"ל, ומיהו מתנה ע"מ להחזיר הקנאה גמורה היא וממון שלו. וכשמחזירה לו הקנאה גמורה בעי כשאר הקנאות דעלמא. ומסתברא שאם שיעבדה לבעל חובו, הרי הוא משועבד ומוחזר, וגובה ממנו לאחר חזרה, עכ"ל.

מתנה ע"מ להחזיר אינו חייב באונסין

דלהכי יהביה ליה במתנה

אולם לבסוף הביא הרא"ש אחר דבריו בעל העיטור דהנותן מתנה ע"מ להחזיר פטור מאונסין, דהרי להכי נתנה לי' במתנה, דאי לא דנהני ממנו. ומפלפל בדבריו וכותב, וכן דעת ה"ר ישע' ז"ל שהקשה, מה יש בין מתנה ע"מ להחזיר לשאול, בשניהם הוא שלו עד שיטלנו, ושניהם אין הגוף קנוי לו.

ותר"ץ דמתנה ע"מ להחזיר אינו חייב באונסין, דלהכי יהביה ליה במתנה. מיהו כי איתיה בעיניה מיחייב לאהדורי ליה. וכיון דאינו חייב באונסין קרינא ביה 'לכם'. אבל שאול שחייב באונסין לא קרינא ביה 'לכם'. ולדבריו אפילו בגניבה ואבידה לא מיחייב כיון דפטור ליה מאונסין משום מתנה, הוא הדין נמי מגניבה ואבידה אי לאו משום דאמרינן הואיל ונהנה מהנה. כדאמרינן (ב"מ פא.) גבי הנוטל כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ונאנסו - בהליכה חייב, בחזרה פטור מאונסין וחייב בגניבה ואבידה, דהואיל ונהנה מהנה.

ומיהו נ"ל דחייב אפילו באונסין. ועוד אפילו במתה מחמת מלאכה חייב, שהרי קיבל עליו להחזירו, ואם לא החזירו המתנה בטלה. ונהי דשואל לא הוי, מיהו בנפקד ושולח יד בפקדון שלא ברשות הוי גולן. ואע"פ שברשות ירד, הוא ביטל אותו רשות בשלא קיים תנאו, ועשה את עצמו גולן למפרע.

בהנאה אין בזה שוה פרוטה, נמצא שלא נתן לה כלום בשביל הקידושין (עיין תור"פ ומאירי). א"כ כיון שעכ"פ כבר אסור בהנאה מדרבנן, מנ"ל דבכה"ג עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו.^א

אחייעזר: האיסור דרבנן הוא רק לשעה

בש"ת אחיעזר (ח"ג סי' א' אות ח') תי' בחידוש נפלא דכל האיסור הנאה מדרבנן הוא רק על שעה הששית, ולאחר שעה ששית אין עוד איסור דרבנן כיון שיש אז איסור דאורייתא, וממילא חזור החמץ לרשותו, ועל האיסור דאורייתא עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו,^ב עיי"ש.

ולכאורה מי הכניס זאת לרשותו לעבור עליו ואפי' בכתר כאילו ברשותו, זה רק כאשר באמת הוא ברשותו אלא שיש על זה דין איסור חמץ, אבל הרי יש עליו שם איסור דרבנן. והארכנו מזה, מ"מ מצינו כזה סברא שחזור לרשות עצמו בלי קנין אי נימא כסברא הנ"ל. מ"מ יש לחלק ג"כ כאשר הארכנו בסוגיא הנ"ל.

והנה הרא"ש הביא ראייה לדבריו מהא דאמרין בגמ' (סוכה מו:): לא ליקני איניש לולבא לינוקא בימא טבא דינוקא מיקני קני אקניי לא מקני ע"ש. ואי נימא דמתנה ע"מ להחזיר לא בעינן שיחזור המקבל ויקנה להנותן, רק דהנתינה של הנותן לא היתה מלכתחילה רק עד כלות זמן השתמשותו, ואח"כ ממילא חוזרת המתנה להנותן, א"כ מאי בכך דהקטן לאו בר הקנאה הוא לחזור ולהקנות להנותן, הלא אפשר ל"י להנותן שיקנה להקטן רק עד אחרי שיצא בו,

נפקעה כל זכות הנותן וקם בחזקתו של הראשון בקנין הגוף, וכשמת שייך להבא אחריו והוא זוכה אז בו מאותו זמן ואילך. ואף שקודם מיתתו של הראשון לא היה להשני ולא להנותן שום זכות, מ"מ במיתת הראשון זוכה השני מחמת הקנאת הנותן שהקנה תחילה שיהיה של השני מעת מיתת הראשון. אבל בנותן ע"מ להחזיר לעצמו לא שייך לומר שקונה אח"כ מחמת שהקנה לעצמו בעת המתנה, דאין אדם מוכר או נותן לעצמו, עכ"ד.

חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו

ובאמת מצינו כעין דבר זה לגבי ער"פ, דחז"ל אמרו (פסחים ו:): שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וכו' וחמץ משש שעות ולמעלה [היינו מחצות].

קושיית המהר"ם מינץ: כבר אינו ברשותו כיון שאסור בהנאה מדרבנן

בש"ת מהר"ם מינץ הקשה למש"כ האחרונים (עיין מנחת חינוך מצוה י"א אות ד') דאם יש בחמץ שאר איסורי הנאה אינו עובר בבל יראה, דהא דעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו הוא דוקא כשיש איסור חמץ לבד אבל לא בשאר איסורים. וכיון שאסור בהנאה מדרבנן בשעה ששית כמ"ש בגמ' (שם ו.) וניבטליה בשית, כיון דאיסורא דרבנן עילויה וכו' ולא ברשותיה קיימי, וכו' דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדינייתא אין חוששין לקידושין. והטעם כיון שאסור

^א רש"י פי' כאילו הן ברשותו, לעבור עליהן; ודייק הצ"ח מדבריו שמשעה ששית עובר בבל יראה ובל ימצא כנ"ל, עיי"ש.

^ב עיין שו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ט"ז).

הגדול ר' גרשון שטערן (אב"ד לודאש בעל ילקה"ג) קושיא נאה על רבינו ישעי', שבאשר"י (סוכה מ"א) שהקשה מה חילוק יש בין מעמ"ל [מתנה ע"מ להחזיר] לשאול, בשניהם הוא שלו עד שיטלנו, ושניהם אין הגוף קנויה לו. ותירץ דמעמ"ל אינו חייב באונסים, דלהכי יהבי ניהליה במתנה, מיהו כי איתיה בעיניה מיחייב לאהדוריה ליה. וכיון דאינו חייב באונסים קרינא ביה 'לכם'. אבל שאול שחייב באונסים לא קריה ביה 'לכם', ע"ש.

ולפמ"ש קצוה"ח (סי' ע"ב אות ל"ד) דהשואל ספר מחבירו פטור מאונסין, דה"ט דשואל חייב באונסין משום שכל הנאה שלו, אבל מללה"נ [מצוות לאו ליהנות ניתנו], ע"ש. א"כ כלולב ואתרוג שאול פטור מאונסין משום דמללה"נ, וכיון דפטור מאונסין אמאי לא קריה ביה 'לכם'.

הנה בזה שהק' דו"ז מצד שאצל השואל פטור מאונסין, הרי שי' הקצוה"ח זה שי' הר"ן (סי' י"ט, הביאו הסמ"ע חו"מ סי' ע"ב סק"ב). אמנם הש"ך (חו"מ שם) פלפל בדבריו, דאולי קיי"ל כרבה לגבי פרוטה דרבי יוסף, וא"כ באמת חייב באונסים לגבי ספר. וכן הנהיגות שם (ביאורים סק"ז) כתב דדוקא כשבא הנאה מהמשאל להשואל אז נוכל לומר אי כל הנאה שלו או לא, עיי"ש. ולפ"ז לא קשה מידי, מ"מ לשי' הקצות החושן כמ"ש הקושיא נפלא.

וכתב ע"ז זה"ק בשו"ת בית שער (חאו"ח סי' של"א) לפענ"ד נראה סברא אחת לפמ"ש התוס' (שבועות מ"ד סד"ה שומר) דאם מחויב בגניבה ואבידה מצד בע"ח קונה משכון, עובר בחמץ, כיון שחייב גניבה ואבידה הוא מצד קנינו שהוא שלו אע"פ שאינו חייב

ושאח"כ תחזור לו ממילא בלי שום הקנאה. אלא ודאי דכה"ג לא מהני, ובע"כ שהנותן צריך להקנות להמקבל כמתנה גמורה, והמקבל צריך אח"כ לחזור ולהקנות להנותן, ולכן אי אפשר זה בקטן. ועי' בקצה"ח ובאבני מילואים בזה.

שם ארי': כיון דאין לקטן דין שומר עליו ופטור מאונסין

וראיתי בס' שם אריה (ח"א סי' י"ב) שכתב לתרץ שלא יקשה מכאן על הר"ר אביגדור כהן, עפ"ד הר' ישעיה (הובא ברא"ש שם) שכתב לחלק בין שואל למתנה ע"מ להחזיר לשואל, כיון שחייב באונסין הרי שאינו בעלים של הדבר, משא"כ במתנה ע"מ להחזיר שאינו חייב באונסין חשוב כשלו. ועפ"ז מתרץ השם אריה הנ"ל דקטן כיון דאין דין שומר עליו ופטור מאונסין, א"כ אצלו אין לחלק בין מתנה ע"מ להחזיר לשאלה, וכיון דבשואל לא יוצא כמו כן במתנה ע"מ להחזיר לא יוכל לצאת, עכ"ד.

ברכת שמעון: הרי החסרון שאינו יכול להקנות בחזרה

ומרן בספר ברכת שמעון (הל' לולב) ואין הדברים מובנים, דא"כ אין החסרון בקטן במה שלא יוכל להקנות אח"כ, רק דהקטן לא יוכל לצאת באתרוג שניתן לו רק במתנה ע"מ להחזיר דהוי כמו שאול, והרי אין זה בטעם המבואר בגמ'. וגם דלפ"ד אדרבה, מכיון דהחסרון בשאלה הוא משום דחייב באונסין, א"כ בקטן דאינו בר תשלומין באונסין גם בשאול יצא כיון דחשוב כשלו. אבל למה נימא איפכא דקטן גם במתנה ע"מ להחזיר לא יצא.

השואל ספר מחבירו פטור מאונסין

ובעזה"י ליישבו ונקדים קושית דו"ז הגאון

בעל אחריות, א"כ תיכף כאשר נותן להקטן בגדר מתנה ע"מ להחזיר, אפילו אי נימא כשי' רבי אביגדור ורבי ישעי' דהוה כקנין לשעה, מ"מ היות שלא החזירו לא יצא בו. וכאן נותנו לקטן שאינו בעל אחריות, והוה כמו שנותנו לכתחילה באופן שלא יחזיר לו, ואינו כקנין לשעה להיפוך הוה כמו הפקיר נכסיו וקנין שלם, וכמ"ש לעיל זה"ק. וא"כ בודאי דהוה לקטן זה בשלימות, וכאן בודאי גם לרבי ישעי' הקטן צריך להחזיר ולהקנותו, דהרי כשנתנו לקטן הוה כנתנו מתנה גמורה, לא רק להיפטר מאונסין, שהרי ברגע שקיבל הקטן הוה ליה כבר כאנוס והו"ל קנין גמור, א"כ כשמחזירו צריך להחזיר ולהקנותו. משא"כ לגבי גדול בעל אחריות נותנו לקנין זמן, ותלוי אח"כ כשמחזירו קבלו בחזרה.

באונסין, אבל מצד קבלת שמירה אינו עובר אא"כ מחייב באונסין, ע"ש.

וה"נ אני אומר להיפוך דבמעמ"ל פטור מאונסין מצד קנינו שהוא שלו, אלא דאם איתא בעיניה התנה שצריך להחזיר לו. אבל אם נאנס פטור, דשל המקבל נאנס שפיר מקרי 'לכם'. אבל שאול, הא דפטור מאונס אינו מצד קנינו, דנימא שלו נאנס, אלא משום דאין כל הנאה שלו דמללה"נ אינו מקבל עליו שמירת אונסין. ועיין תוס' (כתובות נ"ו סד"ה ה"ז) שפיר לא מקרי 'לכם' משום פטור אונסין, דהא הפטור אונסין הוא חסרון קנין שאין לו בה הנאה. הפוך בה והפוך בה ותראה שכן הוא, עיי"ש.

ולפ"ז הכ"נ יש לומר לגבי קטן, היות שנותנו לקטן והקטן אינו בעל שמירה ואינו

יום א' בין מנחה למעריב

עמך ודינן אותך למעלה. ומסביר המשנה 'עין רואה', אם אתה רואה תמיד רע על יהודי ורואה תמיד על אחרים החסרונות וחלק הלא טוב שבהם, כך אתה גורם שגם למעלה רואים רק החסרונות שלך, ועי"ז נגרם השקפה לרעה ח"ו. ואוזן שומעת', אם אתה שומע על אחרים דברים רעים, כך למעלה אוזן שומעת עליך מקטריגים ח"ו. וכל מעשיך בספר נכתבים', אם אין אתה רוצה לשכוח מה שחבירך ציער אותך או עשה לך רעה, רק הכל נכתב על לוח לבך לזכרון, כך למעלה מתנהגים עמך כך, שלא רוצים לשכוח שום דבר ממעשים הרעים שעשית.

לבן צריך האדם לעבוד על עצמו רק לראות טוב על אחרים, ולא לדבר או לשמוע על אחרים דברים רעים, ואז ממילא כך יתנהגו

כל הנוטל לולב באיגודו

מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן

יש להמתיק ענין הדס נגד העין, וכן הערבה נגד הפה, וכמ"ש ר' חיים פלטיאל (ויקרא כג:מ) ד"א אתרוג דומה ללב, לולב דומה לשדרה, הדס לעין, ערבה לפה, הם הם ראשי איברים המקלסים להקב"ה. ועיין במצות המלך כעין זה, וא"כ יש להבין למה יש ב' פיות וג' עינים.

אמנם כדברי הרה"ק המגיד ממעזריטש זצ"ל אמר על דברי המשנה (אבות פ"ב מ"א) "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים". דע מה למעלה, תדע כי ההנהגה איך שדינן אותך למעלה, הוא 'ממך' - הוא ע"י ההנהגה שלך, כמו שאתה מתנהג כאן למטה כך מתנהגין

כי המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו".

וביתר שאת, כי שכינה כנגדו ומתפלל עמו ומסתכל עמו. וזהו העין מלמעלה, כמו "הנה עין ה'" (תהלים לג:יח) עין א', "עיני ה' אל צדיקים" (שם לד:טז). וכדברי הוזה"ק עין למעלה באריך יש רק עין א' שרק מסתכל לטובה, אלא למטה יש ב' עינים, טוב ורע. אבל "עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו" רק א', וממשיך למטה ומתפלל עמנו, וזה העין הב'. והפה השני ג"כ כשמדבר, שכינה מדבר כנגדו. וזהו הכוונה מעלה עליו, דהיינו שמלמעלה עושים כדוגמתו.

שמחת בית השואבה

כמ"ש "ואשר הרעותי" (מיכה ד:ו). וכח המלכיות יצחק הוא שגרם בברכה, שברכו לעשו "ועל חרבך תחיי" (בראשית כז:מ). ע"כ המליץ ואמר פלגא עלי, שגרמתי שעבוד מלכיות, ופלגא עליך כביכול שבראת יצה"ר, עכ"ר.

ובדבריו ממש כתב בחת"ס בדרשות (ח"א קמ"ד טור א' ד"ה אמרו חז"ל). ולכא' יש להתבונן במעשי ידיו של הקב"ה ידי יוצר ברוך הוא, אשר אח"כ יאמר על זה יצחק אבינו שיקח חשבון של פלגא עליו.

**שכאשר אדם שב בתשובה ובאה בטענת
הג"ל אז ושב ד' איהו כביכול בעצמו שב
בתשובה על בריאת היצה"ר**

ובם"ד הכוונה ע"ד רמז, ונקדים מש"כ בספה"ק זרע קודש (פ' נצבים) עה"פ "ושב ד' אלקיך את שבותך ורחמיך ושב וקבצך מכל העמים וגו'" (דברים ל:ג), ותו"ד ז"ל הוא שכאשר האיש הישראלי חוזר בתשובה

עמו גם למעלה, שלא יקטרגו עליו לשמוע או לדבר עליו דברים רעים ח"ו, רק דברים טובים.

ויש בדברי התנא דבי אליהו (זוטא פרק ט"ז) בכעייז, "לעולם הוי דן את כל האדם לכף זכות, ואל תכריעו לכף חובה וכו' והדן את חבירו לכף זכות גם מן השמים דנים אותו לזכות". זאת ועוד כתב בדרושי הצל"ח (דרוש כ"ג לשבת תשובה) וז"ל, "על כן הירא את דבר ה' יקבל עליו מעתה בלב שלם 'ואהבת לרעך כמוך', ולדון את כל האדם לכף זכות, ואז יזכה שיעבירו לו על כל פשעיו. ואין צריך לא סיגופים ולא תעניתים,

אושפיזא דיצחק אבינו ג"כ ענין שמחת בית השואבה דייקא ביומא דאושפיזא דיצחק, רבקה יחוד דיצחק, נמצא "לעת צאת השואבות" (בראשית כד:יא).

פלגא עלי ופלגא עלך

ויש לבאר ענין זה, דהנה אחז"ל (שבת פט:): "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו" (ישעי' סג:טז) וכו' לעת"ל אומר הקב"ה לאברהם, בניך חטאו. א"ל, ימחו על קדושת שמך. וכן יעקב כו' אמר, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. רק יצחק ימליץ טוב ויאמר כמה שני חיי כו' פלגא עלי ופלגא עליך.

**פלגא עלי שגרמתי שעבוד מלכיות ופלגא
עלך כביכול שבראת יצה"ר**

ומפרש ביע"ד שימליץ בעד בניו ע"ד שאחז"ל (ברכות יז). גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות וכו'. וגבי שאור שבעיסה כביכול ה' גרם לו שברא יצה"ר

וזהו הכוונה של "ושב ה' אליך את שבתך", שכאשר אדם שב בתשובה ובאה בטענת הנ"ל, אז 'ושב ה' איהו כביכול בעצמו שב בתשובה על בריאת היצירה"ר כנ"ל, ודפח"ח יעו"ש.

עב"פ יצחק אבינו אשר עושה החשבון עם הקב"ה כל ענין, אשר עבר ימי ראש השנה ויוה"כ, ומי יודע אם באמת נכנע למדת אברהם ויעקב. אבל אם ח"ו שאינו עוזר, על כן בשמחת בית השואבה עושים החשבון ליצחק אבינו, ומזה ניוושע.

אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו

ויש להמתק ענין נפלא כאן בימי הסוכות שמחת בית השואבה, בהקדם הגמ' (תענית ה:) בדברי ברכתו של רב נחמן לרב יצחק, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו. וכשביקש לילך אמר, אילן אילן במה אברכך? אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין. שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה. שתהא אמת המים עוברת תחתך, הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא יהי רצון שכל נטיעות שנטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה במה אברכך וכו' יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך.

אמנם נקדים כוונה בזה שראיתי בשם הרה"ק מבארנוב, וכן שמעתי מהרה"צ יצחק אייזיק אייכענשטיין מקיווישאד זצ"ל בשם זקינו הרה"ק מבארנוב בספר אורה ושמחה [להרה"ק מוה"ר אברהם שמחה מבארנוב זצ"ל] לפרש בדרך מליצה לשון הגמ', אילן אילן במה אברכך וכו' יהי רצון שכל צאצאיך יהיו כמותך. כי איל"ן בגימ'

על חטאיו, הריהו מעורר עי"ז כביכול בחי' תשובה בשמים שהבוכ"ע ישוב.

והוא ע"ד מאחז"ל (ברכות לב:) אמר רבי חמא ברבי חנינא. אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל. [נפרשיז"ל אלמלא שלש מקראות הללו שמעידין שיש ביד הקב"ה לתקן יצירנו ולהסיר יצר הרע ממנו]. חד, דכתיב "ואשר הרעותי", וחד דכתיב (ירמ' יח:ו) "הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל", וחד דכתיב (יחזקאל לו:כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר". רב פפא אמר מהכא (שם:כז) "ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי תלכו וגו'".

ובן אמרו לעיל מיניה (שם לא:) אמר רבי אלעזר, אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר (מ"א יח:לו) "ואתה הסבות את לבם אחורנית". א"ר שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לאליהו? דכתיב "ואשר הרעותי".

והענין הוא, כי הבורא כל עולמים ברא את האדם בגוף החומר עכור עם היצירה"ר המערים עליו נסיונות קשים מנשוא. וכי אפשר לבוא בטענה אל האדם? וכמו"כ הי' ביד ובפיו צדיקי הדורות תמיד למלל וללמד זכות על בני ישראל לאמר, אלה הצאן מה חטאן, אחר שעברו קשיים ונסיונות כאלה ועברו גלות כה מרה וארוכה, והיצה"ר הולך וחזק מאד תמיד יותר ויותר בתחבולות שונות, וא"כ אין באמת לנו לבני ישראל כח לעמוד נגדו, כי גדול נחלש שכלינו כנגדו, וא"א לעמוד בנסיונו. וממילא מה פשעו ומה חטאו של ישראל אם ח"ו נפל ביד היציה"ר? אלא אדרבא כביכול אתה גרמת לנו שנהי' ככה.

הסוכות. והם בבחינת "אחלקה", פי' "אחלק ה'", ששונים ומובדלים ימים אלו משאר ימות השנה העולים בגימטריא "שכם", שהרי יש שס"ה ימים בשנה. וכאשר תוריד מהם חמשה יעלה המספר ש"ס כמנין 'שכם'. ומכאן נלמד חשיבות הימים הללו.

והוסיף לפרש עוד בדרך רמז סיפא דההוא קרא "ועמק סוכות אמדד". דהנה שיעור הכשר סוכה הוא עד עשרים אמה לשלש דפנות, נמצא ששים אמות גובה לכל הדפנות יחד. והלוא יש ששה טפחים באמה, הרי ש"ס טפחים לדפנות הסוכה. והיינו "ועמק סוכות" שממדת הסוכה "אמדד" ויתקן שאר ימות השנה, כי ע"י מצות סוכה יוכל לקדש שאר הימים שיהיו גם הם בבחינת "אעלוזה".

והוסיף על כך בנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע לרמז בפסוק (תהלים לט:ו) "הנה טפחות נתתה ימי", שמדות הטפחים של הסוכה יתנו עוז ותעצומות בכל "ימי" - אלו שאר ימות השנה. כי ימי החג מתקנים את שאר ימות השנה להיות כחמשה ימים שבין יוהכ"פ לסוכות.

אילן בגי' סוכ"ה

ובזה נחזור לפרש הגמ' הג"ל הכוונה איל"ן אילן בגי' סוכ"ה במה אברכך, פירותיו מתוקין, וציל"ך נאה - צל הסוכה. אמת המים עוברת תחתך, דקאי על שמחת בית השואבה. אלא הברכה הוא שיהי' כל הזמן הקדושה והשפעות מזה כמותך וצאצאי צאצאך כמותך, וכן "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו'" (ויקרא כג:מג), וכמ"ש על "ולקחתם לכם פרי עץ הדר" (שם:מ) - הדר באילנו משנה לשנה (סוכה לא:).

צ"א, שהוא רומז על שני השמות שנצטוונו לכוון עליהם בכל פעם שמזכירין שמו של הקב"ה.

וזה כוונת הגמ', אילן אילן במה אברכך, איך מצינו ידינו ורגלינו להודות את ד' ולברך בשמו הק', ואולי לא נזכור לכוון ח"ו הכוונה כראוי. והעצה לזה היא כאמור שיכוון בכל יום בברכה ראשונה בשם הוי"ה הראשון באדנו"ת, ויחשוב שעל מחשבה זו ילכו כל מוצאי פיו של שמות הקדושים שיאמר באותו יום. וז"ש, שכל צאצאך יהיו כמותך, כלומר צ"א צ"א, רומז לכל האזכרות של כל היום, יהיו כמותך, שיהיו עולים לפי הכוונה שמכוונים בברכה הראשונה, ודפח"ת.

ועד"ו וצאצאי צאצאינו הרמז בזה צאצאי האדם הם מלבו"ש האדם, וכידוע מלבו"ש בגימ' הוי' אדנ' בהכאה: י' פעמים א', ה' פעמים ד' וכו' כידוע. וזהו צאצאינו בגימ' הוי"ה אדנ"י - מלבוש האדם ברוח אלקי. מלבו"ש מל' לא ברשה.

אעלוזה אחלקה שכם ועמק סוכות אמדד

ובבר דברנו מזה אם זה נכון, מ"מ אנחנו נכנס לענין שלנו בעזה"י, דקאי על ישיבה בסוכה שישאר לכל השנה הקדושה של הימים כדאי' בספה"ק "אלקים דיבר בקדשו אעלוזה אחלקה שכם ועמק סוכות אמדד" (תהלים ס:ח, קח:ח).

ופירש הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע בדרך רמז שהקב"ה דיבר בקדשו "אעלוז ה'" [פי', שהקב"ה שמח בחמשה ימים], שחמשה ימים בשנה משתעשע הקב"ה בחביבות ושמח עם כלל ישראל, ואלו יום הכיפורים וארבעה ימים אחריו עד חג

יום ב' בין מנחה למעריב

ואמנם התורה ומצותיה ועבודת ה' כולה, יש לה שני המעלות גם יחד. כי עם שיש בה מתיקות גדול מכל מתיקות העוה"ז, כמאמר רז"ל (אבות פ"ד מכ"ב) יפה שעה א' בתשובה וכו'. ורוב המתיקות אשר בזה היה גורם על צד הטבע אשר בריבוי תבטל תשוקת האיש, אעפ"כ יש לה גם מעלת החמדה, שכל עוד שיוסיף האדם בתורה ועבודה יותר תתרבה התשוקה אליהם. משא"כ בהיות האדם ריק מתורה ועבודה אין לו תשוקה כלל, וכמאמר רז"ל (עי' ברכות מ.) אם שמוע בישן תשמע בחדש, ואם לאו אל תשמע. וכן אמרו (אבות פ"ד מ"י) ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כו'. והיינו, שאם בטל האדם מן התורה אז מתמעט חשקו וגורם שיחבטל יותר.

וז"ש 'משפטי ה' אמת צדקו יחדו' (תהלים יט:), ר"ל שיש להם ב' מיני מעלות אלו ביחד, כי הם 'נחמדים' - שיש אליהם תשוקה יותר 'מזהב ומפז רב', שבהיותם בתכלית הריבוי יש תשוקה בהפלגה, ויש אל התורה יותר תשוקה, עם היות 'ומתוקים מדבש כו'', והיינו ב' המעלות ביחד.

ועל ז"א 'גם עבדך נזהר בהם וגו'' ירצה, כי להיות בתורה ועבודה מתיקות נמרץ אשר לא יסופר, יומשך שע"י גודל הרגשת המתיקות שירגיש העובד תהיה בעבודה קצת חסרון, והוא כי העבודה צריכה שתהיה בלתי לה' לבדו מצד יראת ה' שצוה עליה. וא"כ אילו לא היה כל כך מתיקות בעצם העבודה, ממילא ודאי העובד לא יעבוד רק מצד יראת ה'. משא"כ כיון שיש בה כל כך מתיקות ותענוג, לא תהיה העבודה כל כך נקיה שתהיה לה' לבדו. לזאת צריך העובד ליזהר שעם הרגשת המתיקות, אעפ"כ לא

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרין וענף עץ עבות וערבי נחל ושמתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (ויקרא כג:מ). ופירש"י הדר - הדר באילנו משנה לשנה, וזהו אתרוג. אמנם בגמ' (סוכה לה.) רבי אבהו אמר: אל תקרי הדר אלא הדר - דבר שדר באילנו משנה לשנה. ויש לבאר הענין בזה.

ובמדרש, 'ולקחתם לכם ביום הראשון' לכפר על מעשה ראשון. וכ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע במגיד משנה, עיקר המסורה הרמב"ם שלא לשנות מדורות הקודמים.

הנחמדים מזהב וגו' ונופת צופים

ויובן כל זה עם מ"ש הבינה לעתים (דרוש מ"ה) ומהר"י מינץ (דרוש ו') עה"פ (תהלים יט:א-יב) 'הנחמדים מזהב וגו' ונופת צופים גם עבדך וגו''. ופירשו כי יש ב' מינים ערבים בעניני עוה"ז - חמדה ותענוג. החמדה הוא חמדת ממון רב ועושר וכלים יפים ודומיהן. ותענוג הוא מאכלי עריבות ומיני מטעמים ודומיהן.

ואמנם ב' דברים אלו הם ב' הפכים, כי מיני התענוגים אין התאוה להם רק בהיות האדם חסר מהם או שיש לו מעט, אבל בריבוי לא די שבטל התאוה אליהם, אדרבה הוא קץ ומואס בהם, וכמו שאמר הכתוב (משלי כה:טז) "דבש מצאת אכול דייק פן תשבוענו והקאותו". אבל החמדה כל עוד שיתרבה העושר יתרבה יותר החמדה והתשוקה אליו, וכמו שאמרו רז"ל (קה"ר א' עה"פ ונתתי אל לבי) יש לו מנה מבקש מאתים, יש לו ר' מבקש ת'. נמצא שבהיות האדם חסר ממון זה אין לו חמדה, ואם יהיה בתכלית הריבוי יהיה התשוקה אליו בתכלית ההפלגה.

האדם יכול להכיר מדריגתו ע"י התנהגות יצרו - האם הוא מתגבר או מתחדש עלינו, ע"ש.

ובזה נבאר כח הגדול של אתרוג הרומז על תורה שיש לו הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש גוי וממילא גדל על כל מים, אין מים אלא תורה וכן הדר דרא בלי שינוי.

מלכותך מלכות כל עולמים

ועד"ז יש להוסיף "מלכותך מלכות כל עולמים ומשלך בכל דור ודור" (תהלים קמה:יג) כמ"ש הרה"ק הבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ב' דרוש ח') בפרשת שקלים יש צ' תיבין, נראה לי שהוא על דרך "תרוממנה קרנות צדיק" (תהלים עה:יא). תיבת צדי"ק הוא בגימטריא ר"ד, והוא עפ"מ שכתבתי (אגרא דכלה ריש פ' כי תשא) על הא דדרשו חז"ל (ברכות לב.) בפסוק הנאמר למשה "לך רד כי שחת וכו'" (שמות לב:ז). ודקדקו לשון 'רד' - רד מגדולתך.

ולכאורה יש להתבונן מאיזה גדולה הורידוהו, וכי היה חפץ משה רבינו בגדולת מלכים, הלוא כל מגמתו היה רק גדולת ה' הנכבד והנורא. והנה פירשנו דבריהם על דרך מה שפירשנו בקנס שקנס השי"ת לאדם הראשון "וקץ ורדרד תצמיח לך" (בראשית ג:יח), דהנה אלקים עשה את האדם ישר (עי' קהלת ז:ט) לבחור בדעתו רק את הטוב, ובטבע יהיה נמאס בעיניו הרע. וכאשר אכל מעץ הדעת טוב ורע, אז נתערכב דעת האדם ויכול לבחור בדעתו גם את הרע.

וחנה באה התורה וביארה לנו איזה דרך הטוב אשר יבחר האדם ואיזה הפכו אשר ירחיק האדם. וזהו שכתבה התורה (דברים ל:טו) "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת וגו' ובחרת בחיים וגו'". והנה

יעשה מעשה העבודה רק ליראת ה' שצוה עליה.

לז"א שע"י שהם 'מתוקים מדבש', לכן גם עבדך נזהר בהם, ור"ל שצריך זהירות מאד לבלתי צאת העבודה קצת מגדר לשמה, מאחר 'כי בשמרה' ר"ל בגוף שמירת המצות ועבודת ה', יורגש 'עקב רב' ריבוי התענוג, לכן צריך לזה זהירות הרבה. אלו דבריהם ז"ל בתוספת קצת ערבי נחל (ליקוטים סי' א').

יצרו של אדם מתחדש עליו כל יום

ומתחילה נבאר קצת, דהנה ארז"ל (סוכה נב.: קידושין ל:) אר"י, יצרו של אדם מתחדש עליו כל יום. ארשב"ל, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו'. עיין מהרש"א זי"ע במס' קידושין ההבדל בין לשון 'מתגבר' ללשון 'מתחדש'.

הרבי ר' יונתן זי"ע בספה"ק יערוות דבש (ח"א דרוש ה') פ', כי יראי ה' נלחמים ביצרים אינם שומעים בקולו ומתאמצים נגדו כאשר יענה אותם כן הם מרבים מעשים טובים מתחזקים בדברי מוסר. ממילא צריך היצר להתגבר עליהם כל יום. לא כן הרשעים, הם שומעים בקול יצרים בלי שום מלחמה והתאבקות, לפיכך אין היצר צריך להתגבר הכל הולך מעצמו.

אבל מה נעשה אפילו ירדוף אדם אחרי תענוגיו, במשך הזמן הוא מואס בהם, כי גם בדבש ונופת צופים מואס האדם באכלו אותם תדיר. ממילא אולי יפסיק לרדוף אחרי תענוגים כי הוא כבר השביע עצמו מהם וקץ בהם. לפיכך צריך היצר להתחדש להמציא דברים חדשים ענינים חדשים שטותים חדשים אשר בני העולם אלה אשר לא זכו לאור התורה נמשכים אחריהם.

דברים הללו נפלאים ואמתיים המה מאד.

עץ הדעת טוב ורע, כבר נתערבב הדעת ויוכל לטעות ח"ו בין אחד וכו' היינו בין ד' לר'. וזהו וקוץ ודרדר וכו', כבר תוכל לטעות ח"ו בין ד' לר' ובין ר' לד', אשר ישתנו זה מזה בקוץ בתמונה ובמספר.

ובין שבאו ישראל לידי אותו מעשה במדבר, בודאי אין לחשוב כדרך הסכלים שעשו עגל של זהב והשתחוו לו ויזבחו לו ואמרו אלה וכו', רק בודאי היה איזה מעשה דק להוריד ככוונתן ובמעשיהן פני שור שבמרכבה, וכמו שאמרו חז"ל (ש"ר מ"ג ח') שומטין אחד מטטרמולין שלי וכו'. והיצר הסיתם שהוא מצוה, ובאמת היה זה עבודה זרה [ועיקר בלבול הדעת היה מן ער"ב ר"ב בגימטריא דע"ת (ליקו"ת פ' שמות)]. וזהו הנאמר אז למשה 'לך רד', וביארו חז"ל בדרשתם הנכבדה רד מגדולתך, אשר כתבתי בתורת ה' אתוון ד"ר גדולים להורות שלא יטעו, והנה לא פעלת, "כי שחת עמך" וכו', וכבר טעו וחשבו מעשיהן נוגעין לעבודת אל אחד ותהי להיפך.

ולפ"ז הנה דרך הרשעים שלא לדקדק להשיגח בעינא פקיאח חילוק הקרן בין הד' לר', והצדיקים משיגחין מאד לעיין בכל עניניהן מה שנוגע לאחד [שהוא בקרן] ימהרו לעשותו, ומה שהוא בהיפך [אחר בלא קרן] יסורו ממנו כמטחי קשת. על כן אמר המשוור ברוח הקודש בעונש הרשעים מדה כנגד מדה (תהלים עה:יא) "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק" [על כן צדי"ק בגימטריא ד"ר].

והנה אמרו בגמ' (ב"ב י:) אמר משה להקב"ה, במה תרום קרן ישראל. א"ל, ב"כי תשא" (עיין מה שכתבתי בדרוש [א]). והנה כתיב "ועמך כולם צדיקים" (ישעי' ס:כא), כולם מקטנים ועד גדולים יודעין את הש"י

דרך הטוב הכל הולך ליחודו ואחדותו ית"ש, והפכו הולך לצד הס"א שהוא ע"ז ממש 'אל אחר'. ולזה צריך האדם בינה יתירה בכל מפעל להבחין דרך האחדות והפכו ח"ו, כי לפעמים יעשה האדם מפעל, והיצר יטעה אותו לומר לו שהוא דרך הטוב ובאמת הוא הפכו. כי אפילו בעשותו מצוה ויעשנה בעבור איזה פניה עושר וכבוד וכיוצא. הנה אינו עובד את הש"י, רק דבר אחר והוא כדמיון עבודה זרה ח"ו.

וזהו הנרצה בפסוק "לא יהיה בך אל זר" (תהלים פא:י), היינו בך בקרבך במחשבה. וכן בהיפך, גדולה עבירה לשמה וכו' (נויר כג:). וכשימנע האדם את עצמו מעבירה לשמה [בעת הזדמנות מן השמים] בחושבו שהוא נוטה לס"א, אין זה דרך הנאות, כי באמת עבירה לשמה בזמן הנרצה הוא ג"כ דרך הטוב והאחדות.

הנה בהבינך זה הוא הנרמז בפסוק "וקוץ ודרדר תצמיח לך". דהנה תיבת 'אחד' בתורה בפסוק היחוד (דברים ו:ד) הוא ד' רבתי. וכן בפסוק "כי לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לד:יד) הרי"ש רבתי, כעין אותיות גדולות שכותבין לתינוק שאין לו דעה שלימה, בכדי שיהיה יכול להבחין החילוק שבין ד' לר'. כמו כן נכתבו בתורה אלו האותיות רברבין, להורות שמאד צריך האדם לשקול בדעתו ולהסתכל בכל מעשיו אם מעשיו הם לדרכי היחוד או בהיפך ח"ו.

וזהו שנאמר לאדם הראשון כאשר נתפתה לעץ הדעת טוב ורע "וקוץ ודרדר" תצמיח לך", היינו החילוק שבין ד' לר' הן בתמונה הן במספר היא קוץ: בתמונה, הנה נוסף תמונת הד' על הר' הקוץ שלאחריו. ובמספר, הנה נוסף מספר ר' על הד' מנין קוץ. הנה אמר לו הש"י, כיון שנטיית אחר

בקשי דורן זצ"ל) בפסוק הנזכר בתורה נאמר "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים לב:ז). וכן בתהלים (קמה:יג) כתוב "וממשלתך בכל דור ודור", ישנה ו' החיבור בין שתי המילים דור ודור. ואילו במלחמת עמלק נאמר "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות יז:טז) בלי ו' החיבור. וההסבר לכך, כיון שישנו הבדל בין עם ישראל לאומות: אצל עם ישראל דור אחד מחובר לקודמו, ואילו אצל הגויים אין צירוף בין דור לדור, וכל דור חפץ בתאוות ורצונות ושאיפות, ואצל עם ישראל כל דור יונק מהדור הקודם.

ובכן יש להוסיף הרבה מקומות בזה. לדור ודור נגיד גדלך' משא"כ מלחמה לעמלק. וזהו הו' של סוכה שמראה על המשך הדורות, בחינת יעקוב אבינו ג"כ לקח הו' מאליהו למחות עמלק שענני הכבוד אי' באר"י למחות עמלק, וירא עמלק שאין ענני הכבוד.

שבת חול המועד ליל שב"ק

כן. גם להבין ענין שי' רבי עקיבא שאנו אוכלים בסוכה זכר לענני הכבוד. גם יש להבין ענין "ולקחתם לכם ביום הראשון"

ואינן מחליפין ח"ו. על כן בפרשה הלזו שהוא הרמת קרן ישראל יש בה צ' תיבין - אות צ' במילואו הוא צדי"ק. [אע"פ שמדרך המקובלים במילוי רק צד"י, ב' בחינות מילוי יש לאות זו, וכמו דאיתא בזוהר (בראשית ב' ע"ב) צדי אנת וצדיק אנת וכו', ומהראוי היה להרחיב הדיבור ברמזים הללו, אבל אין הפנאי מספיק]. והמשכיל יבין.^א

ועד"ז יש לומר כאן על אתרוג מה כתב הדור באילנו, דהיינו שמתקן אותיות ד"ר שנתקלקל בחטא אדה"ר וזהו הכוונה לכפר.

ביע שנות דור ודור

ויש להמתיק הענין כנ"ל, דהנה בסוכה יש רמז על הדפנות. והקשו לי בני שיחיו לאי"ט מה עם אות ו' בסוכה. באמת בתורה רק בסוכות כתיב מלא, אבל הקושיא ניתן להיאמר ואולי יש להוסיף בזה.

וראוי להזכיר מה ששמעתי מהגאון ר' למברגר שליט"א מלונדון (ומצאתי מגאון ר'

שבת חול המועד קוראים שלש עשרה מדות בתורת בקריאה, ולא כמו ביום התענית. ויש להבין הענין למה תיקנו חז"ל

^א בני יששכר אדר מאמר ב' דרוש ח' שייך לפ' זכור י"א) ואגב באתי לדקדק בפסוק "וכל קרני רשעים אגדע" (תהלים עה:יא), התחיל בלשון רבים רשעים, ואח"כ סיים "תרוממנה קרנות צדיק" לשון יחיד. [הן אמת שע"פ פשוטו י"ל דרבנות קמ"ל, אפילו הן רשעים רבים בכנופיא אעפ"כ אגדע קרנן, ובסיפא אפי' צדיק אחד ארומם קרנן].

והנראה לענ"ד בדרך רמז, הקרנות של תיבת רשעיים, היינו אותיות ר"מ שהם בקצוות, בגימטריא עמלק, והוא אשר יגדעו השי"ת במהרה וימחה את שמו מתחת השמים, ואז תרוממנה קרנות צדיק, בתיבת צדי"ק הקרנות הם אותיות ק"ץ, שזה יהיה לעת קץ ב"ב, ואז יתרומם הקץ באיבוד זרע עמלק ויהיה השם שלם וכסאו שלם, ותבוא הקץ וזמן הגאולה במהרה בימינו אמן.

התפשטות הגשמיות התבטלות במציאות, שהוא מדרגה היותר גבוה שכולו רוחני ואינו במקום ובמציאות.

הנה תיבת לכם מורה על צרכי הגוף כדחז"ל (סוכה מ.) 'לכם' (שמות יב:טז) - לכל צרכיכם. ודרשו ז"ל (פסחים סח:) חציו לכם. וזש"ה הביטו וראו כי ה' נתן לכם השבת להתענג בתענוגים גשמיים, על כן מזה הטעם עצמו ההכרח כי הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים, שירד המן בששי ולא בש"ק. ומבאר הטעם למען שבו איש תחתיו, שלא יתעלה למדרגה היותר גבוה וישאר תחתיו במדרגה, ולא יתבטל במציאות מרוב קדושה. וזש"א אל יצא איש "ממקומו" ביום השביעי, שלא יצא ממקומו ומציאות מקדושת יום השביעי, והבן.

והכ"נ במצב כזה יש חיות בגדלות הנשמה

והנה החת"ס זי"ע מבאר ענין ענני הכבוד כי פרוץ הוא שנתגלה ענני הכבוד ורק ביום ראשון דסוכות ראו גדלות כפרת יום כפור שקבלו ענני כבוד (ואצרות החת"ס פ' אמור).

והנה עד"ז יש להמתיק הענין בעזה"י, כי אי' בחיד"א דע"י תשובה מאהבה נתהוה מצות קרבן פסח, כי עשו תשובה וירא את ענינו ומתשובה מהללו עובדי ע"ז (מדרש שוחר טוב תהלים טו:ה) נהי' קרבן פסח.

מירור על העבירות

והתורה אמרה "וימררו את חייהם בעבודה קשה" (שמות א:יד). פי' רבינו מהר"ם אלשיך זלה"ה בכוונת הכתוב, כי חיי האדם היא נשמתו. וזה עוצם רשעות העכו"ם במצרים לשעבד את נפש ישראל ולמרר נפשם לעבוד עבודה זרה, והוא אבדן הנפש. וזה שכתוב 'וימררו את חייהם', רומז לנפשם שהוא התמרור העיקרי, עיי"ש בדבריו.

(ויקרא כג:מ). והנה כ"ק אאדמו"ר במגיד משנה (פ' תשא) מבאר שם איך הציל משה רבינו את כלל ישראל מטענת (ע"ז יז). כל הפורש ממינות מיית אחר החטא.

והביא מהקדושת לוי, או יאמר לפמ"ש כל השומר שבת כהלכתו אפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו (שבת קיח:) ועיין קדושת לוי דאע"ג דאדם נמצא בארץ, אבל ע"י מעשיו זוכה להתהלך כל ימי חייו בעולמות עליונים. ובפרט בש"ק, שקדושת שבת כ"כ גדולה שאדם מדבק עצמו ע"י בקדושה עליונה, ונמצא בשבת חוזר אדם לשורשו.

זה בא מכח קדושת שבת

והמתקנו הענין כדברי זקה"ק בבית שערים (ליקוטים ח"ד) עה"פ "ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים וגו'" (שמות טז:כט), י"ל הכוונה דהנה השי"ת נתן לנו השבת להתענג בתענוגים גשמיים, כמ"ש "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח:ג), ולנוח בו ולשמוח בו בתענוג אכול ושתו כל עדת ישראל יעשו אותו. והטעם בזה, כי קדושת השבת גדולה כ"כ עד שמחמת קדושה הגדולה יתפשט האדם מגשמיותו ויתבטל במציאות. אך מחמת שנהנה ומתענג באכילה ושת'י, נתגשם ולא יתבטל במציאות.

ומזה הטעם לא ירד המן בשבת, כי המן בעצם הוא כולו רוחני כמז"ל (יומא עה:) "לחם אבירים" (תהלים עח:כה) שמלה"ש אוכלין אותו. ואילו ה' יורד בשבת ואכלו ממנו נתבטלו במציאות בצירוף שתי קדושות - קדושת השבת ומאכל רוחני בזה. לכן ה' ההכרח שירד בע"ש ויתגשם קצת לאכול ממנו בש"ק. וא"כ זה שצריך להתענג בש"ק ושירד המן לצורך ש"ק ביום שלפניו טעם אחד להם, שלא יגיע האדם למדת

אמתניתין שם (לעיל נא.) דמיירי מעון עבודה זרה, שהיו אומרים אבותינו שהיו במקום הזה היו משתחווים קדמה לשמש, וקיי"ל (קידושין שם) דגבי עון עבודה זרה אפילו מחשבה רעה מצטרף למעשה. וממילא בעון עבודה זרה אפילו תשובה מאהבה אין נעשין לו כזכיות רק כשגגות.

ובזה יש לפרש הא דאיתא במדרש (הובא בילקוט הושע רמז תקל"ב) על מה שאמר קרא "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (הושע יד:ב), ר' מאיר אומר בעוד שיה' אלקיך. דרצה לומר שאם יש בו עון עבודה זרה, אזי אין נעשה כזכיות אפילו בעושה תשובה מאהבה. וזהו דמסיים קרא "כי כשלת בעונך" ודוק, וכן כתב בחוות יאיר (דרוש אורח חור סי' ד' ב').

תשובה על ע"ז נמי נעשו כזכיות

אמנם בספר נטיעות אדר כתב דאין חילוק, דברא"ש (פ"ק דר"ה סי' ה') כתב על מ"ש (ר"ה יז:): "ה' ה'" (שמות לד:ו) - אני הוא קודם שיחטא ואני הוא לאחר שיחטא. והקשה, מה צריך מדת הרחמים קודם שיחטא. ותיירך, אע"פ שגלוי וידוע לפני שסופו לחטוא, מתנהג עמו במדת הרחמים באשר הוא שם. אי נמי, קודם שיחטא בעבודה זרה, אע"פ שכבר חשב לעובדה, ובעבודה זרה מצטרפה למעשה, אפילו הכי מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא, וכשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה עיי"ש.

ובכבר עמדו על זה המפרשים (עיי' קרבן נתנאל, ובאור חדש קידושין לט: ד"ה ודילמא וכו' ובדף מ' ד"ה מחשבה טובה). עכ"פ נלמד מדברי הרא"ש דהא דמחשבה מצטרפה למעשה בעבודה זרה, דוקא אם כבר עשה המעשה, אז נחשב לו המחשבה ג"כ, אבל מחשבה לבדה אינה בעונשין. וא"כ

ולפ"ז מרור שהוא רמז למה שאמר הכתוב 'וימררו את חייהם', הוא רמז למרירות הנפש לעבוד עבודה זרה, ולכן מרור בגימטריא מו"ת. ובכן ההגדה תהיה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, שזכור מה היה לנו במצרים, כמעט שאבדנו נפשנו וגופנו, לולי ה' שהיה לנו ברוך האל המושיע. ואומרו 'בעבור זה' (יג:ח) מורה באצבע כי בשגם כל איש ישראל זכרון יציאת מצרים על לבו תמיד כמצותו לזכור יציאת מצרים, מ"מ זה מדבר בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך בפועל 'והגדת לבנך'. כן מבואר בספה"ק שמחת הרגל (הגדה של פסח ד"ה ואפשר דמ"ש בשעה שמצה ומרור).

והנה על דרך זה מבואר לנכון, כי ע"י המרירות האלו החרטה מזה שהיו עובדים עבודה זרה באונס, ומחמת גודל התשובה זוכים לזכיות, ומזה נעשה הרבה מצוות. ומשום כן מקדימים המרור למצה, כי מהמרור נעשו הרבה מצוות והרבה זכיות, ובפרט מעון גדול עבודה זרה למצוה גדולה של אמונה וכיו"ב.

אי מהני תשובה על עבודה זרה שי' דנעשה כשגגות

אמנם איתא בס' לחמי תודה (סוכה נ"ו), ולכאורה יש ליישב לפ"מ דמבואר בדברי המפרשים הטעם בתשובה מאהבה דנעשין לו כזכיות, משום דבתשובה מאהבה איכא מחשבה ומעשה, וקיי"ל (קידושין מ.). דמחשבה רעה אין מצטרף למעשה. ומשום הכי מחשבה ראשונה שהיה לו בשעת עבירה אינו נחשב כלל, ומחשבה שניה בשעת תשובה נחשב לו לזכיות. משא"כ בתשובה מיראה דליכא מחשבה טובה, שאינו עושה רק מיראה.

ולפ"ז אתי שפיר משום דהך בברייתא קאי

רושם מן החטא. ולזה מוחלין לו על כל עונותיו, והיינו גם על עבודה זרה ודו"ק. וז"ש, אדם שעבר עבירה וחזר בו ועשה תשובה וכו'. ולכך נקרא 'שבת הגדול', שמסרו נפשם לומר להמצריים שלוקחין השם לשם קרבן כדי שיהא ניכר ששבו מאהבה ויועיל אף על עבודה זרה, ודו"ק.

ועד"ז יש לומר דע"י כח קדושת השבת כמבואר לעיל זכו לתשובה מאהבה, ומכח תשובה מאהבה זכו שְׁמָעוֹן ע"ז נהיה מצוה סוכה צלא דמהימנותא, מדה כנגד מדה, וממצוקתיהם יצילם כדברי רב עש"ט וזדונות נעשו זכיות. וזה ט"ו ט"ו לגז"ש, שע"י שניהם נהיה תשובה מע"ז, זכו למצות מצוה מיכלא דמהימנותא.

וזהו כוונת הרה"ק מבארדישטוב זי"ע, שאפי' אחר יוה"כ נשאר כתב, והכֶּתֶם נתלבן ע"י סוכה, דהיינו שנעשה זכיות. וזהו "בסוכת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת" ר"ת שבת, שיש פעולה בסוכה כמו בשבת בעולמות העליונות מתקן הכל. ועד"ז תיקנו בהקריאה י"ג מדות המעורר תשובה מאהבה.

השי"ת ישפיע בימי הסוכות שפע 'עד בלי די' (מלאכי ג:): ברוחניות ובגשמיות בבני חיים וקיימים ומזוני ריחיו וסייעתא דשמיא בריות גופא ונהורא מעליא באריכות ימים ושנים, ונזכה בקרוב "ואור עם ענני שמיא" (דניאל ז: יג) בזכות שלש עשרה מדות, ובזכות שלשת אבות נזכה לשבת בסוכת עורו של ליתן בקרוב ממש בבנין ביהמ"ק, ונזכה כולנו במהרה לאורו אכי"ר.

בתשובה שהמעשה מבטלת מעשה עבירה ולא נשאר רק המחשבה, ובזה עבודה זרה שוה לשאר עבירות ונשארה מחשבת התשובה לזכות, ולכן לא חלקו המפורשים בענין העבירות (הובא בס' מצווה ועושה לידידי ר' שמואל דוד פרידמאן שליט"א).

דוקא תשובה מאהבה מהני ונעשו זכיות

וראיתי בספר יציב פתגם (שבת הגדול), אמנם יש לעיין בזה, שהרי לדעת הסוברים דלא מהני תשובה על עון עבודה זרה, עדיין אינם יכולים להביא קרבן גם אחר שמשכו ידיהם מעבודה זרה. אמנם יש מקום לדון ולחלק בזה בין מי ששב מיראה למי ששב מאהבה, שבשב מיראה שלא הועיל אלא שנעשו לו זדונות כשגגות, ועדיין נשאר רושם מן החטא, אכן יש לומר שאין התשובה מועלת על עון חמור זה של עבודה זרה. אבל כששב מאהבה דזדונות נעשו לו זכיות, שנעקר החטא לגמרי ולא נשאר ממנו רושם, אפשר דאף על עון חמור זה של עבודה זרה מועיל תשובה.

ובזה מבאר שם המדרש (הובא בבני יששכר חודש ניסן מאמר ג') אדם שעבר עבירה וחזר בו ועשה תשובה, הקב"ה מוחל לו על כל עונותיו. ולכך נקרא שבת הגדול, דהנה במ"ש אדם שעבר עבירה וחזר בו ועשה תשובה צ"ב שהאריך בכפל לשון.

"ולחנ"ל" יש לומר דמ"ש 'וחזר בו' - היינו על עצם החטא. ומ"ש 'ועשה תשובה' - היינו שעשה תשובה מאהבה שלא ישרא אף

סעודת רעוד"ר

(ויקרא כג: מ) - ראשון לחשבון עונות (מדרש תנחומא פ' אמור סי' ל'). גם צ"ב קריאת

"הבל הבלים הכל הבל" (קהלת א: א). ויש להבין ענין "ולקחתם לכם ביום הראשון"

הוא כח הנפש ונושא כח הנפש החיוני הוא חום טבעי בלב אדם, לכך נקרא חם. אבל שם הוא עיקרי, והוא כמו עצם הצורה של אדם, לכך נקרא שם כי השם בא על העיקר ועל עצם הדבר.

ומזה תבין סוד אלו ג' בנים שהיו נגד חלקי האדם - יפת נגד הגוף וכל ענין הגוף הוא בעצלות, וחם נגד הנפש החיוני. אבל שם הוא על דבר שהוא עצם ועיקרי עיי"ש, עכ"ד הק'.

שני מיני רשעים, האחד הוא יודע שעובר עבירות, ועוד יש רשע שלומד ומתפלל

ועיקר החסידות ללמוד ליהודי שלא יהי' 'מצות אנשים מלומדה' (ישעי' כט:יג). בספר ליקוטים יקרים (דף ט"ז ע"ב, ועיי"ש עוד בדף ל"א ע"ג) וזה לשונו, רמז הפסוק (משלי ו:ט) "עד מתי עצל תשכב", ר"ל שיש כמה בני אדם שיושבים ועוסקים בתורה, ושונים כל היום מעוטפים בטלית ותפילין, אך הוא מצות אנשים מלומדה, ואינו יודע עיקר העבדות. וזה כמעט גרוע מבעל עבירה, כי בעל עבירה, פתאום יכול לבוא לו התעוררות גדולה, ויעשה תשובה גמורה, ויתחרט על העבירות שעבר, ויעבוד את ה' יתברך בעבודה גמורה והתלהבות גדולה.

אבל זה האדם אשר הוא צדיק בעיניו, ודומה לו כאילו עשה העבודה המוטלת עליו, אדם זה לא יכול לבוא לעולם לידי מדריגה גדולה וטובה, כי הוא חושב שעבודתו הוא בשלימות. ובאמת הוא רחוק מאתו יתברך שמו ומעבודתו כרחוק מזרח ממערב [חסר הסיים], עד כאן לשונו. וכן הוא בפירוש פסוקים מלוקטים שבספר אור תורה, וגם שם חסר הסיים:

ובספר ליקוטים חדשים (מקור מים חיים בראשית פ' בראשית הערה קל"ז) הביא שאמר

ההפטורה של מלחמת גוג ומגוג, ודברי הלבוש שיהיה מלחמת גוג ומגוג בסוכה.

לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת

הלימוד ממלחמת גוג נראה כאן כוונת החילוק בין יפת לשם - חיות של המצוה. דהנה כמה כבר ה' השמירת עינים שלהם כידוע דברי חז"ל, הנה נאמר בתורה (בראשית ט:כג) "ויקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכם שניהם וגו' ויכסו את ערות אביהם וגו'", ופירש רש"י שם שאין כתיב 'ויקחו' אלא 'ויקח', לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט:יא) "אתן לגוג מקום שם קבר".

ובתב שם בגור ארי' (לזה"ק המהר"ל אות י"ז) בזה"ל, שם ויפת היו דבקים בכבוד, ומזה בניהם נמשכים אחר הכבוד. ובני שם זכו לטלית של ציצית, כי כבוד ה' יתעלה חופף אותם וכבוד ה' עליהם. והפרש גדול יש בין שם ובין יפת, כי שם היה מכובד במצות ציצית מפני שנתאמץ יותר זכה גופו ונפשו לכבוד. אבל יפת שלא נתאמץ ולא עשה בכוונת נפשו זכה גופו לבד לכבוד, ושם זכה להיות עליו מלבוש מן המצות, שהיא כבוד ה', ובזה יהיה כבוד ה' חופף עליו כל היום. ולפי דבריו כאן מתבאר שבני יפת זכו לקבורה, ואילו בני שם אף זכו לתחיית המתים.

ודבר מופלא הוא בסוד המדרש הזה. ואם תדע שלשה בנים אלו ומדריגתם, כי שם הוא הנכבד הוא המובחר ויפת הוא הגדול וחם הוא הקטן, תבין כל הדברים באמיתתם למה לא נתאמץ יפת במצוה הזאת כמו שם, כי יפת דומה לגוף אשר אין פעולתו בזריות, ולפיכך לא זכה רק הגוף לקבורה. ובשביל זה נקרא יפת, כי יופי שייך בגוף דוקא. וחם

שתרים תמיד עיניך ולבך ותטהר מחשבותיך ורעיוניך במחשבת הש"י ודביקות גמורה והתלהבות. וזה ידוע שבמקום שהאדם מחשב שם, הוא ג"כ במקום ההוא. וא"כ כשתתמיד ותרגיל עבודתך בכך, תרום ותעלה במקום המחשבה העליונה אל שורשה, ואז גם חומר שלך תזדכך בקודש העליון כנזכר.

בעל התניא: מעלת לימוד תורה בדחילו

ואמרתי פעם כוונה, דהנה א' מגדולי תלמידי השאגת אריה המכונה ר' יהושע [צייטלין] הגדול משקלוב, חיבר הגהות על הסמ"ק, עליו יסופר כי לאחר גאולת בעל התניא ממאסרו, שאל את בעל התניא מהיכן שאב מה שכתב ב'תניא' שלימוד התורה בלי אהבה ויראה אינה עולה למעלה. והשיב שמפורש בזה"ק (תיקון"ז תיקון י') "ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרכת לעילא".

כשאמר לו הג"ר יהושע שאין פוסקים מהזוהר, ענה לו רבינו שמפורש הוא בגמרא, ולא הבין רבי יהושע אל מה ירמזון מיליו. עד שגילה לו רבינו שהוא הנאמר בגמ' (פסחים נ:): רבא רמי, כתיב "כי גדול עד שמים חסדך" (תהלים נז:יא), וכתיב "כי גדול מעל שמים חסדך" (שם קח:ה) וכו' כאן בעושינן לשמה וכו'.

ובספר מרגלית הים (שם) הביא כ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל צבי לצדיק מבלאזוב זצוק"ל, שבילדותו הי' עם אביו הגה"ק מדינוב זצוק"ל להסתופף בצילא קדישא דרבינו הק' מצאנז זלה"ה זי"ע. שמעתי כי רביה"ק מצאנז זצ"ל אהב תמיד להשתעשע עמו בדברי תורה וחכמה, כי הוא הי' ילד פלאים ומשיב כענין כמו גדול שבגדולים. פעם שאלו [שמעתי מחסידים שזה אירע כשהי' רק בן שש שנים] על מה דאיתא

הבעל שם טוב שיש שני מיני רשעים: האחד הוא יודע שעובר עבירות, ועוד יש רשע שלומד ומתפלל, ואעפ"כ הוא רשע, שכל עבודתו לצורך עצמו, עכ"ל.

וכבר החת"ס 'ראשון לחשבון עונות', שיש עונות אשרי איש אשר לו יחשב ה' לו עון, עיי"ש זה חשבון חדש.

יש התעלות בעבודת ה' כמה דקות בביטול תורה להג"ר א' כמה התלהבות יש במצוה הרעיון פרחא לעילא בדחילו ורחימו המצוה או עבירות פרחא לעילא. כל מצוה שיהיה עם חיות פרחא לעילא כוונתו שהקב"ה עושה מצוה.

ואולי דזה הכוונה דא' בתיקוני זוה"ק (תיקון י') תורה מצוה בלי דחילו ורחימו לא פרחא לעילא. ובס' תורת המגיד (פ' בחקות) וי"ל ע"פ רמז המשנה (חגיגה כ:): חומר בקודש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים וכו', כי הלוא נודע שעיקר עבודת הבורא יתברך הוא הדביקות והתלהבותו בעבודתו ית' ובלימוד תורתו שיהיה בדחילו ורחימו, ומחמת זה יכול הוא לדבק בהש"י כביכול מפני שהבל הדיבורים מתדבק בהבל העליון, והקול בקול העליון, והדיבור דביבור העליון, וכן המחשבה, וכמ"ש רז"ל (זח"ב רלב). השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, מחמת גודל קדושתו ודביקותו בהש"י היה ממש מתחבר עם שרשו, והרי הוא כמו הקב"ה היה מדבר דיבורו של משה, ועי"כ נזדכך חומריותו ונעשה איש האלקים, וכמ"ש (שמות ג:ה) "של נעליך" שהוא החומרי.

וזהו אפשר רמז המשנה חומר בקודש, כלומר אם תרצה לזכך חומרך שיהיה בקודש העליון, שהוא המחשבה העליונה אי אפשר אם לא מבתרומה, פי' שצריך

יתברך שמו. והיינו שעושין ומכוונין לשם ה' וש"י.

והכוונה בזה שאמרו דכשיהודי לומד תורה ועושה מצוה בדחילו ורחימו פרחא לעילא, הכוונה שהקב"ה עושה המצוה ביחד, וזה הגדפים אהבה יראה שבמצוה פרחא לעילא שהקב"ה עושה ביחד המצוה. ועל זה מסיים המשנה דכשעושים שלא על מנת לקבל פרס, דהיינו שיש בה אהבה ויראה וכיסופין, אז גם השכינה שונה כנגדו, וזהו פרחא לעילא, וזהו ויהי' מורא שמים עליכם.

הושענא רבה

בתורה, שהם בעצמם בבחינת תלמידי חכמים, ומנודים שינה מעיניהם, ומקיימים כך היא של דרכה של תורה (עי' אבות פ"ו מ"ד), מסתפקין במועט - להם שכרם שמור, ועליהם נאמר (ישעי' סד: ג) "עין לא ראתה אלקים זולתך", ותלמוד תורה כנגד כולם (פאה פ"א מ"א), הם יקבלו מאותו אוצר המנוצר.

ושאל עוד אוצר זה למי. והשיבו למכבדיהם, כי המכבד את התורה והמחזיק את לומדיה נוטל חלק כעוסק בתורה, כיששכר עם זבולון, וכשמעון אחי עזריה. ואת זבולון בירך משה רבינו עוד קודם שבירך את יששכר. תחילה אמר (דברים לג: יח) "שמח זבולון בצאתך", ואח"כ אמר "ויששכר באהליך", כי יששכר מתפלל עבור זבולון שיצליח בכל עסקיו. וכמו שאמרו בגמרא (חולין צב.) דשלחו מתם [מארץ ישראל], ליבעי רחמים איתכליא על עליא [האשכולות יבקשו רחמים על העלין], דאלמלא עליא לא מתקיימין איתכליא [וכך

בגמרא (פסחים נ:) רבא רמי כתיב "כי גדול עד שמים חסדך" וכתיב "כי גדול מעל שמים חסדך" הא כיצד, כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה, ע"ש. ולכאורה צ"ב, מאי משמע בפסוקים הללו שמדובר בעושין לשמה או שלא לשמה.

ומינ' ובי' השיב, כי תיבת 'על' עולה בגימטריא וכמספר עשרים וששה יותר מתיבת 'עד', והוא מכון נגד שם הוי"ה ברוך הוא שעולה כ"ו. וזהו שאמרו חז"ל שהפסוק "כי גדול מעל שמים חסדך" קאי על העושין לשמה, כי מרומז בו שם הוי'

הושענות

אום אני חומה. הכוונה שצריכים שידוך שיהיה חומה, כדאיתא (יבמות סב:) השרוי בלא אשה שרוי בלא חומה. ובאמת, 'ברה כחמה', כבר נגזר מ' יום קודם יצירה. מ"מ 'גולה וסורה' עד שימצא השידוך נמצא כמו בגלות שדומה לקריעת ים סוף, ואח"כ דמתה לתמ"ר - העושה פירות, מה תמר עושה פירות אף צדיק עושה פירות (עי' תענית כה:).

*

טיש אושפיזא דדוד

**כוונת המדרש אוצרות למי שאין לו משלו
תולה ארץ על בלי מה**

אמרו במדרש תנחומא (פ' כי תשא כ"ז, ע"י ש"ר מ"ה, ו') שבאותה שעה הראה לו למשה כל אוצרות של מתן שכרן של הצדיקים לעתיד לבוא, כל אחד ואחד לפי מעשיו. ושאל משה רבינו ואמר אוצר זה למי. והשיבו, לבעלי תורה העוסקים ומתייגיעים

קמ"ז שנה. ויוסף היה צריך לחיות קמ"ז שנים כמו יעקב אביו וחי רק ק"י שנים. הרי אברהם נתן לדוד חמש שנים, יעקב נתן עשרים ושמונה שנים, ויוסף נתן לדוד שלושים ושבע שנים, סך הכל שבעים שנה.

אין קורין אבות אלא לשלשה

ובמנו שאמרנו שיהודי אין לו שייכות עם עולם הזה כמו באברהם, בהסבר ששמעתי כמה פעמים מכ"ק אאדמו"ר הגה"ק זי"ע בביאור ענין הפסוק "בהבראם" (בראשית ב:ד) - בזכות אברהם (ב"ר י"ב ט'). והענין, כי אחז"ל (ברכות טז:) אין קורין אבות אלא לשלשה. ומבואר בספרים דז"ש מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, פ"י אף תרח ואבותיו עובדי ע"ז היו ג"כ נקראים לנו אבות. אבל ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, ר"ל דמעתה תו אין נקראים אבותינו רק מהראשון - אברהם ואילך (עיין באה"י פ' לך), אשר על כן היו האבות עקרים כדי שלא יהי' בלידה שלהם שום כח מאבותיהם עובדי ע"ז.

ובספר אבני המקום מוסיף שמה"ט אברהם ושרה נעשו זקנים כדי שיחלש כחם, דהיינו הכח שיש להם מאבותיהם, ולא יהיה בזרע היוצא מהם שום כח רע, רק מכח החדש שנותן להם הקב"ה להוליד. ועיין באלשיך פ' תולדות שכ"כ. וע"כ נקרא אברהם 'אחד' [אחד ה' אברהם" (יחזקאל לג:כד)], לפי שהוא הראשון שבאבות, כמו אחד שהוא ראשון למספר. וז"ש "כי אחד קראתיו" (ישעי' נא:ב), ר"ל שהוא האחד הראשון,

מסייעים כל חלקי עם ישראל לתלמידיו [חכמים].

בן היה בזמן קדום, קודם כל עסק ומסחר הלך וזולון העשיר אצל תלמיד חכם, אצל רבו, שיתפלל עבורו, והחזיקו, וזכות התורה שלמד יששכר הגין על זבולון, ובזכות התורה הצליח.

שוב ראה אוצר גדול מאוד, ואוצר גדול מכולם הוא, ושאל אוצר גדול זה של מי הוא. השיבו הקב"ה מי שיש לו מעשים טובים אני נותן לו שכרו משלו, ומי שאין לו משלו, חינם אני עושה, ונותן לו מזה, אני נותן לו מתנת חינם מאוצר זה היותר גדול, שנאמר "והנותני את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם" (שמות לג:יט), עד כאן. וכבר עמדו המפרשים ובספה"ק הכוונה למי שאין לו משלו.

תולה ארץ על בלימה

והנה התפללנו ואמרנו על הקב"ה 'תולה ארץ על בלי מה' (איוב כו:ז). ויש לפרש דהנה הושענא רבה על כי דוד המלך נולד בלי שנים, וקיבל מאדם אברהם יצחק יעקב וכו'.^א וקיבל הישועה באופן שלא שייך כלל.

הנה איתא בזהר (פ') וישלח קס"ח ובסולם אות נ"ה) דוד המלך נולד להיות נפל, אברהם יעקב ויוסף נתנו לו שבעים שנה מחייהם. אברהם היה צריך לחיות ק"פ שנה כמו יצחק בנו, וחי רק קע"ה שנה. יעקב היה צריך לחיות קע"ה שנה כמו אברהם, וחי רק

^א "אדם ילוד אשה קצר ימים" (איוב יד:א). ילוד אשה, כלומר שנולד מסיטרא דנוקבא, אז הוא 'קצר ימים', כדמצינו בכמה מקומות, והם: יצחק, דכתיב בו "ולשרה בן" (בראשית יח:יד), ורק בשעת העקידה החליפו אותו בנשמה דרכורא. וכן דוד המלך ע"ה, לכן קיבל שנותיו מאדם הראשון. וכן חבקוק שכתוב בו "את חובקת בן" (מ"ב ד:טז), לכן מת והחיה אלישע. וכן שמואל הנביא שחיה רק נ"ב שנה, כי הוא נולד ע"י תפלתה של אמו (מגלה עמוקות, שמות).

הרב הק' רבי יוסף מיאמפאלי בן הרה"ק ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב היה כבן חמש אז בעת אמרו דיבור זה: פעם אחת בעת אמירת קדושה דשמו"ע נתלהב הרה"ק הנזכר בתיבות אלו 'מלוא כל הארץ כבודו', והיה צועק אותן התיבות בקול גדול. ושאלו אותו אנשים מה לך כי נוצקת. והשיב והאיך לא אצעק, כי אני מפרש תיבות אלו כן - 'מלא' מדבר שלא היה ברא ה' 'כל הארץ', וזהו 'כבודו', כלומר שהקב"ה ברא את העולם מאין ליש, וזהו כבודו. ולמה לא אתלהב מהדברים האלה המודיעים גדולתו ית'? (מרגניא דרבנן).

כמו שפי' מל"א כל הארץ כבודו שזה כבודו, והכוונה כנ"ל מל"א ממי שאין שום זכות, מ"מ כל הארץ מקבל מה שצריך, וזהו כבוד של השי"ת. וזהו הושענא רבא מתוך רחמים וחסדים.

וממנו מתחיל האומה ולא מקודם למען לא יזיק כח הטומאה שבקודמים בורע היוצא ממנו. וז"ש הקב"ה 'כי אחד קראתי' שהוא יהי' הראשון, ואח"כ "ואברכהו ואברכהו" (שם). וע"כ נעשה זקן, אף שבעצם לא הי' נצרך שיעשה זקן, שהי' ניזון ממזון הרוחני כנ"ל.

אלא זה מתנה וישועה מהשי"ת וזהו כוחו של דוד המלך שאין מעצר לישועה. והכל צא מאצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אברהם מוליד. השי"ת ממשיך ישועה למעלה מן המזל והטבע. וזהו תולה ארץ על בלי מה - אפילו הכל בעולם הזה בלי מה, מ"מ הקב"ה תולה ארץ וממשיך הישועה להעולם.

מלא כל הארץ כבודו

וזהו "מלוא כל הארץ כבודו" (ישע' ו:ג).

שמיני עצרת פרידה מהסוכה

כולי האי? אנן הני תלת דאמרינן 'הגדול הגבור והנורא', אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת. משל, למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלוא גנאי הוא לו. ע"כ.

ורואים מזה, שהגם שתכלית בריאת האדם הוא להללו ולשבחו ולספר הודו, מ"מ יש איסור להוסיף שבחים רבים להשי"ת. אמנם בארץ ישראל יש על זה היתר, עפ"מ שפירש הפלאצקער גאון את הפסוק (קהלת ה:א): "כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו

"אחת שאלתי מאת ה' וגו' שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'" (תהלים כז:ד). והנה זוכים לשבת בצלא דמהימנותא. והנה יש עדיפות גדולה בזו בהקדם שהיום בפתחת הארון המנהג לומר י"ג מדות של רחמים. וראיתי תמוה בזה, שהרי אין יום טוב יום תפלה.

וראיתי בחיד"א (הובא במחזור) שזה בדרך הודאה, עיי"ש. ועד"ז יש להוסיף דאיתא בגמרא (ברכות לג:), ההוא דנחית ירד לפני התיבה כש"ץ קמיה דרבי חנינא, אמר הא"ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והייראוי החזק והאמין והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה, סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי

וזהו גם כן החילוק בין חז"ל לארץ ישראל, בחז"ל שנמצאים תחת המזלות והמלאכים, כמו שנתבאר לעיל בדברי הרמב"ן, הוא בחינת שלא בפניו, ולכן אסור להרבות שם שבחים להשי"ת. משא"כ בארץ ישראל שנמצאים אך ורק תחת השי"ת, כמו שכתב הרמב"ן, שם הוא בחי' בפניו. ולכן רק הדר בארץ ישראל נחשב שיש לו אלוה, כי הוא בחי' בפניו, ולכן יכול כל הזמן להשלים תכליתו, להללו ולשבחו ולספר הודו, ואין שום מניעה להוסיף שבחים. משא"כ הדר בחז"ל נחשב כמי שאין לו אלוה, ולכן הוא בחי' שלא בפניו, ואסור להוסיף שבחים, ונמצא שאינו יכול להשלים תכליתו.

הטעם שדוקא בשבת כשאסור לזעוק רפואה קרובה לבוא

עוד מעלה יש בזה שמשבחים את השי"ת, שאפשר לפעול עי"ז ישועות גדולות יותר ממה שמתפללים להשי"ת. כי על תפילה שייך כל מיני קטרוגים, משא"כ על שבח לא שייך שום קטרוג - שום מלאך אינו מעיז לקטרג על השבח שאמרו על השי"ת. וזהו כוונת 'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא' (שבת יב.), כי כל השבוע מתפללים במפורש על רפואה בברכת רפאינו, ועל תפילה שייך להיות קטרוג כנ"ל. משא"כ בשבת שאסור לזעוק, מכוונים על החולה בעת שמשבחים את השי"ת, כשאומרים בברכת מחיה המתים התיבות 'ורפא חולים' מכוונים על החולה, וממילא רפואה קרובה לבוא, כי על הודאה ושבח לא שייך שום קטרוגא.

וזהו החילוק בין חז"ל לארץ ישראל, בחז"ל

דברין מעטים", דהנה אמרו חז"ל (עירובין יח:) מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו, וכמו שרואים אצל נח. וזהו כוונת הפסוק, 'כי האלקים בשמים ואתה על הארץ', ונמצא שכשאתה משבח את השי"ת, הוא בחינת שלא בפניו, ולכן אתה צריך לומר את כל השבחים - כולו שלא בפניו, 'על כן יהיו דברין מעטים', כי אם תוסיף הרבה שבחים יש הטענה הנ"ל, וכי סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? ואדרבה כל המוסיף גורע.

וזהו מה שאומרים בתפילת נשמת, 'בפי ישרים תתרום ובשפתי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל'. ומשמע שיש רק סוג הילול אחד לישרים ולצדיקים והחסידים והקדושים, כי אסור להוסיף בשבחיו של הקב"ה, כי כולו שלא בפניו, וכל המוסיף גורע.

אמנם איתא בחז"ל (ב"ק פג.) עה"פ "ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל" (במדבר י:לו) ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות. נמצא דכשמתקבצים יחד רבבות עמך ישראל, הוא בחינת בפניו של השי"ת, כי יש השראת השכינה, וכשהוא בפניו מותר לומר רק מקצת שבחיו, ולכן אז מותר לומר הרבה שבחים, ואין כאן הטענה של וכי סיימתינהו לכולהו שבחא דמרך. וזהו מה שמסיימים ואומרים 'במקהלות רבבות עמך בית ישראל' - כשרבבות עמך בית ישראל מקובצים יחד, שם כבר מותר לומר הרבה לשונות, להודות להלל לשבח לפאר לרומם וכו'.

^א ויש מפרשים בדרך צחות, דברכת מחיה המתים היא הברכה השניה של שמו"ע, ואילו ברכת רפאינו היא הברכה השמינית. ולכן בשבת שמכוונים מיד בברכת מחיה המתים, רפואה קרובה לבוא, יותר מבימות החול שמבקשים על רפואה רק בברכה השמינית.

א"ל כדי להנצל אנו בהם מדינה של גיהנם, א"ל אדרבה זו מחייבתם לגיהנם. אמשול לך משל למה"ד למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים, וגזר עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילהו והשקהו, לכששמע המלך הלוא כועס עליו. ואתם קרויים עבדים, שנאמר "כי לי בני ישראל עבדים".

א"ל ר"ע אמשול לך משל למה"ד למלך שכעס על בנו וחבשו בבית אסורים, וצוה עליו שלא להאכילו כו', ואנו קרויים בנים, שנאמר "בנים אתם לה' אלקים" [עכ"ל הגמ']. נמצינו למדין שמצות הצדקה היא לישראל לפי שנקראו בנים למקום, עכ"ל הפרשת דרכים.

בנים טובים הם לכבודו

הכוונה צדקה דוקא לכן הקב"ה, ובנים של הקב"ה הם לכושו של הקב"ה. והנה יש להוסיף נופח ומאן דנפח מדילי' קא נפח, בביאור הברכה 'ברא לכבודו', דהנה אי' בחז"ל (שבת כג:) דרב הונא ה' זהיר ביותר בקידוש היום. ואי' בגמ' (מגילה כז.) רב הונא הוה אסר ריתא [היה חגור מין גמ'], וקאי קמיה דרב. אמר ליה: מאי האי שאתה חגור בדבר כזה? אמר ליה: לא הוה לי יין לקידושא, ומשכנתיה להמיינאי [לחגורתי], ואתאי ביה קידושא. אמר ליה: יהא רעוא דתיטום [שתהיה סתום ומכוסה] בשיראי.

כ"י איכלל [כשנכנס לחופה] רבה בריה דרב הונא, רב הונא איניש גוצא הוה, וגנא אפוריא [היה ישן על מיטה]. אתיין בנתיה וכלתיה, ומתוך שהיה רב הונא גרץ - לא ראו שהיה שוכב על המטה. שלחן ושדיין מנייהו עליה [פשטו והשליכו בגדיהן עליו] - עד דאיטום בשיראי. שמע רב לאותו מעשה - ואיקפד. אמר ליה לרב הונא: מאי טעמא לא

שאסור להוסיף שבחים, אי אפשר להתפלל באופן של שבח, רק ע"י תפילה ממש. ולכן אינו מרגיש תמיד שתפילותיו נענים, כי לפעמים יש קטרוג על התפילה. משא"כ בארץ ישראל שמותר שם להרבות בשבחים של השי"ת, יכולים לפעול הכל, כי על כל פרט מימי חייו הוא יכול להודות ולשבח להשי"ת על זה, ולכוין בשעת מעשה שיזכה להיוושע בזה השבח גופא, ובודאי ישועתו קרובה לבוא, כי על שבחים לא שייך שום קטרוג.

והב"נ הי"ג שאין קטרוג בזה וזה דוקא בצלא דמהימנותא שמותר להוסיף בשבחו של הבורא, כי זה בפניו. ואולי דזה הכוונה סיימתינהו לכולי שבחא דמרא, דאם הוא בפניו יש עוד הרבה להוסיף ויהיה ישועות גדולות.

*

הקפה ששי

דובר צדקות וכו' הדור בלבושו וכו'.

ויובן בהקדם דברי הפרשת דרכים (דרך צדקה דרוש שבעה עשר, הובא כמ"פ בספה"ק בני יששכר) דמצות הצדקה מורה על היותינו בבחינת בנים למקום. וזה לשונו, גודל המצוה הזאת מעשה הצדקה גלויה ומפורסמת לעיני כל ישראל שהיא לאות אמת על השם המיוחד אשר פי ה' יקבנו (דברים יד:א) "בנים אתם לה' אלקים", ואמרין בספרי בנים אתם לה', אתם קרויים בנים, והכי תנן במשנת חסידים (אבות פ"ג מ"ד) חביבים ישראל שנקראו בנים למקום.

ועבודת הצדקה היא לאות על שם זה, וכדאמרין בפ"ק דבבא בתרא (י.) שאל טורנוסרפוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקים אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן.

מכבדות. והביאור בזה דמאני היינו הבנים, שאם הבנים טובים מוכשרים ומכשירים בעבודת השי"ת, אז הם מכבדים ההורים והבגדים מכובדים, הרי דכבוד קאי על הבנים שהם לבוש האדם. וא"כ יש לומר 'שהכל ברא לכבודו', דהיינו שלא נברא העולם אלא לשבת יצרה, דהיינו לבנים שהם נקראים כבוד, במאני מכבדותי'.

וזהו דובר צדקות. והיות כי אנו זוכים לתת צדקה אנו נקראים בנים למקום, וממילא מוכרח שהדור בלבשו, לבוש של הקב"ה הם בניו של הקב"ה כמו בגדיו של הכה"ג.

אולי ההשתתפות האבות והרבי'ס זי"ע ג"כ בהקפות והמעלה שאז יוכל לראות המצב על הארץ מתחת כמו עכשיו ולא כמו בשמים ממעל, כי למעלה הכל חסדים אבל כאן יש לבקש רחמים. ובאמת כי בעולם הזה הקב"ה מתאוה לתפלתנו, וממילא רואים הצער, כי עיקר העבודה בעולם הזה אבל בעולם הבא הכל אור ומתוק, כי אין עבודה למעלה אלא בעולם הזה, אבל בזה שבאים האבות להשתתף יכולים ג"כ להיות הולכים. וכשבא האבות בהקפות מבקשים כמו שנזכר גם בעולם הזה להמתיק בכל הישועות כל אחד משאלות לבו לטובה ולברכה בישועה בכלליות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות, בבביאת בר נפלי בעגלא דידן אכ"ר.

אמרת לי כי [כאשר] ברכתך: "וכן למר", דהיינו, אף אתה תהא מבורך בכך, דדילמא הוא ההיא שעתא שברכתך עת רצון, והיתה מתקיימת הברכה אף בי! וכתב בהגהות הב"ח, דאע"ג דלרב הונא לא היה שום רוח מהא דשדיין עליה מנייהו, שמא היתה עת רצון, ובדידיה היה מתקיים, שהיה מגיע לעושר גדול.

והיינו שבנותיו וכלותיו כיסוהו בשיראי והיה מעוטף במשי, עד דאיטום בשיראי, שמע רב ואיקפד, אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי ברכתך "וכן למר".

ויש להבין למה היה רב צריך לזאת שיעטפוהו במשי. וכתוב הפני מנחם זי"ע (פסח תשנ"ה) שהכוונה היא שלרב הונא היו בנים טובים, חתנים טובים, רבה בר רב הונא, רבא בר רב הונא. וזה הכוונה דאיטום בשיראי, ואכן כשאין הבנים כראוי אי' (סנהדרין גג). עה"פ "לבוש בגדים צואים" (זכרי' ג:). וכדאיתא בחת"ס עה"פ "לקדוש ה' מכובד" (ישעי' נח:ג), ודרשינן דקאי על כבדהו בכסות נקי'. ופי' הוא ז"ל דהיינו בנים טובים, היפך בגדים הצואים. ואיתא בקדושת לוי הטעם למה בוכה החתן תחת החופה, כי הדורות הבאים משתתפים בחופה ומעוררים אותו לבכות.

והנה על דרך זה יש לומר, דהנה אמרי' (שבת קיג-קיג:) קרי רבי יוחנן למאניה

שמחת תורה

והנה איתא בגמרא (מו"ק כח.) חיי בני ומוזני לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא תליא מילתא. וכתב האור החיים הק' (ויקרא כו:ט) דזהו כוונת הפסוק "ופניתי אליכם והפריתי אתכם", על דרך אומרם ז"ל (שבת קנו.) אין

ליל שמח"ת הקפה שישי

עוזר דלים הושיעא נא פודה ומציל הצליחה צור עולמים ענגו ביום קראנו. ויש לדייק עוזר דלים – ב' דלים, ויש להבין הלשון דלים בלשון רבים.

כך, כאילו הקריב נפשו, ואילו על קרבן של דלי דלות אמרו שלא יהיה קרבנו מהודר.

והביאור בזה, כי עני הוא דבר השכיח גם אצל כשרים וצדיקים, גם איש כשר וישר יכול להיוולד במזל של עניות. משא"כ דלי דלות אין שום איש שנולד עם מזל כזה. רק הטעם שהגיע למצב כזה הוא כמו שאמרו בגמרא (קידושין פב.) שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי, ולכן אמרה התורה עליו, שלא יהא קרבנו מהודר.

וזהו כוונת הפסוק, 'ודל לא תהדר', מי שהגיע בעניותו למצב של דלות, אל תהדר את קרבנו, 'בריבו', כי הוא עצמו אשם בזה שהגיע למצב זה כי עשה מעשים רעים, דאילו היה מתעצם לשמור ולעשות כל המצוות היה מובטח במזוני, כמו שכתב האוה"ח הק'.

וחידוש לגבי פורים מה מצוה מתנות לאביונים שונה ממצות צדקה בכל השנה, והאריכו בזה. וכ"ק הגה"ק אאמ"ר זי"ע הקשה, הלוא בכל השנה יש ליתן צדקה, ומהו הענין המיוחד בפורים של מתנות לאביונים.

וביאר, שבכל השנה יש ליתן את הצדקה דוקא לעני שהוא שומר תורה ומצוות, משא"כ בפורים נפסק בשו"ע (סי' תרצ"ד סע' ג') אין מדקדקים במעות פורים, אלא כל מי שפרשט ידו ליטול נותנים לו, ואפילו לאותן האנשים שירמיה אמר כלפיהם (ב"ק טז:), רבש"ע, אפילו בשעה שעושין צדקה, הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר - גם להם צריכים ליתן בפורים, וזהו החידוש של מתנות לאביונים של פורים.

וחנה בליל שמחת תורה שאנחנו ביחודא שלים כדאי' בזה"ק ובגמ' דילן שמקריבים

מזל לישראל, והוא מאמר ה' 'ופנית אליכם והפירתי וגו'" כנגד בני חיי ומזוני, הגם ששלשתם הם תלויים במזל ולא בזכות, אני אפנה המזל ממקום למקום והפירתי אתכם בבני, וכן לגבי חיי ומזוני.

עוד כתב האור החיים הק' על הפסוק (דברים ח:א) "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם וגו'", יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, ע"כ. ובא מאמר משה כאן להם בדבר חידוש, שאם ישראל יתעצמו לשמור ולעשות כל המצוות בכללות, יובטחו משלשתם יחד וכו', ומעתה כל המתעצם בשלימות התורה והמצוות מובטח בבני ובחיי ומזוני. וזה לך האות, אברהם שהמזל היה מגיד עליו שלא יהיה לו בנים, ולצד שהתעצם בשלימות בעבודת ה' נשתנה המזל והיו לו בנים, ע"כ.

ודל לא תהדר בריבו

וזהו מה שנאמר בפרשתן (כג:ג) "ודל לא תהדר בריבו", וכמו שפירש כ"ק הגה"ק אאמ"ר זי"ע בשם הנחלת בנימין עפ"מ שנאמר בפ' ויקרא (ה:א-יג) שלגבי קרבן חטאת יש שלש דרגות, עשירות, דלות, ודלי דלות שמביא רק מנחה. ואיתא בגמרא (סוטה טו.) בדין הוא שתהא חטאת חלב [פירש"י, כל חטאת סתם קרי 'חטאת חלב'] טעונה נסכים, שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה, שלא יהא קרבנו מהודר.

וקשה, שהרי בקרבן מנחה נאמר (ויקרא ב:א) "ונפש כי תקריב", ופירש"י לא נאמר 'נפש' בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנרב מנחה, עני, אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו. ויש להבין למה את הקרבן של עני מחשיבים כל

ישראל דוד המלך בתהלים (יח:ד) "מהלל אקרא ה' ומן איובי אושע". וברש"י, מהולל אקרא ה' - בהילולים אקרא ואתפלל לפני תמיד. כלומר, אף לפני הישועה אני מהלל, לפי שבטוח אני שאושע מאויבי.

ובן מצינו בשל"ה הקדוש (פ' בשלח) כתב בחינה זו על המדרש, עתידים צדיקים לומר שירה לעתיד לבוא, דצדיקים יש להם אמונה חזקה כ"כ עד שאומרים שירה על הנסים אפילו קודם שנעשו, וזה לעתיד לבא, על הנסים עתידים לבוא עליהם לאחר מכן ויליף המדרש מן הפסוק "תשורי מראש אמנה" (שיה"ש ד:ח), שמשוררים מראש אפילו קודם שנעשה הנס, וזה בא מרוב אמנה, לשון אמונה, עכ"ד השלה"ק (באוהב ישראל הביא דברי השלה"ק בפ' פנחס ובשיר השירים ע"ש).

ופי' בזה בספה"ק קדושת לוי "אז ישיר משה" (שמות טו:א), דאז כשראו בני דנחשון קפץ לתוך הים, הבינו בני שהצדיקים יש להם אמונה חזקה בהקב"ה, ולפיכך אמרו בני שירה על הנס אפי' קודם שנעשה הנס. ולכן ישיר משה לשון עתיד, קודם הנס, את השירה הזאת, שחשבו מה יאמרו לאחר הנס, וכל זה אמרו כבר קודם לנס, עכדה"ק.

ובספה"ק תורת משה להחת"ס (שביעי של פסח) החילוק על זאת שבחו אהובים גו' ידידים גו' שירות ותשבחות כבר לפני קריעת ים סוף. אבל על שפת הים אחר הקריעה יחד כולם הודו והמליכו ואמרו.

איך יהי בטוח כל כך שכבר יוכל להודות

ויש להבין איך יהי בטוח כל כך שכבר יוכל להודות. והגר"ח מבריסק אמר בביאור הכתוב "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי" (תהלים

רק פר אחד ואיל אחד שאהנה ממך, ויושבים אתכא דרחמנא, בלחודיהו עם הקב"ה נוכל להיות כמו בפורים כל הפושט יד נותנין לו כדברי כ"ק אאמו"ר זי"ע על מתנות לאביונים.

וביותר שאת יש לומר דאי' בספה"ק שהאבות באים ומשתתפים בשמחת התורה להקפות ויש דביקות גדולה, וזכות לנו ולהם במצוה גדולה כזו. אמנם יש מעלה על המתקת הדינים שיודעים כאן הקישוים וצרות שכלל ישראל הן בפרט הן בכלל, ועי"ז יכולים לעורר רחמי שמים, כפי השגת בני אדם וכמ"ש "אר פניו אתנו", שרואים המצב שלנו כל הקושיים ברוח וגשם. והכי גדול יכול להמתיק ביותר במדרגה גדולה, ונזכה לעבוד את ה' כאשר עם לבבנו ועי"ז ללמד זכות "לא הביט און ביעקב" מחמת ה' אלקיו עמו" (במדבר כג:כא).

וזהו עוזר דלי"ם [לשון רבים] - דלי דלות. וגם כי זה מדות הקפה ששי פגם נגד יוסף הצדיק מי שלא נזהר מספיק בקדושת הברית מדת יסוד, מ"מ בליל הקדוש והקפה זו זוכה כמו לגבי דלי דלות, כדברי האר"י ז"ל עה"פ "ירד ירדנו בתחילה לשבור אוכל" (בראשית מג:כ) ועוזר דלים הושיעא נא ומקבל התיקון.

ובודאי פורדה ומצילו מחמת צור עולמים שנשמט ישראל בא מעולם העליון, וביותר שאת מי שלא נכשל ועומד בתקפו בודאי מגיע לו, וזהו פודה ומציל, וזהו צור עולמים, ב' בחינות עננו ביום קראנו.

*

יום שמח"ת הקפה ששי

"אשירה לה' כי גמל עלי" (תהלים יג:ו). ידוע דברי ואולי יש לכונן הבנה והמתקה בדברי הקדושים. ונקדים מה שאמר נעים זמירות

לו הקב"ה "אל תירא מרדה מצרימה" (בראשית מה:יד). נמצא שמוכרח לירד לשם, עד שאמר לו "אנכי ארד עמך מצרימה". ועוד אמרי' (שבת פט:): ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרם לו וירד בכבוד גדול, שנאמר (הושע יד:א) "בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה", עכ"ל.

וא"כ אחר הנס שנעשה, אפילו שכבר אמר שירה בפרטי השירה משתנים בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה, ומודים ומשבחים בדרך אחרת. כי יש הרבה פרטים יותר ויותר שיש להודות ולשבח שאינו בדעת האדם מקודם. וזה ביאור בנשמת, שמקודם אומר 'אין אנחנו מספיקים להודות', והכוונה שאינו יודע כל הפרטים, ואפי' יודע יש הרבה נסים נסתרים. אבל אח"כ אומר 'על כן איברים שפלגת בנו', דהיינו אחר הנס 'יודו וישבחו ויפארו' וכו' על מה שענינו ראו, ועל בודאי יש להודות.

וזהו הכוונה "אשירה לה' כי גמל עלי" על מה שגמלנו וראינו הישועה על זה אמרו שירה. וזהו 'כי גמל עלי' אחר שכבר גמל עלי בגמילת חסד הרבה יותר ממה שאוכל להבחין מקודם הנס (והארכנו בזה משנת השבוע חי שרה פ"ג ועומ"ק).

ובאמת הטור (או"ח סי' תקפ"א) הביא דבמדרש ר' חנינא ור' יהושע אומרים, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה. פירוש מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם כו'. אבל ישראל אינם כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ואוכלים ושותים ושמחים ברה"ל, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס. עיי"ש דמתחילה אומר ומכין עצמו, דבטוח שהשי"ת יעשה לנו נסים.

יג:ו), דאף הבוטח בה' ונכון לכו שינצל מצרתו, עכ"ז אינו בדין שיאמר שירה, כי אם לכו יגל בישועת ה', ואימתי אפשר לומר שירה רק כאשר כבר גמל עלי, והיינו שרק אחר שניצל מן הנס הגיע הזמן לומר שירה עכ"ד.

והקשו בזה (וכ"ה בעמק ברכה עמ' קכ"ה) ממה דכתיב (דהי"ב כ:יז) שיחזיאל נתנבא ליהושפט ולישראל, "לא לכם להלחם בזאת התיצבו עמדי וראו את ישועת ה' עמכם וגו'". ומיד קמו הלויים להלל בקול גדול, ויעמד משוררים ומהללים והחלו ברינה ותהילה וגו' (שם:כב), ולא היה זה בתורת הודאה בלבד, אלא היה בזה דין שירה, כמבואר במכילתא לקמן בפרשת השירה רוז היא אחת מי' שירות שנאמרו, הרי דשיין שירה אף לפני שאירע הנס. נויש ע"ז כמה תי' לחלק בין בטחון והבטחה על ידי נביא, ואכמ"ל.

החילוק בין שירה להלל והודיה וחילוק בין שירה קודם הנס ואחר הנס

אמנם לענ"ד בפשטות יש לומר "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", שביאר השירה אחרי הישועה שונה, ומההודי' וההלל מקודם זה. כי אפילו אם יודה להשי"ת בבטחון מה שהשי"ת יעשה לו נסים, כמו שאמר דוד המלך ויושיעו מיד שונאו וכיו"ב, הרי יש פרטי הנס וכל הדברים אשר השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו, חוץ ממה שמוציאו מהנס יש הרבה דרכים. וכעין שאמרז"ל עתיד היה יעקב אבינו לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכות גרמה לו.

ובכר כתב האבודרהם (סדר ההגדה ופירושה) מפרש "וירד מצרימה" (דברים כו:ה) - אנוס על פי הדיבור, על כרחו ירד למצרים שאמר

אבל כעת שכבר קבלנו הנסים רוקדים עם התורה ובטוחים שקבלנו

צריך האדם לומר 'לשם יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתיה'.

ונראה לקרב אל השכל מה הוא היחוד הזה קוב"ה ושכינתיה הוא כך: דהנה האדם כשלומד תורה הוא מדבר דברים קדושים ואותיות הקדושים, ומכח מה הוא מדבר מכח חלק אלקות אשר בקרבו, דהיינו הנשמה הקדושה היא חלק אלוה ממעל. וזהו ידוע דאורייתא וקוב"ה כולא חד (זוה"ק ח"ג עג), נמצא ע"י נשמה הקדושה שמדבק עצמו בחלק אלקות שבו באותיות הקדושים, אזי מעלה הדיבורים למעלה ומתדבקים באחדותו יתברך שמו - וזהו יחוד קב"ה ושכינתיה, שמיחד התורה הקדושה ונשמתו הקדושה עם קב"ה ע"י לימוד התורה והתפלה. וזהו בכל אדם.

אבל משה רבינו עליו השלום היה בו מעלה יתירה, שקודם הדיבור היה מיחד חלק אלקות שבו עם קוב"ה, דהיינו הקול היוצא מגרונו של אדם הוא קודם הדיבור כנודע. והיה זה מעלת משה רבינו עליו השלום, שמיד בקול היה מיחד הקב"ה ושכינתיה, דהיינו עם חלק נשמתו. וזהו (שמות יט:ט) "משה ידבר והאלקים יענו בקול", רצה לומר חלק אלקים היה מנענע בו קודם הדיבור. וזהו שאמרו חז"ל מלמד שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה, דהיינו בקול היוצא מהגרון, דהיינו נשמתו היה מייחד תמיד עם קוב"ה בקול.^א

ויש להמתיק הענין ביותר, בהקדם שזה ממש כמו במתן תורה נעשה ונשמע. כדאיתא (שבת פ"ח) ההוא אפיקורס דחזייה לרבה דעיינ בשמעתא ויתבא אצבעותיה דידה תותי כרעיה וקא מייץ בהו וקמבען אצבעתי דמה. אמר ליה, עמא פזיזא דקדמית ופומייכו לאודנייכו אכתי בפחזיתייכו קיימיתו, אבעי לכו למשמע ברישא אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו. אמר לו אנן דסגינן בשלמותא כתיב בו (משלי יא:ג) "תומת ישרים תנחם". הנך אינשי דסגיין בעלילותא כתיב בהו (שם) "וסלף בוגדים ישרם".

וזהו הכוונה של המדרש, שאנחנו עומדים בדין בראש האין נקבל התורה, מלכות שמים, האם יהיה קבלה נכונה. ואם נזכה וע"ז יהיה מקבל ובטח שאין הקב"ה בא בטרוניא ותומת ישרים, ובזה שמח שמקבל התורה. אבל הגוי לא יכול לקבל, כי אצל הכל בפוזוייכו קיימיתו, אבל העיקר הוא האמונה והבטחון, שאלמלא הקב"ה אינו יכול לו, ובטח ובטח על סייעתא דשמיא.

וזהו השמחה בתורה שאנחנו בטוחים שנוכל לקבל ולקיים. וישראל ואורייתא וקוב"ה קשורים, כדברי רביה"ק בנוע"א זי"ע (פ' מצורע) נראה לפרש על דרך הרמז, דהנה ככל עסק האדם הן תורה או תפלה:

^א נועם אלימלך (פ' מצורע), ועוד איתא בגמ' (ברכות לד:) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד. ונראה לתת טעם לדבר, דהנה האדם ההולך בעבודתו יתברך צריך לדקדק על עצמו במאד מאד שלא יבוא לו שום פניה וגדלות בעבודתו יתברך שמו, דהיינו בעסק התורה או תפלה. כי אם חס וחלילה יבוא לו איזה פניה, אזי העבודתו הוה אינו עולה למעלה.* אך כשאדם רשע עושה תשובה על עוונותיו הגדולים, דהיינו חס וחלילה גזל ועריות ושאר עבירות, כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה. וכשעושה תשובה גמורה באמת ובתמים, אז מעלה ג"כ התפלות של הצדיק שנפלו לו פניות בהם. ולזה במקום שבעלי תשובה עומדים כו', כי הבעל תשובה במדרגה גדולה יותר מהצדיק שמעלה ג"כ תפלתו והתורות של הצדיק כנ"ל.

בשופר, דהיינו קבלת התורה נעשה ונשמע שבודאי נעשה כמו רבא 'תומת ישרים תנחם' וזהו הזכרון לטובה. [וסיימנו בדברים הנפלאים מהבן איש חי בספרו ידי חיים (סי' תרס"ט, הובא באוצרות חיים על שמחת תורה)].

ובזה אנחנו שמחים על הקשר והדביקות בתורה שמינה לא נזוז, ולא נדקדק במה שמחשבה מועלת לדב"ת כדא"י בסנהדרין, אלא בטוחים שיעשה לנו שנזכה לקיימה. וזה הכוונה שיעלה זכרוננו לטובה, ובמה

נעילת החג

אחר שאבדו נעשה נשאר להחזיק שמע ישראל נשמע

ובן כתב האבודרה"ם (ספר אבודרהם דיני קריאת שמע) וכן בס' שלמי צבור הביאו, כתב ה"ר אליעזר מגרמיישא, מפני מה נתן לישראל ליחד שמו של הקב"ה בלשון שמיעה, שאומרים שמע ישראל, ולא נתן בלשון 'הסכת' או בלשון [הבנה] שכך פירושו של שמע - הבינו או השכילו שה' אלהינו ה' אחד.

משל משל למה הדבר דומה, למלך שזימן כל עבדיו לסעודה, והושיכם בקתדראות של זהב, והעלה להם כל מעדני עולם על גבי שלחנות של זהב. והכין לעצמו שלחן אחד קטן של זהב כמו שסידר לעבדיו, והעלה עליו מאותם המעדנים שהכין לעבדיו. אמר המלך במה יהא ניכר שאני מלך, אמר לאחד מעבדיו לך הבא לי שני כוסות של מרגליות שיש לי בבית גנזי ושים אותם על שלחני, ובהם יכירו כל הנכנסים שאני מלך. הלך העבד להביא שני הכוסות, וכשהוציא הכוס הראשון מן התיבה נפל מכסה התיבה ונשבר. נתרשלו ידיו של עבד. אמר המלך

"ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים: לכל האתת והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (לד: י"ב).

ופירש"י ולכל היד החזקה - שקיבל את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול - נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט: יז) "ואשברם לעיניכם", והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד: א) "אשר שברת" - יישר כחך ששברת.

סיום התורה בשבירת הלוחות והתחלת התורה בראשית ברא

ויש לומר 'לעיני כל ישראל' זה שבירת הלוחות, ומתחיל התורה 'בראשית ברא', נעוץ סופו בתחילתו. אולי המדרש בשבירת הלוחות נשבר כוס א' של 'נעשה', ונשאר 'ונשמע' דהיינו קריאת שמע.

וזהו 'זאת תהיה תורת המצורע', * פירוש תורת המצורע שהוא הבעל תשובה המוציא רע כשיתקן ויעשה תשובה שלימה, אז יפעול שתהיה תורתו תועלת להשכינה שנקראת 'זאת' כידוע, שמעלה את השכינה ליחדה עם קוב"ה. ומפרש הכתוב מהיכן זוכה למדה זאת, ומפרש מחמת 'והובא אל הכהן' כנ"ל, שמביא ומעלה תפילת הצדיקים שהיו מונחים למטה מחמת הפניות שהיו להם, ומעלה אותם למעלה למעלה*.

בתחילה בעזהש"ת. 'ולכל היד החזקה', וברש"י 'בראשית ברא', אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב:ב) מ"החודש הזה לכם", שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית. משום (תהלים קיא:ו) "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים. הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא - הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו:

ונקדים מה שמעתי מכ"ק אאדמו"ר הגה"ק זי"ע בשמחת תורה כאשר שרו הזמר "אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמי ומקמי דיקר אורייתא בכל עידן ועידן", והקשה בזמן שאין עושין רצונו של מקום קרויין עבדים. וא"כ מה ענין עוד לשורר שאנחנו בגדר עבדים.

אני דומה כשר לפני המלך

ודומה לזה מצינו בגמ' (ברכות לד:) אמרה לו אשתו [לר' יוחנן בן זכאי], וכי חנינא גדול ממך? א"ל לאו אלא הוא דומה כעבד לפני מלך ואני דומה כשר לפני המלך. ופירש"י, כעבד בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות. כשר לפני המלך שאינו רגיל לבוא לפניו, עכ"ל רש"י. הרי שמקום עמידתו לפני המלך אינו ראי' על מדרגתו, וה"ה לגבי בע"ת וצדיק גמור.

והנה זה מה שאמר 'אנא עבדא דקודשא בריך הוא', כבן בית נכנס ויוצא בלא רשות, ורגיל לבוא לפניו בכל פעם. וזה שמסיים 'דסגידנא מקמי' ומקמי דיקר אורייתא בכל עידן ועידן. ובאמת זה כבר מושג של עבד בדרגא אחר של מה שהבאנו שאין עושין רצונו של מקום.

ולמה העבד מעכב, אמרו לו אדוננו המלך נשבר כוס אחד שבידיו. אמר להם יבוא בכוס השלם ואשתמש בו ויכירוני שאני מלך.

והמלך, זה הקב"ה, והעבדים אלו ישראל שזימנם לסעודה בהר סיני ביום מתן תורה והשרה שכינתו עליהם. והם אמרו (שמות כד:ז) "נעשה ונשמע". חטאו בעגל ואמרו (שם לב:כג) "קום עשה לנו אלהים" ואבדו זכות של 'נעשה'. אמר הקב"ה במה שנשאר בידם והוא זכות של 'נשמע' בו יהיו מיחדים את שמי בכל יום, ותעמוד להם זכות לדורות. לפיכך נתן להם יחוד שמו הגדול בלשון שמיעה, עכ"ד.

ועי' באהבת דוד להחיד"א (דרוש ח' לכלה ט"ז) לבאר נעשה ונשמע, דנעשה המצוות ע"י ונשמע"ע הוא קריאת שמע, דבק"ש לבד מקיימין לימוד התורה, עכ"ד.

וזה 'לעיני כל ישראל' זה שבירת הלוחות, וע"ז מזהיר היות שנשבר כוס אחד, א"כ איך יכירו שיש מלך בעולם. וע"כ מזהיר על קריאת שמע. וזהו הכוונה 'בראשית ברא'. וכתב החיד"א בספרו פני דוד, שמעתי מזקן אחד ודחיל חטאין, שתיבות 'בראשית ברא' עם שני הכוללים בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. והנאני, כי בתחילת התורה שם רמז יחודו יתברך, וכל הכוונות אשר בסוד היחוד שהן רמוזות בתיבות אלו, כמו שאמרו בוזהר הק' ח"ה ובכתבי האריז"ל, הכל רמזו בתחילת תורתנו הקדושה. ואחר זמן נודמן לידי לשעה ספר צבי קודש, וראיתי שכתב גימטריא זו, והוסיף שמשום כן פתח רבנו הקדוש בתחילת תורה שבעל פה המשנה במצוות קריאת שמע.

חילוק בהתחלה יציאת מצרים או בראשית

והנה עוד ענין בזה לנעוץ סוף התורה

אתכם מארץ מצרים והפורך מבית עבדים" (דברים יג:ו). ששתי גאולות היו ביצ"מ, א' בלילה, והיא אתחלתא דגאולה, וא' בעצם היום ביד רמה. ועל גאולת לילה הי' פדיון של ישראל במכות בכורות, כמ"ש 'כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת'. והמוציא בים הי' בעל כרחם, וכן נאמר בישעי' הנ"ל "הקצור קצרה ידי מפדות ואם אין בי כח להציל" (נ:ב). יד מפדות הוא גאולה שע"י פדיון, כמו במרדכי שניתן המן תחתיו, ובמצרים נתנו בכוריהם תחת בכורי ישראל, לכך אמר לשון פדיון. ואם אין כח להציל הוא גאולה בלי פדיון.

ומפרש שם שזה ההבדל בין תפלה לתורה - תפלה הוא פדיון, ותורה הוא הצלה, ע"ש. ובס' ארצות החיים (להגר"ש ווייס) אבל ריב"ז בא בכח תורה כשר לפני מלך, לכן איננו יכול לפעול בתפלתו תמיד, בפרט כשמדובר בבנו, כי אין חבוש מתיר עצמו.

משא"כ רבי יוחנן בן זכאי תפלתו כמדרגת שר, דמי שזוכה בדינו מכח התורה, אינו צריך פדיון אלא הצלה.

חילוק בין זכר למעשה בראשית ליצי"מ

ובזה יש לבאר החילוק בין זכר למעשה בראשית לזכר יציאת מצרים. דביציאת מצרים הפדיה במצב כעבדא דקוב"ה, וכמ"ש "כי לי בני ישראל עבדים וגו'" (ויקרא כה:נה) וזה היה בגדר כפרך פדיון. וכן בלוחות השניות כאשר היה כבר במדרגה פחותה, כתב לגבי מצות שבת "וזכרת כי עבד היית גו'" (דברים ה:טו). משא"כ בחינת זכר למעשה בראשית, הוא תחילת הבריאה, וכמ"ש בלוחות הראשונות במצות שבת "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" (שמות כ:יא), וזה היה הכוונה כרבי יוחנן שר בפני המלך.

היהודי ישאר בחיים, וזה מת שהגזירה של מיתה יחול על נכרי

ואולי להמתיק הענין בזה החילוק בין רבי חנינא ורבי יוחנן "נתתי כפרך מצרים וגו' ואתן אדם תחתיו" (ישעי' מג:ג-ד), דהיינו אפילו כמו יהודי במצרים שיאבדו הגוים במקומם הכוונה עפ"י הנודע מה שפי' הרה"ק הרר"מ מפרימישלאן זצוק"ל במחז"ל (ברכות לד:) אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהי' מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת וכו'. והקשה דהתינח מה שהי' אומר זה חי, כי רצה לשמח את לב החולה וקרוביו בבשורה טובה. אכן לאיזה צורך הי' אומר זה מת.

אך כוונת חז"ל בזה, כי רחב"ד כשהי' רואה שאין תפלתו שגורה בפיו ואין תפלתו מתקבלת כי כבר נגזרה גזירה רח"ל, נתחכם לעשות עדה"כ (ישעי' מג:ג) "נתתי כפרך מצרים" - לעשות חליפין, להשיב הגזירה על ראש נכרי שונא ישראל. וזהו כוונת אומרו, זה חי, רצ"ל שהחולה היהודי ישאר בחיים, וזה מת, שהגזירה של מיתה יחול על נכרי זה, עכדבה"ק.

ובספח"ק נועם אליעזר, דעל כוונה זו אמר כאן הכתוב 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך' (שמות טו:כו), כי בסיבה זו ששמתי אותה במצרים ונתתי כפרך מצרים, לא אשים עליך ויתבטל הגזירה ממך. 'כי אני ה' רופאך', והרפואה באה ע"י החילופין, שמחליף הגזירה להביאה על ראשי הגוים שונאי ה' ועמו.

תפלה הוא פדיון ותורה הוא הצלה

ויש להמתיק ביותר לענ"ד בעזה"י למ"ש הגר"א באדרת אליהו עה"פ (ישעי' ג:ב) "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה" (מובא במשך חכמה פ' ראה עה"פ) "המוציא

ולכן יש מנהג של באר היטב, כבר בתרגום יונתן (אסתר ג:ח) "ודתיהן שונות מכל עם" שזורקים תפוחים, הכוונה שונות מכל עם שעושים פדיון כפרה שיהיה על הגוים.

וביתר זה מקדימים התפוח שאכלנו בדבש בראש השנה, ואנו בטוחים שיהי' שנה טובה ומתוקה בראשית הבריאה. ולא נצטרך זה לזה ולא לעם אחר לפדיון נפשנו, אלא הקב"ה יחדש בטובו מעשה בראשית. ונזכה כולנו במהרה לאורו, ורב חסד לכל קוראין בישועה שלימה בכל משאלות לבנו לטובה. ושנה טובה ומבורכת, שנת גאולה וישועה לנו ולכל ישראל בבנין בית המקדש ובאיאת משיח צדקנו ונאמר אמן.

ועד"ז נבאר הכוונה של רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא ב'החודש הזה', הכוונה ביציאת מצרים דרגא של אנא עבדא דקוב"ה, דהיינו כדרגת רבי חנינא בן דוסא. אבל 'כח מעשיו הגיד לעמו', דהיינו שידעו תחילת הבריאה כדרגת ריב"ז.

והנה עברו הימים הקדושים ומתחילים בתחילה, כמו רבי יוחנן להיות בספרן של צדיקים. אבל כבר שאלו המלאכי השרת למה אין אומרים הלל בראשם, וכי אדם יודע באיזה ספר נמצא. וע"כ עושים כפרות בימי עשי"ת בערב יוה"כ שיהי בגדר 'כפרך מצרים' - כפרה ופדיון ויוה"כ והקב"ה מוחל, וגלות בימי הסוכות, והחסדים הגדולים שאנו בטוחים בהשי"ת שמרחם עלינו ויעשה לנו נסים.

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

בכורות י"ב ע"ב - י"ג ע"א

ורבינו בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קמ"ב) חולק על הגאון הנ"ל, כיון דמצות מילה ומצות פדיון הבן הן שתי מצוות נפרדות, ואין אחד תלוי בשני, בוודאי יש עליו חיוב לפדותו במוקדם האפשר. ואף שאינו עובר בעשה בכל יום אם לא פדאו, מ"מ יש עליו חיוב עשה לקיים ולפדותו, וכי משום שלא פדה אתמול בזמנו לא יפדהו היום ולא יקיים העשה.

שוב הביא רבינו מס' תניא רבתי (סי' צ"ח) ח"ל, ואם פדאו קודם ל' יום אינו פדוי, ומכאן ואילך כל יום ויום עובר עליו בעשה דתפדה וכו'. וכן מבואר בסוגין, ר"ש אומר לומר שאינו עובר עליו, פרש"י עד שלשים, אבל מכאן ואילך עובר.

ומוסיף רבינו דאפילו היכי דלא מל במזיד, דהיינו שהתינוק בריא אלא שלא רצה למולו, וא"א לכופו שימול, ואומר 'אני רוצה לפדותו' - פשוט דמניחין לפדותו, כיון דהני תרי מצוות גינהו, ואין הערלה מעכבת אותן מלפדות.

והנה מעשה ה' באחד שנולד לו בן זכר ונימול בבית חולים ע"י רופא מומור מחלל שבת, והאב לא רצה לעשות הטפת דם ברית שנית. ובא ביום ל"א ורצה לפדות בנו כי הוא בכור לאמו, ונשאל השאלה אי רשאי שום כהן להזדקק לו לפדות בנו או לא. והכם אחד יצא בתשובה להלכה למעשה דלא יזדקק לו שום כהן לפדותו, וראייתו הוא מהש"ך הנ"ל.

אין בערכין ובפדיון הבן ובנזירות ובפטר חמור פחות משלושים וכו' רב ששת אמר, לומר שאינו עובר עליו. ופרש"י, רב ששת אמר האי דקתני אין בערכין וכו' פחות משלושים, שאינו עובר עליו עד שלשים, מכאן ואילך עובר, ע"כ. משמע שבכל יום שמאחרת הפדיון הרי הוא עובר בעשה (עי' שו"ת מהר"י פוזנא סי' ע"א).

הנה בספר תנובת ציון (סי' ס"ח) הביא שאלה בבכור שלא נימול בזמנו משום חולי, וחל יום ל"א שהוא זמן הפדייה שלו ביו"ט, ונדחה הפדיון לפי שאין פודין ביו"ט. ונסתפק אי שפיר יאי לפדותו מיד ביום ל"ב, או דילמא כיון דכבר אידחי הפדיון בזמנו, צריך להמתין שיתרפא התינוק ולעשות הברית מילה ואח"כ הפדיון, כמו שכתב הש"ך (יו"ד סי' ש"ה ס"ק י"ב) לענין אם אפשר לעשות הברית ביום ל"א בזמן הפדיון, מלין ואח"כ פודין. אע"ג דמצות פדיון היום זמנו הוא, מ"מ יש להקדים המילה, דאות ברית הוא, ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למצות פדיון כלל.

והאריך בבירור אי מצות פדיון שלא בזמנו עובר בעשה בכל יום כשאינו פודה בנו, כמו במילה לאחר ח'. ולאחר אריכות העלה דפדיון הבן, כיון שעבר זמנו יכולים לדחותו ואינו עובר בעשה. וממילא נפשט שאלתו, דהיכא דנדחה הפדיון הבן משום יו"ט, ידחה וממתין מלפדות עד שיבריא, ואח"כ מלין ופודין.

וכיון שאינו רוצה לעולם להטיף דם ברית, אין שייך לפדותו.

ורבינו בשו"ת (ח"ה סי' קע"ט) כתב דזה אינו, ודבר פשוט דמצוה על כל כהן להזדקק ליה, דאין הפדיון תלוי כלל במילה. ומוה שכתב

בש"ך להקדים מילה לפדיון, הוא רק דין לכתחילה כשיש שני המצוות [מילה ופדיון הבן] לפנינו, אז יש ענין להקדים מילה לפדיון. אבל בודאי לא סבר הש"ך דאם לא יקיים מצות מילה יהא פטור מפדיון. וע"ע בתוך התשו'.

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו
אהקצאת שו"ת משנ"ה אהב' תשס"ט

שיעורי הלכה

ליל ערב יוה"ב תשפ"ז לפ"ק

הלכות סוכה – או"ח סי' תרס"ז – תרס"ח – תרס"ט

לפרש שנתהנו בסוכה כשהם מסעודה של לוימן.

משנה הלכות: המכון לסוכת לוימן בזמן שיהי' וזכורני שפעם כשישצנו בסוכה יחד עם כ"ק אדמו"ר זי"ע, נשא ונתן בדבר. והסיק שמה שאומרים 'בסוכת עורו של לוימן', אין הכוונה לסוכה של מנה, אלא לסוכת עורו של לוימן בזמן שיהי'. אלא שיש להצין א"כ למה אומרים אותה בחג הסוכות. והאריך אז לבאר הדבר בטוב טעם.

סוכות הוא תיקון על ראיות שמונעים ממנו חלק בלוימן

ורבעת נראה לומר בזה מכון עמוק, לפ"מ שאמרו במדרש (ויק"ר י"ג ג') כל בהמות ולוימן הן קניגין של דיקים לעתיד לבוא, וכל מי שלא ראה קניגין של אומות העולם בעולם הזה זוכה לראותה לעולם הבא, ע"כ. ומי שכבר נכשל בזה, נראה אולי שהשיבה בסוכה הוא התיקון לזה, שאינו יוצא בימי חול המועד לראות באינטדיין אלא יושב בתוך הסוכה.

ובכן יש בזה גם תיקון למפרע על מה שכבר ראה, כי ידוע אשר בימים הנוראים כל דבר הוא תיקון לענין מסויים. והכי נמי הישיבה

יהי רצון שאומרים בעת פרידה מן הסוכה

הג"ה, יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים "יהי רצון שזוכה לישב בסוכה של לוימן" (כל"ז).

נוסח הגדפס בסוכת עורו של לוימן

בנוסח הגדפס בסידורים כתוב "יהי רצון מלפניך ה' א' וא' אבותינו, כשם שקיימתי וישנתי בסוכה זו, כן אזכה לשנה הבאה לישב בסוכת עורו של לוימן".

בימורי יעקב: עור הדג אינו בשר לסכך

בביכורי יעקב (סק"ד) העיר שלכאורה יש טעות בנוסח זה, כי הגם דאמרינן (ב"ב עה.) עתיד הקצ"ה לעשות סוכה לדיקים מעורו של לוימן, על כרחך לא בסוכה של מנה קאמר, דעור אפילו עור הדג שאינו מקבל טומאה, מ"מ פסול לסכך מפני שאינו גידולי קרקע כמ"ש רש"י (סוכה יא:).

ומה שאומרים לשנה הבאה, משמע כעת חיה דהיינו בסוכות, נזכה לישב בסוכת עור של לוימן, וזה אינו, דעור של לוימן פסול לסכך. ולכן נוקט לעיקר הגירסא כמ"ש ברמ"א שלא לומר לשנה הבאה אלא סתם, או שלא לומר עכ"פ בסוכת עור, דכזה יש

סעודה מתשע שעות ולמעלה, שהוא ערב יום טוב שני, כדי שיאכל כלילה לתיאבון. ולפ"ג גם ביום טוב ראשון של החג יש ליזהר בזה [בחורף לארץ] מפני יו"ט שני.

למעט באכילת מצה יום ראשון של פסח

ומצינו גם בהלכות פסח לגבי מ"ש הרמ"א (סי' תע"א סע' ב') שנוהגין למעט באכילת מצה ביום ראשון שיוכל לאכול כליל שני המצה לתיאבון. כ' המשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו) שמן המנחה ולמעלה מן הדין צריך ליזהר בכל יום טוב ראשון מפני שהוא ערב יום טוב שני, כמו שכתב המגן אברהם (סי' תקכ"א סק"א).

ביה"ל: אין לבטל עונג יו"ט
מפני חשש תיאבון דיו"ט שני

והנהגה בציאור הלכה לקמן (סי' תקכ"ט סע' א' ד"ה בערב יו"ט) פקפק על דינו של המגן אברהם, כי אין זה צורך לבטל עונג יו"ט מי שהוא תאב לאכול מפני חשש לתיאבון דיו"ט שני. אמנם כאן העתיק דבריו כמו שציאר בשער הציון (סק"א) כי בודאי יש ליזהר שלא לאכול ולהשתכר הרבה עד שיהא אכילת הלילה עליו למשא, וכל שכן אם יוכל להגיע לידי ציטול מצות קידוש. ומה שנקט שיטתו לגבי מצה, עי' באגרות משה (או"ח ח"ג סי' ס"ח) שכוונתו לאסור משום אכילת המצה, ולא משום הדין שאסור לאכול בערב יו"ט.

ליזהר בסעודות שבת
ליתן מקום לסעודה שלאחריו

ובאמת מצינו גם בהלכות שבת (סי' רנ"א סע' א') לענין סעודה שלישית, "והחכם

בסוכה הוא תיקון למי שראה מה שלא צריך, ובכך יזכה לראות לעתיד לבוא, ויהי' לו חלק בסוכת עורו של לוויתן.

איסור הכנה מיום טוב לחבירו

המשך הג"ה, "ואסור להכין ביום טוב לצורך ליל יום טוב, וכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דהוי הכנה (הגהות מיימוני ומהרי"ל)".

והיינו שאסור להכין משמיני עצרת לצורך ליל יום טוב, דהוא ליל שמחת תורה. והנה כל זה הוא לפי דין השו"ע (סי' תרס"ח סע' א') שצחורף לארץ אוכלים בסוכה כליל וביום שמיני עצרת מפני שהוא ספק שביעי. וכן נהג כ"ק אדמו"ר זי"ע. אולם בהרבה מקהלות החסידים לא אכלו כלל בסוכה בשמיני עצרת [כמו שיבאר להלן בדבריו בסי' תרס"ח], ולהם פשוט שמותר להכין הבית בערב שמיני עצרת, שאין כאן שום איסור הכנה.

מג"א: שלא לקבוע סעודה בהו"ד סמוך למנחה במגן אברהם (ריש סי' תרס"ח) כ' אסור לקבוע סעודה מן המנחה ולמעלה, כמ"ש סי' תקכ"ט (ס"א בהגה"ה). ולא כאותם האוכלין ושותין ומשתכרין בהושענא רבה עד שאין יכולין לקדש כלילה.

שלא לקבוע סעודה ביו"ט ראשון סמוך למנחה ועוד כעין זה כתב המגן אברהם (סי' תקכ"ט סק"א) שיש להימנע מלקבוע

[כמ"ש המהצב] 'חג שמיני עצרת הזה',
דאנו צריכים לרמז שאינו חג בפני עצמו
אלא מחמת חג הסוכות, אלא נקרא עצרת
של חג כאילו אומר טפל לחג.

ובן הסכים המהרש"ל (סו"ס"ד) לנוסח
זה, ולא לומר 'את יום שמיני חג עצרת', דלא
נפסיק בין שמיני לעצרת כיון דצקרא הם
סמוכים. וכן ראוי לנו לומר בלשון זה שאין
עליו קושיא.

המגן אברהם (סק"ג) הביא דבריו וכתב,
אבל הלבוש כתב כמו שכתב בשו"ע. והביא
דברי זמנה צרורה (סק"ג) והוסיף שכן
הסכים צא"ל רבה (סק"א) שש כמה
ראשונים, וביאור הגר"א. וכן הוא במעשה
רב (אות רכ"ח), וכן נדפס בסידור הגר"א
(אשי ישראל) מנהג העולם לומר "שמיני
עצרת החג הזה" כשיטת המהרש"ל והט"ז,
וכן נדפס היום בכל הסידורים.^א

מהרש"ל: אין לקדש בשמ"ע מבעוד יום
דעת המהרש"ל שאין לקדש בשמיני עצרת

עיניו בראשו, שלא ימלא בטנו בעבודת
הצוקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית,
ע"כ. ועד כדי כך הסתפקו אם צריך למעט
בסעודה שלישית כדי ליתן מקום לסעודה
רביעית (עי' נשמת שבת ח"צ סי' תר"מ).
ויש צוה חידוש, כי אפילו שהאכילה עצמה
של סעודת שבת הוא מלכה, מ"מ יתן עיניו
בראשו שגם סעודה הבאה שהוא מלכה יוכל
לאכול לתיאבון.

מחלוקת מחבר ורמ"א אם להזכיר חג בשמ"ע
שו"ע סי' תרכ"ח ס"א "ליל שמיני אומר
בתפילה 'ותתן לנו את יום שמיני חג העצרת
הזה'. הג"ה, ואנו נוהגין שאין אומרים 'חג'
בשמיני, דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג,
אלא אומרים 'יום שמיני עצרת'".

דעת מהרש"ל וט"ז לומר 'שמיני עצרת חג הזה'
בט"ז (סק"א) הרבה להוכיח שגם שמיני
עצרת הוא בכלל חג הסוכות, שהוא עצרת
שלו ונגרר אחריה.^ב, ולכן יש לומר "את יום
שמיני העצרת חג הזה". דודאי אין לומר

^א והביא ראיה לכך ממה דאמרין (סוטה מא.) ואי כתב בחג הסוכות, הוה אמינא אפי' ביו"ט האחרון
כתב רחמנא 'בבוא כל ישראל', דמבואר דגם יו"ט האחרון מקרי חג כו'. ובכל מקום קורא ליום
אחרון של סוכות יו"ט האחרון, מדאיצטריך תלמודא לומר שהוא חלק ממנו לענין פז"ר קש"ב, שמע
מינה דבלא"ה חד חג הוה ומיוחס אחריו, אע"פ שאין יושבים באותו יום בסוכה. דוגמא לדבר חג
המצות כל שבעת ימים, והלוא אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשונה, ובשאר ימים אין חיוב
אלא מניעת חמץ, ולמה יקרא כל הימים 'חג המצות', והיה לקרותם 'איסור חמץ'. אלא דהכל נגרר
אחר לילה ראשונה, ובשבילה באו שאר הימים. הכא נמי כן הוא בשמיני של חג כו'.

^ב וכ"כ בערוך השולחן (סעי' א'): ליל שמיני כו', וכתבו הטור והשו"ע לומר ותתן לנו וכו' את יום
השמיני חג העצרת הזה וכו'. וי"א שצ"ל 'את יום שמיני עצרת החג הזה', וכן מנהג העולם וכך נדפס
בסידורים, והטעם ד'החג' קאי אסוכות, דהוא עצרת מחג הסוכות. אבל הרבה מגדולי ישראל הסכימו
להטור והשו"ע לומר 'את יום השמיני חג העצרת הזה'. ויש ראיות רבות דמקרי חג, ובתורה הוא טפל
לחג הסוכות, אבל הוא רגל בפני עצמו ואקרי חג. וכ"ה בסידור רב עמרם גאון וכו', ע"כ.

ותיכף מצרכים 'לישב בסוכה' ומקדשין ואומרים זמן".

מקור ההלכה הוא בגמרא (סוכה מז.), והלכתא מיתב יתבינן, ברוכי לא מצרכין.

מנהגי אכילה בסוכה בשמיני עצרת

בהרבה מקהלות החסידים כבר נתפשט המנהג שאין יושבים בסוכה, ואוכלים סעודת יו"ט בבית, ורק מקדשין בסוכה ואוכלים מיני תרומה שיהי' קידוש במקום סעודה, ומיד נכנסים לבית לסעודת יו"ט.

ויש שנהגו לבלי שמע"ל לאכול בבית, וזיוס היו מקדשים בסוכה ואוכלים מיני מזונות ומיד נפטרים מן הסוכה לביתם (משמרת שלום סי' מ"ו). ויש שנהגו לבילה לאכול בבית וזיוס בסוכה, כמו שהביא הטור ודנו הפוסקים בטעם מנהגם. וצמגן אברהם (סק"צ) ביאר שחששו משום כל תוסין, לכן מפסיקים לילה אחת, ואח"כ ליכא חששא כמ"ס בסי' תרכ"ו בהג"ה.

שפע חיים: טעם למנהג שלא לישב בסוכה בשמיני בשפע חיים (חידושים ופולפולים לירח האיתנים, דרוש קי"ג) מצאנו המנהג שלא לישב בסוכה כלל בשמיני עצרת בחוץ לארץ,¹ כי אפשר לומר צענין ברכת המנוחות שזה מגדר כוונה, לפרש בזה היטב שמתכוין לעשות מצות ה' אשר קדשנו במצותיו ואנו על מצוה זו. [ואמרינן בגמ' (ר"ה כה:)] דשלא בזמנו אינו עובר אלא"כ מתכוון להוסיף לשם מצוה, ועכ"פ למאי דנקטי

מצעוד יום, כי אם היה מקדש היה צריך לברך לישב בסוכה כיון שעדיין יום, ואין לגרוע ברכה מחוייבת דאין לומר כיון דמוסיף מחול על הקודש א"כ עבר היום. ולאומרו ג"כ אינו יכול כיון דסתרי אהדדי, שאם אומר 'לישב בסוכה' חול הוא וקידוש למה בזה, ואם יו"ט הוא 'לישב בסוכה' למה בזה.

ט"ז: יכול לקדש ולא לברך לישב בסוכה

הט"ז (שס) חולק עליו וסובר שיכול לקדש ואין צריך לברך לישב בסוכה. דוודאי מי שמוסיף מחול על הקודש עושה על פי ציווי תורתנו, כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו מקודם זה, והוא כמו לבילה ומחר ממנו.

מנהג העולם להמתין מלקדש עד הלילה

והנה האחרונים הרבו במשאל ומתן של תורה דהאי פלוגתא והמסתעף ממנה. אבל למעשה מנהג העולם כדברי המהרש"ל שממתניס מלקדש עד הלילה.

שו"ע: בשמע"צ אוכלים בסוכה ואין מצרכים לישב בסוכה

המשך שו"ע "ובחולת לארץ אוכלים בסוכה לבילה וזיוס מפני שהוא ספק שביעי, ואין מצרכים על ישיבתה" [לישב בסוכה', כיון דמיחזי כתרתי דסתרי, דמקדשין ואומרים שמיני עצרת הזה,

¹ והוא עצמו היה נוהג לשלוח שליח לראות אם יורד גשם בחוץ, ואם היה עונה שלא יורד היה שולח אחר לראות אם מעונן, ואם היה רק ענן אחד בחוץ, כבר לא היה נכנס לסוכה בשמיני עצרת.

שמחה לגמרה של תורה

סימן תרס"ט ס"א "הג"ה, וקורין יוס טוב האחרון 'שמחת תורה' לפי ששמחים בו ועושין סעודת משתה לגמרה של תורה".

ובפרט מי שהיה לו הזכיה להעביר הפרשה כל שצוה שנים מקרא ואחד תרגום, ומי שהיה לו הזכיה ללמוד הפרשה כל שצוה יחד עם פירוש רש"י, או עם רמב"ן למי שיכול כמה שיכול. והרי אמרו חז"ל (ברכות ה:) שכל המשלים פרשיותיו עם הליבור שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו. ולכן צעת הסיום וההשלמה הרי זמן שמחה מיוחד, מען קען טאלנען מיט די תורה ווייל מען איז א פארזעכטער – מאריכין לו ימיו ושנותיו.

מנהגי הקפות

הג"ה "נהגו להקיף עם ספרי תורה הצימה שבצית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב, והכל משום שמחה". ומוזה המקור גם לאלו שנהגים לעשות נענועים עם הספר תורה כמו בלולב.

שלא להעמיד נרות בארון קודש בשמוציאין כל הספרים

בשמוציאין כל הספרים מהיכל יש נוהגים להעמיד שם נרות דולקים, על שם "כי נר מנא ותורה אור". אך הט"ז (סי' קנ"ד סק"ז) מפקפק על מנהג זה, כי יש בו משום הורדת הקדושה של הארון קודש (הוצא במשנה ברורה שם ס"ק ל"א). וכן כתב כ"ק אאדמו"ר זי"ע במשנה הלכות שלא להעמיד נרות בארון קודש גם

רוצ הפוסקים שברכת המנוות אינה מן התורה יש לומר דלענין כל חוסף ליכא היכירא בזה דברוכי לא מצרכין, כיון שזמן התורה גם צעת קיום המנוה צחג אין מצרכין כיון דסתמא לשמה קאי. ולזה הכריעו רבותינו הקדושים דיתוצי נמי לא יתציין.

מנהג כ"ק אאדמו"ר זי"ע לשבת בסוכה בשמע"צ אולם מנהג כ"ק אאדמו"ר זי"ע היה לאכול בסוכה בשמיני עזרת גם בלילה וגם ביום. אלא שהיה עושה היכר, כי הסוכה היה במרפסת הבית למוד לחדר מגורים, ובשמיני עזרת היה מסובב את השולחן באופן שיעמוד חציו בתוך הסוכה וחציו בתוך הבית. וכן הוא מנהגינו, ועושים היכר בכמה אופנים.

שינה בסוכה בשמיני עצרת

והנה גם אלו שאוכלים בסוכה, מ"מ לענין שינה בסוכה כתב המגן אברהם (סי' תרס"ח סק"ב) שם המרדכי שאין ישינים. דבשלמא גבי אכילה איכא היכירא דהא אין מצרך, משא"כ בשינה דליכא היכירא. וטעמו שם ראזי"ה משום דנראה כמוסף על המנוה. דבשלמא גבי אכילה, במה שאינו מצרך כמו שצעת ימי הסוכה איכא היכירא דאינו מכון להוסף על המנוה. משא"כ בשינה דכל שצעת ימי הסוכה ג"כ אין מצרכין על השינה, מאי היכירא איכא.

ודעת הגר"א שכיון שהוא ספק שביעי, חייב גם לישון בסוכה בשמיני עזרת (ועי' שער הציון סק"ד).

היום שיש מקומות שאין נופלין על פניהם
[היינו אמירת תחנון] עד חשון.

והטעם, משום שזה החודש הוא זמן רוב
שמחתינו, ונצחר בו יום סליחתנו ויש בו ד'
מועדים, ר"ה, יוה"כ, סוכה, ושמיני
עזרת, והוא חודש השביעי, והשביעי
לעולם משוכח, ונשלם בו עבודת בית
המקדש בימי שלמה המלך ע"ה והוא נקרא
ירח האיתנים, ותחילתו יסורין וסופו
שלוה. ומפני אלו העניינים, ראוי לשמוח בו,
ושלא להראות שום נער ונרה ברכים. אבל
הרשות צידו אם ירצה להתענות ולעשות
הטוב צעניו.⁷

כשמוציאין כל הספרי תורה כי זה מוריד
מקדושת הארון קודש.

המקור לעפיל טיש' במוצאי שמחת תורה
בבאר היטב (סק"צ) מביא, כתב מעדני
יו"ט, מנאחי על קלף ש[רבינו] צחיי כתב
למחות לזרוק פירות לנערים. אבל יש
במדרש שזה היה אומר המן למלך על
היהודים, אם כן מנהג קדמון הוא. ואולי
שראה הצחיי צימיו שנהגין ריקות
והוללות.

תחנון מאחר סוכות עד ר"ח חשון
המגן אברהם (סו"ס) מביא בשם סדר

⁷ פעם נשאל הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל אם יש מקור לזה שאין אומרים תחנון ביום סיום מסכת. והשיב שכן כי למה לא אומרים תחנון אחר שמח"ת עד ר"ח חשון כיון שעשו סיום לגמרה של כל התורה לא אומרים תחנון כל השבוע, וזה על כל התורה, ועל מסכת א' לא אומרים תחנון באותו יום.

ניצוצי הדף

חולין דף קל"ח ע"ב - קמ"א ע"א

הלכות שילוח הקן

להפקירם ולהחזירם לקן, וכשתחזור האם לרבוץ עליהם יכול לקיים מצות שילוח הקן פעם נוספת, ועיין בשו"ת אבן ישראל להגאון ר' ישראל יעקב פישר זצ"ל (ח"ח סי' ס"ז, ח"ט סי' ק"ב) מ"ש בזה.

שלח תשלח אפילו מאה פעמים

משנה במס' חולין (קמא.) שלחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב, שנאמר "שלח תשלח את האם". ובגמ' א"ל ההוא מרבנן לרבא ואימא שלח חדא זימנא, תשלח תרי זימנין. א"ל שלח אפילו מאה פעמים.

וכן פסק הרמב"ם (פי"ג מהל' שחיטה ה"ה) שילחה וחזרה ושילחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב לשלח, שנאמר 'שלח תשלח'.

ובשו"ע (יו"ד סי' רצ"ב סע' ה'), שלחה וחזרה שלחה וחזרה - אפילו כמה פעמים חייב לחזור ולשלחה.

ובכלל פעם שמשלח הוא עוד מצוה, ולא מבעיא להני דס"ל שאפילו אינו צריך לבנים מקיים ודאי שפיר דמי, אלא אפילו אם נאמר כהני דס"ל שדוקא אם צריך הבנים מקיים המצוה (ראה להלן מחלוקת החו"י והחת"ס) ג"כ שפיר דמי דא"ל שיאכלו כולם ביחד הביצים.

'כי יקרא' פרט למזומן

משנה (חולין קלח:) שילוח הקן וכו' ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן, איזהו שאינו מזומן כגון אווזין ותרנגולין שקננו בפרדס, אבל אם קננו בבית, וכן יוני הרדיסאות [פי', יוני בר שדרכן לגדול בבתים] פטור משילוח.

וברש"י (קלט. ד"ה פטור) מבואר שכל שזכה בביצים מזומן קרי להו, אמנם כתבו הפוסקים שיש עצה ע"י שיאמר לפני הטלת הביצים שאינו רוצה שיקנה לו חצירו, ואז אינו קונה הביצים ואין כאן מזומן (שו"ת אבן ישראל ח"ח סי' ס"ז, עי"ש אריכות דבריו).

להפקיר לאחר שזכה בהם

ואם לאחר שזכה בביצים [הן שזכה בה ע"י רשותו, והן שזכה בה אחר שקיים המצוה ועכשיו רוצה להפקירה כדי שאחר יוכל ג"כ לקיים המצוה] רוצה להפקירם, בברכי יוסף (סע' ג') וכן בפירוש מלאכת שלמה על המשניות (חולין פ"ב מ"א) הביאו מה שכתב הרב הגדול מהר"ר סלימאן בן אוחנא זלה"ה [שהיה מגורי האר"י ז"ל] שאם שכבר זכה בהן שוב לא יועיל להפקירם, דכיון שכבר נקרא עליהם שם מזומן תו לא פקע.

ויש פוסקים שסוברים שכיון שלאחר שמפקיר אותם שוב אינם שלו, אינו נחשב כמזומן, ולכן אחר שזכה בהם יכול

^א ע"ש בלחם משנה שאין כוונת הרמב"ם ללמדו ממה שכפלו הפסוק, דהא אמרינן בגמרא דא"כ נימא תרי זימני 'שלח', אלא משלח לחוד משמע כמה זימני, והביא 'שלח תשלח' שהיא לשון הפסוק.

החתם סופר, ודחה מ"ש ע"פ הרמב"ם, דהנהגה כמו ששחיטה הוא אכזריות אבל הוא מותר לצורך האדם כמבואר כל זה בדברי הרמב"ן, הכא נמי בשילוח הקן יש בה צורך לאדם לעורר רחמי שמים כמ"ש בשו"ת חות יאיר מהזוה"ק, ומה חילוק יש אם צורך האדם הוא לאכול הביצים [שבין כך יש בה כמות קטנה], או לעורר רחמים על עצמו, שתייהם הם צורך האדם, ואפילו אם מתכוון רק לקיים המצוה יש מקום לומר שזה ג"כ צורך האדם שרוצה לקיים מצוה.

שילוח הקן בשבת

ויש לברר אם מותר לעשות שילוח הקן בשבת, דלכאורה כשמשלח האם אינו עובר אלא על איסור מוקצה דרבנן, ואילו שילוח הקן הוא מצות עשה.

בשו"ת חתם סופר (שם) נשאל על ותלה זה בהנ"ל אם מחויב לשלח אפילו אם אינו רוצה לא באם ולא בבנים, או רק אם רוצה ליקח הבנים הזהירה התורה לא תקח האם על הבנים, אבל אם לא ירצה לא זה ולא זה יניחם במקומם.

והסיק שכיון שאין חיוב בדבר א"כ לא מבעיא שלפי שיטת הרמב"ם הסובר שצריך לתפוס האם בידו [כמ"ש (שם פ"ה ה"ה)] וכיצד משלח האם אוחז בכנפיה ומפריחה, אבל רש"י ס"ל שאופן השילוח הוא ע"י שמפריח אותה במקל וכדומה, פשיטא שאסור משום שיש בזה גם איסור צידה, אלא אפילו להפריח נ"ל דלא שפיר דמי דכיון שלהרמב"ם לא יצא ידי חובת המצוה נמצא שהתאכזר בחנם על בע"ח.

וג"ל [ע"פ דרכו של החת"ס] שאם ישלח ע"י שיגע בציפור במקל - באופן שיש בה משום מוקצה, ג"כ ברור שזה אסור דכיון שאינו חיוב אלא שאם רוצה ליטול הבנים,

שילוח הקן באין לו צורך בבנים

בשו"ת חות יאיר (סי' ס"ז) מביא שנשאל אם כי יקרא קן ציפור לפני איש בשדה אם מחויב על כל פנים לזקוק לה לשלח את האם או שרשאי לילך לדרכו, דלא אמרה תורה שלח תשלח רק באם ירצה ליקח הבנים.

ומסיק שבכל אופן אפילו אם אינו רוצה לקחת מחוייב לשלח האם, ומביא שהכי גם מסתבר לטעם שכתב בזוהר שהוא כדי שהעוף, אם העופות תצטער ותפרח ממקום למקום לבקש את בניה, ועל ידי כך יתגלגל רחמי המקום ברוך הוא על בניו שבגלות.

החתם סופר (או"ח סי' ק') חולק עליו וס"ל שאם אינו רוצה הבנים אין חיוב לשלח האם, וכתב שעוד יותר שיתכן שיהי' איסור בדבר, דהרמב"ן בחומש מביא בשם הרמב"ם (במורה נבוכים, וכ"כ בספר החינוך מצוה תקמ"ה) טעם מצוה זו שהוא כדי לא נתאכזר לעקור אם על בנים, דאע"ג דאסור לומר על קן ציפור יגיעו רחמין והטעם שלא הגיעו רחמיו על בעלי חיים כל שהוא לצורך אדם, דא"כ שריחם על הבעל חי היה צריך להיות אסור לשחוט בע"ח, אך גזירות הן עלינו שלא נלמוד להתאכזר ונתקן מידותינו.

והנה לפי טעם זה מבואר שאם אינו צריך לבנים לא מיבעי' דאינו מחויב לשלח האם אלא אכזריות נמי עבוד, ובמקום שנלמוד שלא נתאכזר אדרבה נרגיל עצמנו באכזריות ולצער בעלי חיים לגרש האם מעל בניה על חנם, וצער בע"ח דאורייתא אלא שכתב הרמב"ן שלא הגיעו רחמיו על בע"ח אם הוא לצורך אדם, אבל אם אינו לצורך אדם שאינו צריך לבנים אכזריות היא זו לגרש מעל הבנים, עכ"ד.

ראיתי לאחד מהאחרונים שהעיר על דברי

ואין להם מקום לנוח דין הוא שירחם עליהם, ושוב נתן להם מצוה של אכזריות גדולה שנוטל הבנים ומשלח האם, שכשמלח האם לפעמים הולכת מחמת צער וטובעת במים כמ"ש בירושלמי, א"כ הוא בודאי אכזריות, לכך כתיב בשני מצוות אלו אריכות ימים לפי שבשני מידות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב.

בשכר המצוה זוכה לבנים

במדרש מבואר שע"י מצות שלוח הקן זוכה לבנים, וז"ל המדרש (דב"ר ו' ו'): יש מצות שמתן שכרן עושר ויש מצות שמתן שכרן כבוד, ומה מתן שכרה של מצוה זו, שאם אין לך בנים אני נותן לך בנים. מנין, שנא' "שלח תשלח את האם". ומה שכר אתה נוטל, "ואת הבנים תקח לך". ועובדא ידענא באחד שהמתין כמה שנים לזש"ק, והשקיע דמים לקיים המצוה כתיקונה ובשלימות ע"פ ההלכה ודיש בזה הרבה פרטים בכדי שיהי' ודאי מחוייב לכל השיטות בשילוח הקן, ואכן זכה להפקד בדבר ישועה ורחמים.

חייב לשלח האם מקודם, לכן אינו דוחה איסור מוקצה.

בשכר המצוה זוכה לאריכות ימים

"שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב:ז). ושכר זה כתוב גם במצות כיבוד אב ואם, "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך" (שמות כ:יא).

הגר"א (באמרי נועם מס' ברכות לג:) מבאר הענין דרך בשתי מצוות אלו נכתב ששכרן אריכות ימים, שילוח הקן וכיבוד אב ואם, לפי שאין השלימות ניכרת באדם אלא כשיש לו שני מידות הפוכות, דהיינו מידת הרחמים ומידת האכזריות. לפי שכשהאדם נוהג במדה אחת, אינו מוכרח לומר שהוא צדיק דיש לומר שכך הוא טבעו. אבל כשיש לו שני מידות הפוכות, כגון רחמניות ואכזריות, אז מוכרח לומר שהוא צדיק.

והנה לכך נתן הקב"ה לישראל מצוה של רחמנות, שהוא כיבוד אב ואם, שהוא רחמנות גדולה לפי שכשבאים ימי הזקנה

מראי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' בכורות

- ז. מ"י רגלים של חמור מהו..... ז-ו, ז
 ז: דסוסים וגמלים לא קמיבעיא להו דלא שתו אינשי..... ז-ז
 דבש דבורים מותר מפני וכו' ואין ממצות אותן מגופן..... ז-ו, ז-יג-קיד
 דובשא רחמנא שרייה..... יג-עט
 ואיזה זה זה דבש דבורים..... יט-שע
 וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה..... ד-קא, טז-כא
 עור הבא כנגד פניו של חמור מותר..... ז-ז
 רש"י ד"ה שמכניסות..... ז-ז
 תוד"ה דג..... ד-קא, טז-כא
 ח. בהמה גסה טמאה לשנים עשר חודש..... ב-מז, מח
 רש"י ד"ה אלא..... ב-מח
 תוד"ה ומאי..... ב-מח
 ח: ורצוצא דמית מהיכא נפיק רוחיה..... טז-כב
 ט: פטר חמור אסור בהנאה..... יט-קסא
 בפטר חמור נמי מיקדשא..... ה-רפב
 הערלה וכו' כולן מטמאין טומאת אוכלין..... ג-קנט
 ר"ש אומר כולן אין מטמאין וכו' אמר ר"י מאי טעמא דר"ש..... ג-קס, קסו
 אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל..... ג-קנט
 רש"י ד"ה כולן מטמאין..... ג-קנט
 י. הואיל ואיסורו חישבו..... יג-קטו
 רש"י ד"ה ואיסורו..... יג-קטו
 יא. מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו פודהו בשווי..... יט-י
 הפודה פטר חמור של חברו וכו' פדיונו לבעלים..... ג-קלח, טז-צט, יח-שז
 אליבא דרבי יהודה דאמר אסור בהנאה להקדש מדמי ליה..... ה-רפב
 הגונב פטר חמור של חברו משלם תשלומי כפל לבעלים..... ג-קלח, קמ
 רש"י ד"ה או דילמא..... ג-קסה
 תוד"ה הפודה..... יח-שז

- יב. כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל שה קרינא ביה.....ד-קפג
ומוסיפין עד עולם.....ה-רב
רש"י ד"ה ומוסיפין.....ה-רב
יב: כיון דאילו מטמיא בת שריפה היא.....ד-רג
שאני הכא דכתיב לדורותיכם.....טז-קו
המפריש פדיון פטר חמור ומת.....יט-י
הפודה את בנו בתוך ל' יום וכו' בנוי פדוי.....ה-רב
תוד"ה ודאי.....ג-צה
תוד"ה הכא.....טז-קו
יג. לומר שאין עובר עליו.....ד-קמב, ה-רב
ועכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת.....ז-ריב
רש"י ד"ה רב ששת אמר.....ד-קמב, ה-רב
יג: מאי יחזור יחזור בדברים.....יב-שעט
תוד"ה כמ"ד.....ו-שי
יד. כל הקדשים וכו' ואם מתו יקברו.....י-שיח
יז: זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום.....יז-רלו
דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה.....יא-לד
רש"י ד"ה זכר.....יז-רלו
יח. אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא.....י-קס
והשני יראה עד שיסתאב.....יז-רלו
תוד"ה אדאכלת.....י-קס
יח: הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות.....יז-רלו
תוד"ה אקנויי.....יז-עו
יט: הלוקח בהמה מן העכו"ם ואינו יודע אם בכרה.....יג-רג
פרה וחמור בנות שלוש ודאי לכהן.....ה-קמט
כ. כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה.....יד-קמז
תוד"ה רבינא.....ד-צה, י-רמג, יא-קיד, יג-רג, יד-קמז, יז-קלג
תוד"ה ורבי.....ד-רלו, ה-שט, ו-שב, ז-צט, רנב, יג-רג, יד-פט, טז-קלז, יז-כו
כ: תוד"ה חלב.....א-ו, ב-מט, יג-רג

הילולא דצדיקיא

ט"ו תשרי תרנ"ה

הרה"ק רבי מרדכי לייפער מנאדבורנא זי"ע

רבינו מרדכי נולד ביום י"ט אייר שנת תקפ"ד (1825 למס') [וי"א תקפ"ג], לאביו הרה"ק ישכר בער מנאדבורנא (Nadvirna, Ukraine) זי"ע בעל סתרי תורה, בן הרה"ק רבי יצחק מקאליש (Kalush, Ukraine) זצ"ל, אחי הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן (Peremyshlyany, Ukraine) זי"ע, בני הרה"ק רבי ארון לייב מפרעמישלאן זי"ע, בן הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרעמישלאן זי"ע. ולאמו מרת רחל ע"ה, בת הגה"ק רבי אברהם לייב בלוק זצ"ל, נכד הרה"ק רבי יוסף בלוק זי"ע אב"ד אלעסק (Olesko, Ukraine) וסטאנוב (Sataniv, Ukraine), ובעל גנזי יוסף, מתלמידי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע.

ימי נעוריו

כבר מילדותו חיפש רבינו עצות איך להיות תמיד דבוק בהשי"ת, וכמו שכתב בספרו (מאמר מרדכי פ' תבא ד"ה ידבק בך): "כד הוינא טליא, והתחלתי ללמוד גמרא בעיון. ושאלת את אאמו"ר זי"ע: "איך אוכל לקיים 'שויתי ה' לנגדי תמיד', כיון שאני טרוד בגירסא". והשיב לי אבא מורי: "אעפ"כ חיובא רמיא לקיים", ולא הבינותי דבריו הקדושים, כי היה בעיני כבלתי אפשרי. וכד נהירנא עיני הבינותי, כשאדם מבטל את עצמו מכל וכל, ואינו מכוין בפלפולו להנאת עצמו, רק לעשות נחות רוח להבורא ברוך הוא, זוכה להיות לנגד עיניו שם הוי' ב"ה, אף גם בעת טירוד עיון רב בלימוד התורה הקדושה בעומקי מחשבתו. והנה התורה נקראת 'דבר', ע"ד (תהלים קה:א) "דבר צוה לאלף דור". וזהו פירוש הפסוק (דברים כה:א) 'ידבק ה' בך', היינו שתוכל להיות בדביקות השם, להיות השם הוי' לנגד עיניך. 'את הדבר', היינו אפילו בעת עיון רב בלימוד תורה הקדושה שנקראת 'דבר'. 'עד כלות אותך', פירוש באופן שתבטל עצמך מכל וכל, ולא תחשוב כלל להנאת עצמך. השי"ת יזכינו לבוא למדריגה הזאת בזכות אבותינו הק'.

עוד מימי ילדותו היה רבינו מתמיד עצום, וכמו שסיפר לעת זקנתו בעת שראוהו רבי ברוך מאיר קליין ז"ל כשדמעות עומדות לו על לחייו, ואמר לו רבינו: "יודע אתה למה אני בוכה, כי איני יכול ללמוד כמו בשנים קדמוניות. וזכורני שבהיותי בן י"א שנה, שאל אותי אבי: "מה למדת היום אחר הצהרים". עניתי לו: "שני דפים גמרא, דף אחד שלחן ערוך אורח חיים, דף אחד שלחן ערוך יורה דעה, דף אחד שלחן ערוך חושן משפט וכו'". והוסיף רבינו ואמר: "וכל זה היה חוץ ממה שלמדתי בבוקר לפני שהלכתי אל המלמד, שאז למדתי גמרא רש"י ותוס', וגם בלילה למדתי שני דפים גמרא".

אביו נסע אתו הרבה אל דודו הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע שחיבבו מאוד. ומסופר: פעם אחת כשבא רבי בערצ'י עם רבינו לשבות במחיצת הרבי מפרעמישלאן בשבת בלילה לפני שערך הרבי את שולחנו הטהור, וכדרכו בקודש חילק לכל אחד מקום לשבת בפני החסידים. קרא הרה"ק: "רבותי תנו לו למאיר'ל עצה, מה יעשה עכשיו עם מרדכי'לה שלו. אדרבה תאמרו למאיר'ל היכן

יושיב את הבחור הטוב הזה ליד השולחן, יושיב אותו מאיר'ל למעלה בשולחן המזרח, הרי הוא ראוי לזה כבר מזמן. אבל מאיר'ל לא יכול לעשות כן, כי הוא בכל זאת ילד צעיר, והוא יכול אח"כ חלילה להגיע לידי גדלות וגסות הרוח ר"ל. ואולי מאיר'ל יושיב אותו קצת הלאה בצד, הרי זה לא לפי כבודו, כי מגיע לו מקום יותר טוב ויותר מכובד. לא יודע עכשיו מאיר'ל מה לעשות, תנו נא לו רבותי איזה עצה. כל הקהל שתק ולא ענה כלום. הרבי חשב קצת, ואח"כ אמר: "אתם כולכם שותקים, אבל למאיר'ל כבר נפל בלבו עצה, אני אעשה פשרה - לא אושיב אותו בשולחן המזרח, ולא בצד, רק אושיב אותו על ברכי". ואכן משך כל שלש הסעודות בשבת קודש, בילה רבינו על ברכי דודו הקדוש.

פעם אמר הרה"ק מפרעמישלאן זי"ע שיש לרבינו נשמה גבוהה - נשמת מרדכי היהודי, וניבא עליו גדולות ונצורות. ובעודו צעיר לימים אמר עליו: "מובטחני בו, שיתעבד לאילנא רברבא בישראל, והוא יהיה רבן של ישראל, ואליז ינהרו רבבות אלפי ישראל".

בעודו צעיר לימים נתייתם רבינו מאביו הקדוש, ומני אז והלאה נתגדל ונתחנך על ברכי דודו הרה"ק מפרעמישלאן זי"ע, אשר לקחו לו לבן, ושמר עליו כעל בבת עינו, וממנו שאב רבינו את תורתו ודרכי הק' בעבודת הבורא יתברך שמו.

פרק האיש מקדש

כאשר הגיע רבינו לפרקו נשתדך עם מרת חיה ע"ה, בת הגה"ק רבי שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל אב"ד יאס (Iași, Romania). בר"ח ניסן שנת תר"ד (1844 למס') התקיימו שמחת החתונה. לאחר נישואיו היה רבינו סמוך על שולחן אבי חותנו הגה"ק רבי אהרן משה טויבש זצ"ל אב"ד יאס, ובעל קרני ראם.

הרבנית, על אף היותה רגילה בבית אביה לחיות בהרחבה גדולה, והיתה רגילה לאכול בקערה של כסף עם כף של זהב, כאשר סיפרו לה על גדול העניות השוררת בבית רבינו, שאוכלים ושותים בכלי חרס גרועים, ואין להם אפילו רהיטים, וחיים בדחקות גדול, עם כל זאת הוטב בעיניה להידיבק בבית רבינו, והסכימה לוותר למענו על כל ההרחבה שהיה בבית אביה, בידעה כי כל אלו כלא יחשבו, לעומת תורתו ועבודתו הק' של רבינו.

עד כדי כך, שפעם אחת הביא חסיד אחד אשר נושע על ידי רבינו ישועה גדולה, מתנות רבות כלי כסף וזהב לרוב, אשר עלה לסכום גדול כאות הוקרה לרבינו. וכאשר לא מצא את רבינו בביתו, כי היה על אם הדרך, מסרם לרבנית. והיה כאשר אך יצא החסיד, נכנס עני אחד, וסיפר לרבנית את דאגתו, שהוא מבקש עזרה עבור הכנסת כלה, לא היססה הרבנית הרבה, ולקחה את כל המתנות שקיבלה לפני דקות מספר, ומסרה בשמחה רבה לעני עבור הוצאות הנישואין, כה דבקה בדרכו הקדוש של רבינו, וכאשר שב רבינו לביתו ושמע על מעשיה נהנה מאוד מזה.

פעם אחת אמר רבינו לכלתו בדרך צחות על הרבנית: "שהיתה פעם אחת אשה כשירה, והיא כבר אינה נותנת פרוסת לחם לעני". וביאר דבריו לכלתו הנדהמת מדברים אלו: "שפעם היתה הרבנית נותנת פרוסה לעניים, והיום היא נותנת ככרות שלמים".

על כס ההנהגה

רבינו נסמך להנהגת העדה ע"י דודו הרה"ק מפרעמישלאן זי"ע, היה זה ב'זאת חנוכה', והרה"ק

מפרעמישלאן קרא לרבינו שיכנס לחדרו עם עוד שלשה אנשים, וקרא לעוד חמישה אנשים שיעמדו על יד הפתח מבחוץ, והרה"ק ציוה לסגור את הדלת, ולהזהיר את האנשים העומדים בחוץ שישארו לעמוד שם, ולא ילכו לאף מקום, בכדי שיוכלו להשלים למנין. הרה"ק מפרעמישלאן סמך את ידיו הקדושות על ראש רבינו לסעדו ולתמוכו לנשיאות, וכה אמר לו: "ראה נתתיך אלקים וגו'. מרדכי, את המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות. 'מטה' - הוא לשון 'מטה יד', כוונתי היא שפלות רוח, שתקח לידך שפלות רוח אשר תעשה בו את האותות, כי בכדי להראות אותות ומופתים צריכים להיות שפל רוח, ובלי שפלות רוח אין המופתים שווים כלום".

אחר כך שאל הרה"ק את רבינו: "רב, הנך כאן?" ענה רבינו: "הנני". אחר כך אמר הרה"ק לרבינו: "בוא ועמוד על יד המזוזה", והמשיך הרה"ק מפרעמישלאן ואמר: "מרדכי ימלא מקום אביו, כי הוא הצעיר והחשוב, ויש לו אשה כשירה, ונוכל לומר עליה שהיא בת תלמיד חכם. מרדכי תתפלל בבוקר השכם, ותתפלל לפני התיבה ערב ובוקר וצהרים, אמור לתיבה אחותי את. תכניס אורחים והאכל עניים, ותאכל עמהם יחד אך בלילה, ולא ביום שהוא מוקדש ללימוד. ודע כי אביך הק' ז"ל עבד את ה' עבודה תמה".

והתחיל הרה"ק מפרעמישלאן לשוור: "המאיר לארץ ולדירים עליה ברחמים, ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וכו'". ויברך אותו, ואמר להעומדים שם: "הטו אזניכם ושמעו היטב, גם אתה הירש"לי הטה ושמע: זאת תנוכת המזבח, מה מזבח מכפר אף שולחנו של אדם מכפר (חגיגה כז.), וראה נא שלא יעבור עליך חצות לילה בשינה מעתה. ותיסע לשבת קודש פרשת יתרו אל הרה"ק רבי ישראל מרוזין, והוא יקרב אותך אי"ה, ולא ירע לך, כי אתה קנקן חדש מלא ישן, ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", כן חזר כמה פעמים. ואמר לו עוד: "דע כי עבדתי עבודה רבה ביגיעה גדולה עתה אחר ההדלקה, עד שמופני נטפו אגלי זיעה, וידי קרות כשלג, ומועתה לא תבוא אלי מעצמך עד שאבקש אותך, והיה אם אחפוץ בך אקרא לך בשם היאות לך בבוא עת פקודה אי"ה, לך בכוח זה והושע את ישראל".

רבינו קיים את דברי הרה"ק מפרעמישלאן ונסע לשבות בשבת קודש פרשת יתרו במחיצת הרה"ק מרוזין זי"ע. רבינו לא גילה מי הוא, והמנהג היה אצל הרבי מרוזין שבצאתו מן הקודש מחדרו, נחלקו הקהל לשתי שורות, והרבי מרוזין עבר ביניהם בעיניים סגורות, וכך קיבל שלום מכל אחד ואחד. כאשר הגיע על יד רבינו נתן לו רבינו שלום, נזדעזע הרבי מרוזין, ופתח את עיניו, ושאל את רבינו: "מי אתה?" ענה לו רבינו: "מנאדבורנא". שאלו הרבי מרוזין: "אפשר אתם בנו הצעיר של הרבי רבי בערצ'י?" ענה רבינו: "כן". חזר ולקח הרבי מרוזין את ידו של רבינו ולחצם בדרך חיבה בשתי ידיו הקדושות, ולחש הרבי מרוזין לאוזנו של רבינו, ואמר לו להקריב את ראשו ללבו, ואמר לרבינו תשמעו איך הלב שלי דופק, והמשיך ללכת.

בליל שבת קודש הכינו את השולחן למנוח יוכל הרבי מרוזין לערוך את שולחנו הטהור, והגבאי סידר את מקומות הישיבה, והכין לרבינו מקום על יד הרבי מרוזין, אך רבינו סירב לישב שם, וישב באיזה שולחן שעמד בצד. הגבאי פנה אל רבינו וביקשו כמה פעמים שיאות לישב למעלה במקום שהוכן עבורו, אך רבינו סירב. והיה כראות הגבאי שרבינו מסרב, הלך אל הרבי מרוזין, וסיפר לו שרבינו מסרב לעלות לישב למעלה. אמר הרבי מרוזין להגבאי: "לך ואמור לו, שאם הוא לא יבוא אל השולחן, גם אני לא אבוא אל השולחן". בשמוע רבינו את דברי הגבאי, קם מיד והלך לישב במקום שהוכן עבורו

על יד הרבי מרוז'ין. ואח"כ בעת עריכת השולחן אמר הרבי מרוז'ין לרבינו: "פעם עושים שולחן עבור אדם אחד, ופעם אין עושים שולחן עבור אדם אחד". הרבי מרוז'ין נתן לרבינו שיריים בקערותו, רבינו אכל את הכל ולא השאיר כלום ואף קינה את הקערה היטב, ואמר רבינו להסובבים אותו: "הרבי מרוז'ין יודע מה שנתן לי, ואני יודע מה שלקחת".

אח"כ אמר הרבי מרוז'ין לחסיד אחד מנגידי טשערנובין (Chernivtsi, Ukraine) שישב שם בקירבה: "ראיתם את האברך הזה, השכינה שורה על פניו, גאט ליגט איהם אויפן פנים". והחליק הרבי מרוז'ין בידו הקדושים על פניו של רבינו, וסלסל את פאותיו, ואמר: "דומה עלי שאוחז אני ידי על מזוזה", והמשיך ואמר: "העולם טועים הם, כי חושבים שמי שנותנים לו זהב הוא רבי, ולמי שנותנים רק פערציגער [מין מטבע קטנה] איננו רבי. אבל לא כן הוא - רבי הוא מי שעובד את השם יתברך בלב תמים". והמשיך הרבי מרוז'ין ואמר: "הוא יכול להיות בעצמו רבי וליקח פתקאות".

בתחילה קבע רבינו את משכנו בעיר נדבורנא, ורבים נהרו אליו לדלות מבאר הטהור תורה וחסידות, ולהתבשם מקדושתו. וכן באו אליו לקבל את ברכת קדשו.

בנדבורנא היה לרבינו לו הרבה רדיפות מהממשלה אודות הגיוס לצבא של בניו הקדושים, עד שלבסוף הוכרח לעזוב את מקום מגורי אביו, ולעזוב את מדינת פולין. ומסופר: חדרו של רבינו היה סמוך לביהמ"ד. פעם אחת שמע דפיקות בביהמ"ד, והלך שם לראות מה זה ועל מה זה. וכבואו לביהמ"ד, שמע שהדפיקות באים מהארון קודש. פתח רבינו את הארון הקודש, ואמר: "מי יהין לדפוק בארון קודש שלי". והדפיקות פסקו, ורבינו חזר לחדרו. לא עברו רק כמה דקות, ונשמע עוד הפעם אותם הדפיקות. נכנס רבינו שוב לביהמ"ד, ושאל עוד הפעם כנ"ל, ופסקו הדפיקות, וחזר לחדרו. אחרי כמה דקות נשמעו פעם שלישית הדפיקות, ורבינו נכנס לביהמ"ד, והתמהמה שם קצת, ואמר: "מרמזים לי מן השמים שאני צריך לברוח ממדינת פולין". רבינו עזב את מדינת פולין, ונסע למדינת אונגארן, הוא התגורר בכמה עיירות, עד שהתיישב בעיר בושטינא (Bushtyno, Ukraine), שם נשאר עד יום פטירתו. (גדולת מרדכי הוספות חדשים אות ו')

בהעלות את הנרות

דרכו של רבינו היה להרבות בנרות בכל עת ובכל זמן ובכל מקום, וקנה נרות גדולות וטובות ביותר. ובערב שבת קודש הדליק מאה וששים נרות, וי"א שהיה מדליק נרות במספר 'שבת'. וכן הדליק בראש חודש ק"ס נרות, וכן הרבה בנרות בפורים ובשושן פורים, ט"ז וי"ז אדר, ופעם אמר: "די ואימא'ס קאסט מיך א סאך לעכט". [היינו מה שאמרו חז"ל (מגילה ד): ואימא' שייבסר, ואימא' שייבסר].

מסופר: בליל ראש חודש אחד, נזדמן רבינו באיזה יער ללון אצל איש אחד. רבינו הכין את עצמו לתפילת ערבית, ובאמצע ההכנות נזכר שהלילה חל ראש חודש ואין לו נרות להדליק כמנהגו. רבינו הצטער על זה מאוד, אך בטחונו היה חזק בהש"ת שיזמין לו נרות. בינתיים יצא רבינו מן הבית וטייל קצת בחוץ לכאן ולכאן, לפתע נשמע קול עגלה מתקרבת. פניו של רבינו אורו, ואותה (signaled) לעגלה שתעצור. וכשנעצרה נישג רבינו אל בעל העגלה, ושאל אותו: "האם יש לך נרות?" עמד האיש כמשתומם, ואמר לרבינו: "הנה אני נזכר כעת במה שחברי שותפי ביקש ממני לפני זמן רב לקחת אתי נרות, ולעשות לו עי"ז פרסומות, והנה הם מונחים אצלי כבר זמן רב בתחתית העגלה, ולשם כך

אני צריך לפרק את כל הסחורה מהעגלה", אמר ועשה. לאחר שפירק את הסחורה נתן לרבינו את הנרות. וראה זה פלא שמספר הנרות היה בדיוק מאה ושישים, וגם מהסוג הגדול והטוב ביותר כמו הנרות שרבינו נוהג להדליק. רבינו הודה לאיש, ובשמחה רבה הדליק את הנרות, והתחיל להתפלל תפילת ערבית. וראה האיש שהשי"ת אוהב צדיקים ומזמין להם כל צרכיהם בעתו ובזמנו.

מסופר: פעם אחת כאשר שרר בעיירה בושטינא מקום מגורי רבינו איזה חולי ל"ע, והרופאים הזהירו באזהרה נחרצת לשמור על נקיון מוחלט בחוצות העיר ובבתים, באמרום שהלכלוך גורם למחלה זו. והופקדו על ידי ראש העיר שומרים שיסתובבו וישמרו שהפקדה תתקיים במילואה, ולכן לא יכלו לבנות סוכות, כי הדבר כרוך בהרבה לכלוך. אולם רבינו לא שאל אף אחד מה לעשות, ובנה סוכה.

שמע הדבר הגיע לאזני ראש העיר, ושלח שליח מיוחד שיודיע ויסביר לרבינו את חומרת הענין על פי הוראת הרופאים, ולבקשו להרוס את הסוכה על אתר. אולם רבינו לא שעה לדבריו ולא התייחס כלל לזה, רק אמר: "מרדכי'לה בנה סוכה בכדי שתעמוד ולא שיהרסו אותה". חזר השליח ואמר לראש העיר את דברי רבינו. כששמע זאת, שלח לקרוא לרבינו שיבוא לפניו. אך רבינו מיאן. ראש העיר התמלא חמה ובא בעצמו אל רבינו, והתחיל לדבר אתו קשות, ואיים על רבינו שאם לא יהרוס את הסוכה יושת עליו עונש קשה. אולם רבינו לא שם לב לדבריו, וביטל אותם במחי יד, באמרו: "מרדכי'לה בנה סוכה בכדי שתעמוד ולא בכדי שיהרסו אותה".

הראש העיר כעס מאוד, ורבינו שראה את כעסו אמר לו: "היודע אתה שהרה"ק רבי מאיר'ל מפרעמישלאן היה דודי זקני?" ענה ראש העיר בכעס: "מה איכפת לי, מי היה דודך זקין, העיקר הוא שתהרוס את הסוכה". אמר לו רבינו: "אבקש ממך לשמוע סיפור". ראש העיר הסכים בליט ברירה, ורבינו התחיל בסיפורו: "פעם היה כומר אחד, ולו היה עשרה בנים, שהיו כולם בריאים ושלמים כמו ארזים. בחצר ביתו היתה גינה גדולה מלאה אילנות טובות. פעם אחת עלה לו רעיון במוחו, היות וברצוני לעשות גן יפה עם פרחים יפים הנודפים ריח למרתקים, אֶכְרוֹת לשם כך כמה עצים, ובמקומם אוכל להקים גינה לתפארת". ובמרוץ עשו את העבודה לרוב הנאותו.

ויהי אך גמרו לעשות את הגינה, חלו בניו אחד אחרי השני ושכבו על ערש דוי, עד שמתו מרוב יסורים. כשהגיע תורו של הבן העשירי הנשאר לפליטה, הלך הכומר שלא ידע יום ולילה מאז שחלו בניו, והתרצץ מרופא אחד למשנהו, ופיזר הון תועפות, ועשה מאמצים כבירים לנסות להציל לפחות את הבן העשירי החולה אך ללא הועיל. באותו יום יעצו לו ידידיו שינסה ללכת אל היהודי הקדוש המתגורר בעיירה פרעמישלאן, ואשר שמעו הולך בכל הגלילות, שברכותיו אינם חוזרים ריקם, ולכן לא יפסיד כלום אם ינסה לנסוע אליו שיברך את בנו שיקום מחליו. בליט ברירה אחרת הסכים הכומר לעצתם, באמרו: "מה כבר אוכל להפסיד".

ויהי כאשר אך הגיע אל הרב, התחיל לבכות בדמעות שלישי ושפך לפניו את צרותיו שתכפוהו בזמן האחרון, ובעיקר על בנו העשירי המוטל בביתו על ערש דוי, שהרופאים נואשו למצוא מזור. אמר לו הרב ר' מאיר'ל: "שמע נא את אשר אומר אליך, היה לך גן נאה מלא עצים טובים, וכשרצית לעשות גן של פרחים, זכר אתה מה עשית, כרתת עצים בכדי ליטע במקומם פרחים. והיות והאדם נמשל לעץ השדה, ואם כן בגלל שאתה גדעת בחינם את העצים של הקב"ה, גדע הקב"ה את עצץ שהם בניך. אך היות ובאת אלי, לא אשלחך ריקם. מבטיח אני לך, שילך העשירי יתרפא ויקום ממיטת

חליו, ויתהלך בריא ושלם כאחד האדם". הכומר קד קידה והודה לרבי מאיר על ברכתו, וכן היה כאשר חזר הכומר לביתו, באו לפניו אשתו וידידיו, וסיפרו לו בשמחה רבה שמצב בנו הוטב".

"ועתה" - פנה רבינו אל ראש העיר: "היודע אתה מיהו הבן העשירי של הכומר? הלוא אתה הוא זה. והרבי מפרעמישלאן הוא דודי זקני, ועכשיו שפוט נא האם הצדק בזה אתר, האם זה גמולך אלי בעד הטובה שעשה עמך דודי זקני? ראש העיר בשמעו את דברי רבינו אמר: "שהוא יודע כל זאת", ונפל לרגלי רבינו, וביקש את סליחתו, ומעתה הוא נותן רשות לרבינו לעשות אפילו עשרה סוכות, וכל הטוב בעיניו יעשה.

מסופר: פעם אחת באה אשה אל רבינו, ובכתה בדמעות שליש על הצרה שתכפתה, באשר העלילו על בעלה עלילת שוא, ואסרו אותו בבית הסוהר. שאלה רבינו: "מי הוא בעלך"? ענתה האשה: "בעלי הוא ירחמיאל מחסידי הרבי"? ושוב שאלה רבינו: "מי הוא ירחמיאל"? והיא ענתה, כך חזר הדבר ונשנה כמה פעמים, ובכל פעם גברו צעקותיה של האשה: "מדוע אין הרבי זוכר מי הוא בעלי, הרי הוא כל כך דבוק ברבי, ויושב אצלו יותר מאשר בבית"? אולם רבינו ענה לה: "אני לא זוכר אותו, ועם כל זה אני מברך אותו, יתן ה' יוצא לחפשי ויבוא לביתו בשלום".

הלכה האשה הביתה, וחזיתה לשוב בעלה, אולם כעבור ימים ושבועות והוא עדיין לא חזר לביתו, באה שוב אל רבינו, וכמעשהו בראשון כך מעשהו בשני. רבינו בירך אותה, שיתן ה' יוצא בעלה לחפשי ויבוא לביתו בשלום, אך גם הפעם לא השתחרר. האשה לא אמרה נואש, ובאה עוד פעם אל רבינו, ובכתה הרבה מאוד, ובאמצע צעקה, ואמרה: "רבי הלוא בעלי הוא ירחמיאל שמביא לרבי סכך מדי שנה בשנה". רבינו בשמעו את דבריה, נענה ואמר: "אה אה, ירחמיאל פון די סכך, אה אה ירחמיאל מהסכך, ביז די טאג וועט ער זיין אין שטוב". וכן היה, שביום שנקב רבינו חזר ירחמיאל לביתו, והשמחה בביתו שבה כמקדם.

אחרית ימיו

בשנה האחרונה רמז רבינו למקורביו כמה פעמים על הסתלקותו. פעם אחת אמר: "דער אייבישטער איז דאך אויכט מקיים אלע מצוות וואס שטייט און די תורה. און אויב אזוי, וויאזוי איז ער מקיים די מצוה פון ולקחתם פרי עץ הדר"? נאר דער אייבישטער נעמט דעם צדיק פאר א אתרוג". אולם אף אחד לא ירד לסוף דעתו.

ביום הכיפורים האחרון עמד רבינו והכריז בפני קהל עם ועדה: "רבותי, יש ל"ע גזירה קשה על כלל ישראל. האם יש כאן אחד שמוכן לקחת את זה עליו, להיות כפרה עבור כלל ישראל"? אף אחד לא ענה, כי כולם נבהלו וניתק הדיבור מפיהם, וארכבותיהם דא לדא נקשן. רבינו חזר על דבריו פעם שנית, ואחר כך אמר: "נו", וחזר פעם שלישית, ולא ענו כלום. אחר כך אמר רבינו: "נו צום ערשטען מאל", ושתק קצת, "צום צווייטן מאל", ושתק קצת, "צום דריטען מאל", אף אחד לא הבין כוונתו של רבינו, אך ביום א' דסוכות אז הבינו שרבינו לקח את זה על עצמו להיות כפרה עבור כלל ישראל.

ביו"ט ראשון של סוכות שנת תרנ"ה (1894 למס') עלתה נשמתו הקדושה והטהורה של רבינו בסערה השמימה. רבינו נטמן בבית החיים בבושטינא.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו דורות ישרים ומבורכים, ואלו הן: הרה"ק רבי יצחק מסטאניסלוב (Ivano-Frankivsk, Ukraine) זי"ע. הרה"ק רבי ישכר דוב בערצ'י מסאטמור (Satu Mare, România) זי"ע. הרה"ק רבי מאיר רחנבום מקרעטשניף (Crăciunești, România) זי"ע. הרה"ק רבי ישראל יעקב מחוסט (Khust, Ukraine) זי"ע. הרה"ק רבי אהרן משה מלאנצהוט (Łańcut, Poland) זי"ע. הרה"ק רבי יוסף מנירעדהאז (Nyíregyháza, Hungary) זי"ע. בתו מרת בינה ע"ה, אשת הרה"ק רבי אברהם יוסף איגרא מז'עלין (Żychlin, Poland) זי"ע, נכד הגה"ק רבי משולם איגרא זצוק"ל.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: אורות מרדכי

אהל ומצבת הרה"ק רבי מרדכי לייפער מנאדבורנא זי"ע בבושטינא

מגיד משנה לנוער

חג הסוכות

ספור פלא בגמרא

עס שטייט אין גמרא (ספ"ה מז.) רב הונא בר ביזנא און אלע גדולי הדור האבען זיך צוזאמגעטראפן אין א סוכה שמיני עצרת, וואס דאס איז א ספק שביעי. זיי זענען געזעצן אין סוכה, אבער זיי האבען נישט געמאכט א ברכה. פירט אויס די גמרא 'גמירי דמאפר אתו'. זאגט רש"י (ד"ה גמירי דמאפר אתו), למדתי מרבנתי זיי זענען געקומען פון דעם פלאץ וואס די בהמות פאשענען, און זיי זענען נישט געזעצן אין סוכה א גאנץ יום טוב. איז א גרויסע וואונדער אז רב הונא בר ביזנא און די גדולי הדור האבען מבטל געווען מצות סוכה, ווייל זיי זענען געגאנגען פאשענען זייערע בהמות א גאנץ יום טוב, וואס איז דער פשוט פון דעם.

בהמתן של חסידים גם מתנהגים בחסידות

עס שטייט אין אבות דר' נתן (פ"ח מ"ח) אזוי די ראשונים זענען געווען צדיקים און חסידים, אזוי אויך זייערע בהמות זענען געווען חסידות. די קעמערלען פון אברהם אבינו זענען נישט אריין אין א פלאץ וואס איז געווען דארט א עבודה זרה, אזוי עס שטייט (בראשית כד:לא) "ואנכי פניתי הבית ומקום ללון".

מעשה ברבי יוחנן בן תורתא

נאך שטייט אין מדרש (פסיקתא פ"ד ב') א יוד האט פארקויפט זיין בהמה פאר א גוי. די גאנצע וואך האט דער גוי געארבעט מיט די בהמה. ערב שבת בין השמשות האט די בהמה נישט געוואלט ארבעטן, דער גוי האט איר געשלאגן, אבער זי האט זיך נישט גערוקט פון פלאץ. דער גוי איז געגאנגען צום יוד וואס האט איהם פארקויפט די בהמה, און האט איהם געזאגט ער זאל איהם צוריקגעגעבן די געלט, ווייל ער האט איהם געגעבען א בהמה וואס ארבעט נישט. איז דער יוד צוגעגאנגען צו די בהמה, און האט איר שטיל געזאגט אין אויער: "קיה, ווען דו ביסט געווען ביי מיר האסט נאר געארבעט אין די וואכן טעג, און אויף שבת האסט דו גערוהט. אבער יעצט וואס מיינע עבירות האבען גורם געווען אז איך האב געדארפט געלט, האב איך זיך געמוזט פארקויפן פאר דעם גוי. איך בעט זיך גיי ארבעט". און גלייך האט די קיה אנגעהויבן צו ארבעטן. דער גוי האט זיך שטארק געוואונדערט וואס דער יוד האט דא געטוהן, און האט איהם געפרעגט וואס ער האט אריינגעזאגט פאר די בהמה. דער יוד האט איהם געזאגט וואס ער האט אריינגעזאגט פאר די קיה. דער גוי איז זייער נתפעל געווארען פון דעם, און האט זיך מגיר געווען, ער האט אנגעהויבן צו לערנען תורה, און מען האט איהם גערופען יוחנן בן תורתא [תורתא מיינט א קיה].

אין הקב"ה מביא תקלה לבחמתו של צדיקים

עס שטייט אין די גמרא (חולין ז:; ירושלמי ג:) אז דער אייבעשטער ברענגט נישט קיין תקלה פאר די בהמות פון די צדיקים, און אודאי נישט פאר די צדיקים אליינס. אזויווי מען זעהט ביי רבי פנחס בן יאיר אז מען האט גע'גנב'עט זיין אייזל, און זי האט דארט נישט געגעסן דריי טעג. ווען זי איז צוריק האט זי מחמיר געווען אפילו אויף דמאי. דאס איז מרמז ישע' הנביא (א:ג) "יעד שור קונהו וחמור אבוס בעליו", אויב דער בעל הבית איז א צדיק, פירט זיך די בהמה אויף אויף ווי צדיק.

רב הונא בר ביזא הלך לבדוק את עצמו אם נתקבלה עבודתו מהמים נוראים

מיט דעם קען מען ערקלערן די גמרא אין סוכה, רב הונא בר ביזא און די גדולי הדור זענען געגאנגען נאך ראש השנה און יום הכיפורים זעהן צו זייערע עבודה וואס זיי האבען געטוהן אין די הייליגע טעג איז אנגענומען געווארען, וועגען דעם זענען זיי געגאנגען צו זייערע בהמות קוקען צו זיי פירן זיך ווי צדיקים, און דורך דעם האבען זיי געוואוסט ביי וועלכע מדונה זיי שטייען.

יארצייטען פון צדיקים

י"ט תשרי תקע"ד
(ג' דחזהמ"ס)

הרה"ק רבי יעקב יצחק מפרישיסחא זי"ע
היהודי הקדוש זי"ע

דער יהודי הקדוש רבי יעקב יצחק איז געבוירען אין יאר תקכ"ו אין פשעדיבורז, צו זיין טאטע דער מגיד רבי אשר זצ"ל, אן אייניקל פון ט"ז, און פון שיטה מקובצת, און צו זיין מאמע מרת דבורה ע"ה.

היהודי הקדוש

מען האט איהם גערופען 'היהודי הקדוש', דער טעם שטייט אין ספר סדר הדורות הקדש, ווייל זיין רבי דער חוזה פון לובלין האט אויף געהייסען יעקב יצחק, און עס שטייט דאך אין שולחן ערוך (יו"ד ס' רמ"ב סע' ט"ו) מען טאר נישט רופען זיין רבי ביים נאמען, און אפילו אנדערע וואס הייסן אזויווי דער רבי טאר מען זיי נישט רופען ביים נאמען, וועגען דעם האט מען איהם גערופען 'היהודי'.

אין מליצי אש שטייט א טעם: ער איז געווען א גרויסער עניו, און יעדע מאל ווען ער האט מחדש געווען עפעס האט ער געזאגט: איך האב געהערט פון א יוד וואס האט געזאגט א חידוש. הרה"ק מקאצק (ספר אמת ואמונה) האט געזאגט א טעם: יעדען טאג ווען ער האט

געמאכט די ברכה 'שלא עשני גוי' האט ער געשפירט אז ער טוישט זיך פון א גוי צו א יוד.
דער יהודי הקדוש איז געווען א גרויסער מתמיד. נעבען איהם האט געוואוינט א שמיד.
דער שמיד האט זייער פלייסיג געארבעט, ער איז אויפגעשטאנען זייער פרי, און האט
געארבעט ביז זייער שפעט. ווען דער יהודי הקדוש האט דאס באמערקט, האט ער געמאכט
א קל וחומר: אויב דער שמיד וואס איז עוסק אין חיי שעה טוט ארבעטן אזוי פלייסיג, איז
דאך אידא איך וואס איך בין עוסק אין חיי עולם, דארף איך דאך זיכער זעהן צו טוען די
עבודת ה' מער פלייסיג.

פון דעמאלס איז דער יהודי הקדוש אויפגעשטאנען פאר דעם שמיד. ווען דער שמיד האט
דאס געזעהן איז ער אויפגעשטאנען נאך פריער. אזוי האט יעדער איינער געוואלט
אויפשטיין פאר דער צווייטער שטייט אויף. ביים סוף האט דער יהודי הקדוש באזיגט דעם
שמיד, און ער האט געזאגט אז דורך דעם שמיד איז ער אנגעקומען צו זייער מדרגות.

עס איז געווען א יוד וואס האט פארקויפט בראנפן. איינמאל איז דער יהודי הקדוש
איינגעשטאנען ביי איהם, ער האט שטארק באדינט דעם צדיק, און דעמאלס האט ער
ווייניגער פארקויפט אין געשעפט. די ווייב פון דעם יוד האט געזאגט: "דו וועסט דאך ווערן
אן ארעמאן, אויב ביסט א גאנצע עוסק נאר מיט דעם רבי, און דו טוסט נישט פארקויפן".
דער מאן האט איר געזאגט, אז דאס איז נישט איר דאגה.

פאר דער יהודי הקדוש איז צוריק געפארען, האט ער געפרעגט דעם יוד: "וויאזוי איז דיין
פרנסה?" דער יוד האט געשוויגן. האט דער יהודי הקדוש איהם געזאגט ער זאל קויפן די
הויט פון קעלבעלעך. האט דער יוד געזאגט די הויט איז יעצט זייער ביליג און עס איז נישט
דא קיין קונים, אויף האב איך נישט קיין געלט צו קויפן". האט דער יהודי הקדוש געזאגט:
"דאס וואס עס איז ביליג איז נישט קיין פעלער, ווייל יעדע סחורה וואס איז ביליג קען ווערן
טייערער. און דאס וואס דו האסט יעצט נישט קיין געלט, דו ביסט דאך א באגלייבטער
מענטש, דו קענסט קויפן אויף בארג".

דער יוד איז געגאנגען אין שטאט און האט געקויפט אסאך פון די סחורה אויף בארג, און
ער האט אנגעפילט מיט דעם א גאנצע צימער. ער האט געהאלטען די סחורה א לאנגע
צייט, און די פארקויפער האבען געפאדערט ער זאל זיי באצאלען. ער האט זיי געוויזען אז
די סחורה ליגט נאך און קיינער האט נאך נישט געקויפט.

עס איז אריבער צוויי וואכן, און עס איז געקומען א סוחר וואס האט געדארפט האבען אסאך
סחורה, ווייל דער קייסער האט געהייסען מאכען קליידער פאר די סאלדאטן. דער סוחר
האט איהם געפרעגט וויפיל ער וויל פארדינען אויף די סחורה, האט ער איהם געזאגט ער
וויל עס נאר פארקויפן אויב ער געבט איהם דאפעלט פון דעם פרייז וואס ער האט באצאלט
ביים קויפן. און דער סוחר האט געקויפט די גאנצע סחורה. האט דער יוד געזאגט פאר
זיין ווייב: "דו זעהסט אז דער רבי האט גוט באצאלט פאר זיין אכסניה". (היהודי הקדוש)

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מזל טבא וגדיא יאי

לידידנו הרה"ג ר' יעקב חיים זאב אפטער שליט"א
לרגל הולדת נכדו בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' יוסף טייטלבוים שליט"א
אב"ד נעפלעמיץ

והרה"ג ר' דוד שלמה טייטלבוים שליט"א
לרגל אירוסים נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר משה יהושע צוויבל שליט"א
והר"ר אברהם צוויבל שליט"א
לרגל אירוסים נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר מנחם קרויס שליט"א
לרגל הולדת בנו בשעטו"מ

ישיבה בית שערים

כולל משנה הלכות

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א
רח' יצחק שוואלל 4
ירושלים ת"ו

הרה"ג ר' נפתלי הערצקא פריעדמאן שליט"א
ר"מ בישיבה
לרגל אירוסים בנו הבה"ח משה יוסף עב"ג בשעטו"מ

הבה"ח ישראל חיים לייפער הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ

הבה"ח פינחס טווערסקי הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ

הבה"ח אליעזר זוסיא זילבער הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ

חג הסוכות

7:10	מנחה ערב סוכות.....
9:15	שחרית יו"ט
7:05	מנחה ב' ימים
10:30	ליל ב' דיו"ט - שמחת בית השואבה

חול המועד

למעלה	שחרית: 8:30 מנין כ"ק אדמו"ר שליט"א.....
בביהמ"ד 9:00	בחדר ב' 6:00
בחדר ב' 9:30	בחדר ב' 7:00
בביהמ"ד 10:15	בחדר ב' 7:30
	בביהמ"ד 8:00

מנחה: 7:05 • 6:30 • 6:00 • 5:30 • 5:00 • 4:30 • 4:00 • 1:45

מעריב: 10:30 • 10:00 • 9:30 • 9:00 • 7:40

שמחת בית השואבה מרביות

מיטוואך נאכט (ליל ד' דחזה"מ) 9:00

חושענא רבה

משנה תורה ולאחריו מנין תהלים 9:30

שחרית: מנין כ"ק אדמו"ר שליט"א 8:00

שאר מנינים שחרית: 7:00, 6:15

שמיני עצרת - שמחת תורה

מנחה שמע"צ 6:45.....	מנחה ערב שמע"צ 6:45
שחרית שמח"ת 8:45.....	שחרית שמע"צ 9:15
מנחה ונעילת החג [עפל טיש] 6:10.....	פרידה מהסוכה 6:00